

Örebro universitet
HumUs-akademin

Dialogisk, kvalitativ och inbjudande retorik i
offentligt samtal
– en studie av en iscensatt interaktion mellan religiösa ledare

D- uppsats

Retorik

Handledare: Helen Andersson

Författare: Ida Björgvinsson

HT 2012

Abstract

Uppsatsen undersöker ett offentligt iscensatt samtal mellan representanter från Katolska kyrkan, Katolsk karismatisk förnyelse, evangelikalt troende kristna samt pingströrelsen. Samtalet handlar om teologiska likheter och olikheter samt om de olika inriktningarnas relation till varandra. Syftet är att ta reda på i vilken utsträckning samtalet kan ses som genuin dialog, som inbjudande retorik och som ett samtal med retorisk kvalitet, samt vilken funktion retoriken har i samtalet. De teoretiska utgångspunkterna handlar om att ett samtal påverkas av kontext som samtalsdeltagarna befinner sig i, av deltagarnas intagna positioner i förhållande till varandra, sakfrågor och budskap, samt av deltagarnas gemensamma konstruktion av samtalets innehåll. Samtalet kan bedömas som dialogisk, kvalitativ och inbjudande retorik i viss utsträckning, på grund av hur samtalsdeltagarnas olika mål- och kontextuppfattning påverkar samtalet, hur deras uttryckta samtalsramar, attitydyttringar och grad av ansvar för sitt eget budskap påverkar det, samt hur de behandlar samtalsämnen och svarar varandra.

Nyckelord: *Retorikanalys, samtalsanalys, genuin dialog, inbjudande retorik, offentligt samtal*

Innehåll

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågor	1
1.2 Bakgrund	2
1.2.1 Katolska kyrkan	2
1.2.2 Katolsk karismatisk förnyelse	2
1.2.3 Evangeliskt troende kristna	3
1.2.4 Pingströrelsen	3
1.2.5 Samtal mellan trosinriktningar	4
2. Tidigare forskning	5
2.1 Privata samtal	5
2.2 Offentliga samtal	6
2.3 Uppsatsens förhållande till tidigare forskning	8
3. Teori	8
3.1 Dialog, dialogism och dialogisk kvalitet	9
3.2 Retorikens förhållande till samtal och dialog	12
3.2.1 Retorik, tillit, och samtal	12
3.2.2 Samtalets retoriska kvaliteter	14
3.2.3 Inbjudande retorik	15
3.3 Samtalets kontext	16
3.4 Positioner i samtalet	17
3.4.1 Inkludera och exkludera	18
3.4.2 Attitydyttringar	19
3.4.3 Footing	20
3.5 Samtalets innehåll	20
3.5.1 Topos	20
3.5.2 Initiativ och respons	21
4. Material och metod	22
4.1 Materialpresentation och materialmotivering	22
4.1.1 Det empiriska materialets genre	23
4.1.2 Transkription	23
4.2 Samtalsdeltagarna	24
4.3 Analysmetod	25

4.4 Metodproblem	27
4.5 Teori- och metodavgränsning	28
5. Resultatredovisning	28
5.1 Kontext	29
5.1.1 Samtalets retoriska situation	29
5.1.2 Samtalsdeltagarnas PIE och kontextaktivering	30
5.1.3 Sammanfattning av samtalets kontexter	35
5.2 Positioner	35
5.2.1 Samtalsdeltagarnas samtalsramar	35
5.2.2 Samtalsdeltagarnas attitydyttringar	38
5.2.3 Samtalsdeltagarnas footing	42
5.2.4 Sammanfattning av positioner i samtalet	45
5.3 Innehåll	45
5.3.1 Samtalsdeltagarnas val och behandling av topoi	45
5.3.2 Samtalsdeltagarnas initiativ och respons	47
5.3.3 Sammanfattning av samtalets innehållskonstruktion	50
6. Slutsatser och diskussion	51
6.1 Samtalet utifrån kontext	51
6.2 Samtalet utifrån positioner	53
6.3 Samtalet utifrån innehåll	54
6.4 Slutord	56
7. Sammanfattning	57
8. Käll- och litteraturförteckning	

1. Inledning

Att mötas för att ömsesidigt påverka varandra som en lösning på problem, och som ett sätt att motverka konflikter, är kärnan i demokrati. Eller? Ser vår bild av demokrati ut som en omröstning där majoriteten vinner och övriga får anpassa sig? I den förenklade bilden har samtalet en undanskymd roll. Där är det åsikten med mest stöd som är norm, och påverkan blir enkelriktad. Man tar beslut och *agerar* istället för att *bara prata*. Men kan det åstadkommas något genom prat? Vad kan ett samtal ha för nytta? På en konferens i Örebro i november 2012 anordnad av Sveriges kommuner och landsting i samarbete med Örebro kommun och Nämnden för statligt stöd till trossamfund talade man om den sällsynta dialogen mellan kommun och religiösa samfund, och delade med sig av egna erfarenheter. I Botkyrka har den interreligiösa dialogen lett till ökat valdeltagande. I Göteborg har den varit viktig för att undvika religiösa konflikter. I Örebro har dialogen resulterat i flera olika överenskommelser, bland annat kring skolmaten och idrottslektionerna. Arbetet i Örebro beskrevs som unikt. Andra kommuner har varit på besök för att se och lära.¹

Inom retoriken har man betonat vikten av att efterlikna det goda exemplet. Ända från antiken studerade man framgångsrika talare för att själv bli en bättre talare.² Var hittar vi de offentliga goda exemplen idag, inte på monologiskt tal, utan på dialogiskt samtal? När vi slår på TV:n möts vi av program med inslag av debatter eller intervjuer. Sällan är det två eller flera personer från olika sammanhang som har som mål att förstå varandra. I den här uppsatsen analyserar jag ett iscensatt samtal mellan religiösa företrädare, men det kunde lika gärna ha handlat om ett iscensatt samtal i ett annat sammanhang. Poängen är att ett samtals uppbyggnad och kvalitet analyseras från retoriskt och dialogiskt perspektiv med syfte att lära något om dialog.

1.1 Syfte och frågor

Syftet med uppsatsen är att ta reda på i vilken utsträckning en normativt dialogisk, kvalitativ och inbjudande retorik finns i ett offentligt samtal och hur den fungerar i samtalet. Det empiriska materialet, som presenteras närmare längre fram, utgörs av ett iscensatt samtal mellan ledare från olika kristna inriktningar. Syftet med samtalet är att samtalsdeltagarna tillsammans ska reda ut vad som förenar respektive skiljer dem och deras inriktningar från varandra, samt vad som är konsekvenserna av detta. De övergripande forskningsfrågorna till materialet är: I vilken utsträckning är samtalet genuin dialog³ och inbjudande retorik? Hur ser samtalets retoriska kvalitet ut? Följande frågor ska vara vägledande för analysen:

- Vilken retorisk situation finns det iscensatta samtalet i, och hur ser samtalets kontext ut från samtalsdeltagarnas olika perspektiv under samtalets gång?
- Vilka positioner antas av samtalsdeltagarna i förhållande till övriga samtalsdeltagare, till samtalsämnena och till det egna talet?
- Hur får samtalet innehåll genom olika *topoi*⁴ samt genom initiativ och respons?
- Hur används retorikens tre tillitsgrunder i samtalet?

---

¹ <http://www.dagen.se/nyheter/samfund-och-kommun-i-unikt-samarbete/> hämtad 2013-01-03.

² Hellspong (2004), s 20, 47.

³ Dialog handlar om ömsesidig förståelse. Jag utvecklar det, liksom övriga begrepp, i teoridelen.

⁴ *Topos* (i plural *topoi*) är grekiska för ”ställe” och betecknar gemensamma utgångspunkter för det man talar om.

1.2 Bakgrund

Uppsatsens empiriska material utgörs av ett offentligt samtal där fyra samtalsdeltagare ingår. De är representanter för Katolska kyrkan, för Katolsk karismatisk förnyelse, för evangelikalt troende kristna, respektive för pingströrelsen. Gemensamt för alla kristna är tron på den treenige Guden där tre personer tillsammans utgör ett gudaväsen: Fadern, Jesus, och den Helige Ande. Jesus kärleksbudskap och hans död och uppståndelse är kristendomens kärna. Kyrkotraditionerna ser dock olika ut. Här ges en kort introduktion till respektive inriktning som representeras i samtalet, och kopplat till det en kort bakgrund till det eventuellt problematiska med inriktningarnas möte i ett samtal.

1.2.1 Katolska kyrkan

Med sina ca 1,2 miljarder medlemmar i alla jordens länder (17,4 % av världens befolkning) utgör Katolska kyrkan den största religionsgemenskapen som finns.⁵ Påven, som är biskop av Rom, är Katolska kyrkans överhuvud. På latin är hans titel *papa* som betyder fader.⁶ I Matteusevangeliet i Bibeln återges Jesus ord till sin lärjunge Petrus (namnet betyder klippa):

Jag säger dig: Du är Petrus, och på denna klippa skall jag bygga min församling, och helvetets portar skall inte få makt över den. Jag skall ge dig himmelrikets nycklar. Allt vad du binder på jorden skall vara bundet i himlen, och allt vad du löser på jorden skall vara löst i himlen.⁷

Enligt katolsk tradition var Petrus Roms förste biskop. Sedan har ledaruppgiften gått i arv från generation till generation genom årtusendena. Påven, anser katolikerna, är Jesus ställföreträdare på jorden.⁸ vilket ger honom enormt mycket makt. I den bibelöversättning som citeras på Katolska kyrkans svenska hemsida översätts ordet som i citatet ovan översatts *församling* istället med *Kyrka*. Katolska kyrkan är *Kyrkan*. Katolsk betyder allmän, allmännelig allomfattande, universell. Katolska kyrkan har kallat sig den kristna kyrkan i allmänhet, och gjort anspråk på att vara en fortsättning av den äldsta kristna kyrkan.⁹

1.2.2 Katolsk karismatisk förnyelse

Inom Katolska kyrkan finns en strömning med *särskilt fokus på en öppenhet för den Helige Ande*. Den kallas Katolsk karismatisk förnyelse, och vill föra in mer entusiasm och djup i den kristna gemenskapen. Övertygelsen inom denna strömning går ut på att den Helige Ande personligen ska vara inblandad i de kristnas liv, i helheten och i det personliga på ett mer påtagligt sätt än man är van vid inom katolicismen. I Sverige främjar Katolsk karismatisk förnyelse detta genom att till exempel sprida information och anordna konferenser och utbildningar. Strömningen har enligt hemsidan globalt berört minst 120 miljoner katoliker trots att den inte har några grundare eller medlemmar. En startpunkt för strömningen anses vara öppnandet av det andra Vatikankonciliet 1961. Den dåvarande påven bad då: *Gudomlige Ande, förnya dina under i vår tid som i en ny pingst!*¹⁰ Pingst kommer från Apostlagärningarnas andra kapitel i Bibeln. Där berättas det om hur den Helige Ande utgöts

⁵ <http://www.katolskakyrkan.se/1/1.0.1.0/3/1/> hämtad 2012-12-18.

⁶ <http://www.katolskakyrkan.se/1/1.0.1.0/5/1/> hämtad 2012-12-18.

⁷ *Svenska Folkbibeln* (1998), Matt 16:18-19.

⁸ <http://www.katolskakyrkan.se/1/1.0.1.0/5/1/> hämtad 2012-12-18.

⁹ <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> hämtad 2012-12-18.

¹⁰ <http://www.isidor.se/kks/en-gb/omf%C3%B6rnyelsen.aspx> hämtad 2012-12-18.

över de första kristna och gav dem andlig kraft och förmågor, som exempelvis att tala andra språk så att alla utlänningar i Jerusalem kunde förstå deras predikan om Jesus. Ordet karismatisk kommer från ordet karisma som har använts om gåvor och krafter som ansågs vara den Helige Andes verk i den urkristna kyrkan. Ett annat exempel är profetians gåva.¹¹

1.2.3 Evangelikalt troende kristna

År 1517 gjorde prästen Martin Luther som förste reformator upp med Katolska kyrkan som han menade inte längre stod för den bibliska grunden i den kristna tron. Många kyrkor och länder i Nordeuropa började frigöra sig från påven och katolicismen, och så växte protestantismen fram. Lutheraner följdes av kalvinister, anabaptister och andra reformatorer. I England uppstod den anglikanska kyrkan som en variant av protestantismen.¹² Ordet evangelikal har sedan 1700-talet varit en benämning på kalvinska och puritanska riktningar inom den anglikanska kyrkan. Under 1700- och 1800-talens väckelserörelser uppstod en evangelikal kristendomstolkning som *betonar Bibelns auktoritet och tillförlitlighet, nödvändigheten av personlig omvändelse, ett helgat, moraliskt liv och nit för mission och evangelisation*.¹³ Kring protestantiska inriktningar finns en begreppsförvirring som teologen Mikkel Vigilius reder ut i artikeln *De evangeliska kyrkorna och den evangelikala rörelsen*.¹⁴ Protestanter av olika slag kallas bland annat evangeliskt kristna. Genom de evangeliska samfundet kunde man strax före andra världskriget se en evangelikal rörelse dra fram som en reaktion på liberalteologin som fått stor spridning i början av 1900-talet. Den evangelikala rörelsen ville bevara den bibliska tron på evangeliet. Kännetecknande var också tanken om att förståelsen av evangeliet i varje generation måste erövrats på nytt. Det var alltså frågan om en ny slags reformation inom de evangeliska kyrkorna.¹⁵ Evangelium är den kristna kyrkans centrala budskap,¹⁶ och ordet kommer från grekiskans *euangélion* som betyder *glädjebud*.¹⁷

1.2.4 Pingströrelsen

Pingstväckelsen var en andlig väckelse i USA under 1900-talets början. Till Sverige kom den omkring år 1907 och många frikyrkoförsamlingar (evangeliska samfund) tog till sig den. En av dem var Pastor Lewi Pethrus församling, som då var Stockholms sjunde baptistförsamling. År 1913 uteslöts församlingen ur Baptistförbundet på grund av konflikter som orsakades i samband med att den nya väckelsen anammades. Flera församlingar uteslöts på samma sätt ur sina moderssamfund, och de kallade sig sedan *fria församlingar*. Lewi Pethrus och hans församling Filadelfia Stockholm fick en samlande funktion för dessa församlingar, och så växte pingströrelsen fram, inte som ett samfund, men som en rörelse med egen identitet. Utmärkande för pingströrelsen är betoningen av den nödvändiga personliga tron på Jesus Kristus som sin frälsare. Endast troendedop praktiseras. Andliga erfarenheter som *dopet i den*

¹¹ <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> hämtad 2012-12-18.

¹² <http://varldenshistoria.se/fraga-oss/vad-aer-skillnaden-mellan-protestanter-och-katoliker> hämtad 2012-12-19.

¹³ <http://www.ne.se/sok;jsessionid=291fc4b7e730b7b868722a783a49?q=evangelikal> hämtad 2012-12-19.

<http://www.ne.se/!%C3%A5gkyrklighet/246694> hämtad 2012-12-19.

¹⁴ <http://www.tilliv.se/begrunda/pdf/2005/2/MV.pdf> hämtad 2012-12-19.

¹⁵ <http://www.tilliv.se/begrunda/pdf/2005/2/MV.pdf> hämtad 2012-12-19.

¹⁶ <http://www.ne.se/sok?q=evangelium> hämtad 2012-12-19.

¹⁷ <http://www.bibeln.se/las/uppslagsdel/e/evangelium> hämtad 2012-12-19.

helige Ande, tungotal, profetiska budskap och helande är också utmärkande.¹⁸ Bibeln ses som Guds ord och som yttersta norm för ett kristet liv. Enligt svenska pingströrelsens hemsida räknar man med att pingströrelsen totalt sett i världen har minst 95 miljoner medlemmar. I Sverige har de fria församlingarna haft många gemensamma engagemang. De har till exempel startat en rad föreningar, stiftelser och företag där de framförallt ägnar sig åt utbildning, socialt arbete, mission och massmedia. Nu finns också en samverkansorganisation, Riksföreningen Pingst – fria församlingar i samverkan, som bildades år 2001.¹⁹

1.2.5 Samtal mellan trosinriktningar

Samtal och dialog har inte haft en naturlig plats kyrkorna emellan. Man har också sett på varandra med stor skepsis. Medan katoliker före andra Vatikanconciliet på 1960-talet såg sig som den enda kyrkan där verklig frälsning finns, en kyrka som övriga som kallar sig kristna borde ansluta sig till för att verkligen vara kristna, berättar pingstpastor Sten-Gunnar Hedin hur man på 1970-talet inom pingströrelsen inte kallade katoliker för kristna. Påven kallade man för antikrist. Anledningen var att man uppfattade att Katolska kyrkan hade en stel kristendom full av religiösa ritualer som saknade liv. Själv påverkades Hedin som 24-åring av en katolsk mans ord på ett ekumeniskt möte. Katoliken ritade en cirkel som skulle representera alla kyrkor. I mitten skrev han *Jesus*, och sa: *Hur ska vi närma oss varandra? Jo, genom att närma oss Jesus*. Hedin upplevde ett igenkännande som blev en drivkraft till att fortsätta söka dialog med katoliker.²⁰ För snart tio år sedan publicerades hans och katolske biskop Anders Arborelius gemensamt skrivna debattartikel *Jesus mer än en myt* på Svenska Dagbladets debattforum Brännpunkt. I artikeln tog de gemensam ställning i kristendomens centrala frågor. I Svenska Dagbladet beskrevs närmandet mellan de två kyrkorna som unikt.²¹ Sedan dess har ledare från de båda kyrkorna regelbundet träffats för att lära känna varandra och för att samtala med varandra om teologiska likheter och olikheter. I oktober 2012 hölls ett öppet jubileumsseminarium i Uppsala.²² Detta pågående samtal ses dock inte med blida ögon av alla. Bloggaren Andreas Frost skriver följande i ett av sina extrema inlägg:

Så vi ska alltså föra dialog med en sköka som har den ena villoläran efter den andra? Börjar man titta på skökan och lockas av hennes frestelser och hennes flörtande kommer man förr eller senare troligen att bli ett med henne. Det är just detta ekumeniken går ut på också. En ohelig enhet där man kompromissar med Gud och Sanningen. Tror du Gud stannar kvar i denna kyrkan? Självklart INTE!²³

¹⁸ I Apostlagärningarna i Bibeln berättas det om dopet i den Helige Ande. Det hänger tätt samman med dopet i Jesu Kristi namn, då den som precis kommit till tro på Gud sänks ner i vatten som ett tecken på att han eller hon *dör* med Kristus bort från sin *gamla syndiga natur* och *uppstår* (kommer upp ur vattnet) med Kristus i en ny skapelse. Kristus har *tvättat bort* människans synd. Dopet i den Helige Ande innebär att den troende blir uppfylld av den Helige Ande, eller bildligt talat doppad i den Helige Andes kraft som i ett vattendop. Andedopet manifesteras genom den troendes lovprisning av Gud i form av tungotal, se Apg 10:44-48, 19:5-6. Tungotal är ett språk som blir givet av Gud och som människor inte kan förstå om inte Gud ger uttydningen. Förmågan att förmedla profetiska budskap till människor och förmågan att förmedla helande till sjuka människor är gåvor som kan komma som följd av dopet i den Helige Ande. Detta praktiseras av bland andra Paulus i Apostlagärningarna.

¹⁹ <http://www.pingst.se/viewNavMenu.do?menuID=12> hämtad 2012-12-19.

²⁰ <http://www.varldenidag.se/nyhet/2010/05/28/Den-svenska-ekumeniken-del-3-Sten-Gunnar-Hedin-Igenkannandet-ar-min-drivkraft/> hämtad 2012-12-19.

²¹ http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/jesus-mer-an-en-mytt_79165.svd hämtad 2012-11-29.

²² <http://www.dagen.se/nyheter/pingst-ffs-och-katolska-kyrkan-i-offentligt-samtal/> hämtad 2012-11-29.

²³ <http://gospel.jesuslever.eu/2011/05/19/de-sista-enhet-pingst-och-katolska-kyrkan/> hämtad 2012-10-11.

²³ <http://www.vaknasverige.se/2011/03/23/pelle-hornmark-leder-pingst-till-rom/> hämtad 2012-11-29.

I kommentarsfältet finns flera medhåll och extrema kommentarer. I samband med jubileums-seminariet publicerades ett anonymt brev som ironiskt nog kallas *öppet brev till Pingst* på Frosts blogg som grovt förtalar Katolska kyrkan.²⁴ Även om denna attityd förhoppningsvis inte är representativ för de evangelikalt kristna, är det helt klart så att det inte är helt oproblematiskt med samtal mellan olika kyrkor och trosinriktningar.

2 Tidigare forskning

Mitt forskningsfält är det iscensatta samtalet, och då mer specifikt det iscensatta samtalets dialogiska karaktär utifrån retoriskt perspektiv. Medan det från retoriskt håll inte har forskats mycket kring samtal, har det tvärvetenskapliga forskningsfältet samtalsanalys framförallt intresserat sig för användningen och variationen av det talade språket i vardagssamtal och i olika typer av institutionella samtal.²⁵ Mycket av den samtalsanalytiska forskningen verkar ligga närmare språkvetenskapen än retoriken. Här tar jag upp de få retoriska och samtalsanalytiska studier av intresse för uppsatsen som jag funnit. Ibland korsas dock de retoriska och samtalsanalytiska perspektiven. Studierna behandlar framförallt privata samtal eller offentlig politisk debatt. Det finns en brist på forskning om iscensatta samtal som syftar till att öka förståelsen mellan olika grupper i konflikt. Först presenterar jag studierna om privata samtal följt av en presentation av studierna om offentliga samtal.

2.1 Privata samtal

Forskningsfältet privata samtal handlar i stor utsträckning om vad uttalanden i ett samtal gör. Man frågar sig hur uttalanden påverkar andra samtalsdeltagare och hela sammanhang, men också hur sammanhanget påverkar uttalanden. Flera undersökningar studerar privata samtal från ett samtalsanalytiskt perspektiv, till exempel Lindström (1999), Ottesjö (2005). Jag ska presentera den enda studie med utgångspunkt i retoriskt perspektiv som jag funnit och en studie med utgångspunkt i framförallt samtalsanalytiskt perspektiv. Studierna är intressanta på grund av sitt fokus på samtalskontext. I ett samtal krävs anpassning till aktuell kontext, som påverkas av samtalsdeltagarnas relationer till varandra.

Susan Glaser och David Frank har gjort en retorisk samtalsstudie där de studerat ett samtal mellan ett par som varit gifta i 16 år. I samband med studien utvecklar de begreppet *exigence*.²⁶ Teorin bygger delvis på Barbara Sharfs resonemang i en essä om retorikanalys av privata samtal. Framförallt är det Sharfs argumenterande för användbarheten av fantasitemaanalys, och för större fokus på relationsdimension än på innehållsdimensionen i samtal, som de har tagit till sig. Alla samtalsdeltagare har vad författarna kallar för *perceived interpersonal exigence* (PIE). Det är en uppfattning om de tvingande omständigheter som finns i mötet mellan samtalsdeltagarna. Detta relateras till det fantasitema samtalsdeltagarna bär med sig in i samtalet.²⁷ När ett fantasitema inte accepteras av den andra parten kan den första parten ändra sitt budskap en aning för att lösa upp relationsspänningar och så ändå uppnå acceptans av sitt fantasitema genom att justera budskapet efter den PIE han/hon ser i

²⁴ <http://www.vaknasverige.se/2012/10/07/oppet-brev-till-pingst/> hämtad 2012-11-29.

²⁵ Norrby (2004), s 15-16, 35.

²⁶ *Exigence* står för ”tvingande omständigheter” och ingår i Bitzers retoriska situation. Se s 16-17.

²⁷ Glaser & Frank (1982), s 354. När Sharf skriver om det funktionella i samtalsretoriken definierar hon retorisk kvalitet som målinriktad och strategisk. Sharf (1979), s 21. Jag återkommer till detta i teoridelen på s 14-15.

situationen utifrån den andre partens behov.²⁸ PIE tas upp i uppsatsens teoridel på sidan 17 och används som ett analysredskap.

Ulla Moberg har gjort en etnografisk och samtalsanalytisk studie där hon analyserar vardagssamtal i en religiös kontext, nämligen samtal pingstvännen emellan och mellan pingstvännen och ickekristna. Moberg förklarar hur språkbruk och interaktion i samtalen ser ut och varför det ser ut så. Det handlar om både innehåll och funktion.²⁹ Mycket av det som sker i samtalen är ritualiserat och beroende av plats och sammanhang. Det illustreras även genom att människor som är nya i det kristna sammanhanget snabbt tillägnar sig genretypiska ord och uttryck, men saknar kommunikativ kompetens att använda och tolka yttranden vid rätt tillfälle.³⁰ I samtal mellan människor som känt varandra länge genom medlemskapet i pingstkyrkan är språket mycket koncentrerat då det ligger mycket betydelse i få ord. Det kan antas att samtalsdeltagarna har samma perspektiv på det de talar om.³¹ Utifrån samtalsintervjuer visar en kvantitativ frekvensmätning av användningen av *vi*, *dom* och *man* på en syn på den egna gruppen som utvald och speciell, *vi* mot *dom*. Antitetiska uttryck som *bryta ner – bygga upp*, *syndfull – ren*, och *sorg – glädje* förekommer också frekvent och förklaras utifrån andlig betydelse med ursprung i bibliska texter.³²

2.2 Offentliga samtal

Här presenterar jag fyra studier av offentliga samtal. Den första är intressant för uppsatsen på grund av att den behandlar förutsättningarna för genuin dialog i ett offentligt samtal. De övriga studierna behandlar samtal som debatt. De är intressanta på grund av att de på olika sätt framförallt behandlar innehållskonstruktion i ett iscensatt samtal.

Helena Hansson-Nylund har studerat samtal i relation till krisretorik. Samtalet syftar till att stärka goda krafter i arbetet med en ”pyrande kris,” det vill säga ett problem som är känt inom en organisation men inte hanteras förrän det får offentlig kritik. För att en pyrande kris inte ska bli en okontrollerad kris krävs förebyggande arbete genom samtal.³³ I studien handlar det om hur Röda Korset i ett projekt antog rollen som medlare, informatör och pedagog i samtalet mellan ÖSK och supporterklubben Kubanerna om läktarvåld. Projektet kan ses som en typ av offentligt samtal vars syfte är att åstadkomma en gemensam kunskapsbas.³⁴ Studiens syfte är att ta reda på om syftet med mötena stämmer överens med deltagarnas uppfattning av dem. Materialet utgörs av mötesanteckningar, intervjuer och inlägg i Kubanernas webbforum.³⁵ Slutsatsen är att deltagarnas upplevelse var att Röda Korset i rollen som samtalsledare lyckades skapa ett öppet, ärligt och bekräftande klimat, vilket bekräftar att det muntliga mötet mellan människor är grundläggande för meningsskapande. Med hjälp av en oberoende och trovärdig samtalsledare som strukturerar samtalet kan det genereras kunskap om hur den egna organisationen fungerar.³⁶

²⁸ Glaser & Frank (1982), s 357.

²⁹ Moberg (1998), s 25.

³⁰ Ibid, kap 7.

³¹ Ibid, kap 8.

³² Ibid, kap 6.

³³ Hansson-Nylund [2012], s 94-95.

³⁴ Ibid, s 98.

³⁵ Ibid, s 94.

³⁶ Ibid, s 103.

Nu till de samtalsanalytiska studier som undersöker iscensatta politiska debatter i TV. En av de intressantare, tack vare sin retoriska inriktning, är gjord av Gudrun Weiner. Weiner integrerar kritisk retorikanalys med samtalsanalys i ett vidare perspektiv.³⁷ Analysen blir inte enbart deskriptiv, utan också tolkande och värderande, med fokus på den persuasiva dimensionen. Weiner undersöker moderatorernas retoriska strategier i tyska TV-sända talkshows. Det polemiska utgör programmets utmärkande drag. Weiners metod fokuserar därför på att tydliggöra hur samtalsdeltagare och moderatorer använder strategier som bygger dissensus-sekvenser.³⁸ Weiner kan konstatera att TV-programmen blir framgångsrika på grund av att en stark och professionell journalist är moderator, på grund av det intressanta och gärna konfliktladdade politiska temat, samt på grund av att uppsatta politiker och kända experter har valts ut att medverka utifrån konflikttanken.³⁹ Programmets moderatorer använder dominansstrategier för att hävda programledarauktoriteten. De formulerar de centrala frågorna, bestämmer talordning och taltid, avbryter, och kontrollerar debatten. Programledarna hittar också en balans mellan ett adekvat och effektivt agerande kontra ett agerande präglat av respekt och artighet för att bygga ethos.⁴⁰ Samtalsram och footing är också centrala begrepp i studien. Programledarna uppträder oftast som uttyskare, men ibland också som upphovsmän.⁴¹

Christian Svenssons avhandling om samtal i svenska TV-debattprogram hör hemma inom massmedieforskning och samtals- och diskursforskning. Den berör den dubbla mottagaranpassningen, den meningsskapande verksamheten i samtalsdeltagarnas interaktion, samt kommunikationen mellan mediet och dess publik. Fokus är på hur TV-debatterna bidrar till det offentliga samtalet, och på diskussionen kring dess demokratiska potential.⁴² Utifrån en teoretisk ram som utgörs av den offentliga sfären enligt Habermas gör Svensson antagandet att massmedierna, och inte minst de aktuella TV-debatterna, skulle kunna spela en viktig roll i offentligheten.⁴³ Svenssons analysmetod är inte rakt igenom politiskt neutral, utan syftar till att bidra till social förändring med jämlikhet i kommunikation och samhälle.⁴⁴ TV-debatterna har en distinkt inledningsfas som följs av en kärnaktivitet bestående av flera delfaser. Kärnaktiviteten följs av en distinkt avslutningsfas. Inledningar och avslutningar finns också på andra platser i debatterna.⁴⁵ Det är ovanligt att de inbjudna gästerna talar direkt till varandra. Istället talar programledaren med gästerna och blir ofta dominerande både när det gäller perspektiv och samtalsutveckling.⁴⁶ Gästerna presenterar hur de vill uppfattas genom sina yttranden, men det är också så att olika aspekter av deras identiteter understryks av programmakarna. Gästerna deltar som rollinnehavare med olika typer av ansvar som fyller

³⁷ Samtalsanalys i ett vidare perspektiv har vuxit fram som ett tvärvetenskapligt studiefält efter den traditionella samtalsanalysen CA (conversational analysis). Se Norrby (2004).

³⁸ Weiner (2006), kap 5.

³⁹ Ibid, s 229.

⁴⁰ Ibid, s 230-231.

⁴¹ Ibid, s 91-92, 231. Samtalsram och footing tas upp i uppsatsens teoridel. Se sidan 18-19, 20.

⁴² Svensson (2001), s 14-15.

⁴³ Ibid, s 37.

⁴⁴ Ibid, s 63-64. Kritisk diskursanalys bygger på Norman Faircloughs modell där hänsyn tas till språklig uppbyggnad, samt till de diskurser och genrer som artikuleras. Det ingår även att föra diskussion kring hur den kommunikativa händelsen får konsekvenser för den samhälleliga kontexten.

⁴⁵ Ibid, s 95.

⁴⁶ Ibid, s 116-117.

olika funktioner i debatten. Rollerna skapas framförallt i vissa sekvenser för vissa syften, och kan växla under programmets gång.⁴⁷ Explicit avviker programledarna sällan från den formellt neutrala positionen, men kan ändå anta två förhållningssätt: Den första gästens utsaga kan betraktas som något som kan ifrågasättas, vilket inbjuder nästa gäst till att göra just det. Eller så ljar sig programledaren med den första gästen för att skapa en motsatt position till nästa gäst.⁴⁸

I en studie gjord av Mats Nylund analyseras ett icke-modererat samtal mellan två partiledare inför det finska riksdagsvalet 1991. Nylund analyserar samtalet med avseende på talaktivitet, turtagning och anknytning till tidigare repliker. Det handlar mycket om dominans som ett mått på styrkeförhållandet mellan samtalsdeltagarna. De två politikerna uppfattar samtalsituationen olika. Den ene utnyttjar situationens frihet och styr och dominerar mycket i samtalet genom att ta många initiativ. I initiativen kritiserar han ofta sin motpart, bland annat genom frågor. Han vinner kamper om ordet, svarar inte på frågor, och låter sig inte avbrytas men avbryter ofta sin motpart. Vid flera tillfällen ljar han sig med programvärden och tar genom hans yttranden stöd för att kritisera motparten. Den andre samtalsdeltagaren agerar som om programvärden borde styra samtalet som någon form av intervju och svarar pliktskyldigt på frågor, både från programvärden och från sin motpart. Han tar inte många initiativ utan förväntar sig att de ska komma från programvärden. Han antyder också att han har de båda andra emot sig.⁴⁹

2.3 Uppsatsens förhållande till tidigare forskning

Eftersom de få samtalsstudier som gjorts från retoriskt perspektiv handlar om privata och om offentliga ickeiscensatta samtal, eller om offentlig iscensatt debatt, är det dags att en studie görs som handlar om offentligt iscensatt samtal utifrån ett retoriskt perspektiv. De studier som gjorts om iscensatta samtal har en politisk inriktning där dissensus är målet snarare än konsensus. Därför är det intressant att studera ett offentligt iscensatt samtal som syftar till konsensus trots att samtalsdeltagarna har olika utgångspunkter. Att det offentliga samtalet handlar om religion är också unikt. Samtal av det slag som uppsatsens empiriska material är inte vanligt förekommande, varken i forskningen eller i praktiken, men som nämnt i inledningen kan det offentliga samtalet göra konkret skillnad och påverka samhället positivt. Det borde finnas en del att lära om dialog genom att studera det valda empiriska materialet.

3. Teori

Ordet dialog kommer från det grekiska *dialogos*. *Dia* betyder *i och genom*, och *logos* betyder *språk, ord och tanke*. Tankemässiga och kommunikativa aktiviteter förmedlas genom symbolsystem som exempelvis det talade språket.⁵⁰ Enligt nationalencyklopedin är dialog ett samtal mellan två eller flera personer (eller i överförd bemärkelse mellan exempelvis åsiktsriktningar).⁵¹ Även Svenska Akademiens Ordbok definierar dialog som samtal mellan två personer.⁵² Filosofen Martin Buber däremot, skiljer på två former av dialog i bemärkelsen

⁴⁷ Svensson (2001), s 153-154.

⁴⁸ Ibid, 182-183.

⁴⁹ Nylund (1995), s 90-91.

⁵⁰ Linell (2009), s 14.

⁵¹ <http://www.ne.se/sok?q=dialog> hämtad 2013-01-03.

⁵² <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> hämtad 2013-01-03.

samtal: den monologiska och den genuina. Den monologiska dialogens syfte är subjektivt: Talaren försöker bli uppfattad som vältalig, driver sin egen tes, ifrågasätter andra och vill själv bli bekräftad. Det är ett instrumentellt samtal för att nå ett uppställt mål. Den genuina dialogen däremot handlar om mötet mellan människor. Den är inte planerad utan handlar om att agera och att känna genom att vara närvarande i det personliga mötet. Monologisk och genuin dialog kan dock förekomma parallellt.⁵³

Ett samtal behöver alltså inte innebära genuin dialog. Jag väljer att inte använda dialog generellt om samtal. Dialog använder jag istället med den innebörd som Buber lägger i begreppet genuin dialog, och den innebörd som finns i det dialogiska paradigmet som jag presenterar här nedan. En genuin dialog kan här ses som ett kvalitativt samtal utifrån en normativ aspekt, även om en monologisk dialog kanske inte i alla sammanhang är negativ. I uppsatsen är det dock den genuina dialogen som är i fokus. De teorier som presenteras först handlar således om paradigmet dialogism och om det som gör ett samtal till genuin dialog, vilket också ger en grund för att bedöma ett samtals kvalitet och etik. Sedan lyfter jag fram några av den moderna retorikens teorier som anknyter till samtal och till dialog, inte minst den inbjudande retoriken. Teorierna förklarar sätt på vilka man kan tala om retoriken i ett samtal. Intressant är inte minst att se vad den dialogiska inriktningen på retoriken gör med persuasio-begreppet, retorikens mål att övertyga.

Ett samtal mellan två eller flera personer har en kontext som personerna befinner sig i. Personerna intar positioner i förhållande till varandra, och även till sakfrågor och budskap. Tillsammans bygger de upp samtalets innehåll. Det är dessa tre områden, kontext, positioner och innehåll, som de retorikvetenskapliga och samtalsanalytiska teorier som presenteras senare i denna del handlar om. Paralleller till dessa tre områden kan dras till utmärkande kännetecken för dialogism, nämligen kontextualism, orientering mot den andre, interaktionism och semiotisk förmedling.⁵⁴ Eftersom uppsatsens syfte är att reda på hur en dialogisk, kvalitativ och inbjudande retorik kan se ut och fungera i ett iscensatt samtal visar jag genomgående hur samtalets tre områden har kopplingar till genuin dialog.

3.1 Dialog, dialogism och dialogisk kvalitet

Dialog och dialogism är inte synonymer, men för att ge dialog en annan innebörd än samtal kommer begreppen här att ges delvis synonymt innehåll. Ett samtal kan vara en genuin dialog och den genuina dialogen ser jag som sprungen ur paradigmet dialogism. Det är dialogismen som gör ett samtal till genuin dialog. Per Linell definierar dialogism som ett abstrakt, metateoretiskt system för vetenskaperna inom humaniora. Det motsvarande paradigmet blir då monologism. Dialogism kan också sägas vara teorin om den meningsfulla världen, om kommunikativa processer och om meningsbärande handlingar. Allt detta är förankrat i den fysiska världen och den sociokulturella omgivningen.⁵⁵ Utmärkande drag för monologismen är en statisk syn på språket. Det är språkets form som är i fokus. I dialogismen däremot är fokus på språkets funktion. Det är inte den statiska formen utan den dynamiska interaktionen som är utmärkande. Motsatsen till den sociala interaktionen är en enkel överföring av ett

⁵³ Buber (2002), s 22-26; Hansson-Nylund [2012], s 98-99.

⁵⁴ Linell (2009), s 31.

⁵⁵ Ibid, s 7-9, 28.

budskap från sändare till mottagare.⁵⁶ Man kan alltså se det som att ett samtal är uppbyggt av kortare monologer som överförs växelvis mellan två samtalsdeltagare som växlande innehar rollen som sändare/talare respektive mottagare/lyssnare. Eller så kan man se det som om det pågår en social interaktion. Medan monologismen ser kognition och kommunikation som två separerade processer och inte som olika delar av samma,⁵⁷ har dialogismen en mer komplicerad syn på vad som sker i samtal. Det handlar om sinnets ständiga interaktion med den fysiska och sociala miljön under perception, kognition, memorering och kommunikation.⁵⁸

De flesta etablerade discipliner har dominerats av monologiska traditioner, och har utforskat dialogism från sina respektive perspektiv. Begreppet dialogism har behandlats inom filosofin, litteraturvetenskapen, medievetenskapen, socialvetenskapen, pedagogiken, psykologin, lingvistik och samtalsanalysen för att nämna några. Det övergripande forskningsfältet dialogism är till sin natur interdisciplinär.⁵⁹

Hos Linell finns en sammanfattning över fem dialogiska idéer som står i direkt motsats till det som utmärker monologism. För det första så har kommunikationen alltid ett perspektiv. Det innebär att det som någon yttrar inte bara säger något om ämnet han/hon talar om, utan också något om honom/henne själv. För det andra så kan man inte säga att ett samtalsbidrag har en fast och fix innebörd. Innebörden utvecklas snarare i en process från att vara något vagt till att bli något mer precist. För det tredje är en kommunikativ handling ett svar på något (ofta på någon annans yttrande) och någonting som söker någon typ av svar. För det fjärde så är kommunikationen både situationsbunden och bunden i en kulturell kontext: Varje talare är påverkad av sin kultur, men också av det som händer här och nu. För det femte och sista är språket en sociokulturell symbolisk *artefakt* som förmedlar kommunikationen.⁶⁰

Det finns två förhållningssätt till relationen mellan dialogism och monologism. Ser man dialogism som det generella system eller den ram man bör sträva efter hamnar man paradoxalt nog i det monologiska perspektivets syn på att endast ett sätt eller ett paradigm gäller. Därför måste vi växla mellan de två paradigmerna och se dem som samexisterande och tävlande. Kan vi göra det blir monologismen inte bara dialogismens motsats utan också dess komplement.⁶¹ Ändå understryker Linell att dialogismen betonar de moraliska och värderande dimensionerna när kommunikationen ska tolkas och förstås.⁶² Kärnan i filosofen Martin Bubers tankar om dialog är också koncentrerad kring den etiska aspekten. Det handlar om hur man betraktar sin samtalspartner som unik, ser honom/henne för den han/hon är, samt förstår och accepterar samtalspartnern. Det betyder inte att man håller med om allt. Man kan till och med i samtalet försöka visa steg för steg hur fel samtalspartnern har i en viss fråga. Om denna inställning, eller attityd, finns hos båda parter kan det uppstå genuin dialog.⁶³ Att påverka en annan människa i dialog är enligt Buber motsatsen till propaganda.⁶⁴

⁵⁶ Linell (2009), s 6-7. Se också kap 6 som handlar om talare och lyssnare.

⁵⁷ Ibid, s 18.

⁵⁸ Ibid, s 21. Se också bokens avslutande del om hur monologism och dialogism eventuellt kan förenas.

⁵⁹ Ibid, s 400-403.

⁶⁰ Linell (1998), s 48.

⁶¹ Linell (2009), s 430.

⁶² Ibid, s 14.

⁶³ Cissna & Anderson (2002), s 5-6.

⁶⁴ Buber (1965), s 69.

Kenneth Cissna och Rob Anderson, båda professorer i kommunikation, presenterar en sammanställning av åtta utmärkande drag för en genuin dialog. Dessa utmärkande drag har vaskats fram genom litteraturstudier av praktiker och filosofer. För det första handlar det om att vara närvarande här och nu. Samtalet måste äga rum på en gemensam plats där samtalsdeltagarna kan mötas och nå fram till varandra. För det andra ska det kunna dyka upp oförutsedda konsekvenser av samtalet. Här är spontanitet och improvisation viktiga. Viljan att bli överraskad måste till och med vara starkare än viljan att hålla sig till en strategi. För det tredje måste det finnas ett erkännande av den andre som annorlunda på ett sätt man själv inte kan greppa. Det handlar om att se det annorlunda som en inbjudan till inläring och inte som ett hot. Det fjärde utmärkande draget är en positiv inställning till samarbete. Det innebär inte ett konfliktundvikande – motsatta positioner kan istället bekräftas. Det femte draget är en sårbarhet. Att vara öppen för att bli förändrad i samtalet med någon annan medför en sårbarhet. Det ska finnas en vilja där att faktiskt bli övertygad. För det sjätte ska samtalet utmärkas av en ömsesidig delaktighet som räknar med att den andre verkligen lyssnar och därför inlemmas i samtalet. Här nämner författarna Bubers term *I-Thou* som beskriver en enhet, ett relationsfenomen i samtal som bygger på en total ömsesidighet. Det sjunde utmärkande draget för genuin dialog är temporalt flöde. Det handlar om att samtalet ska kunna ses i ett sammanhang: Den flödar från det som varit, fyller upp nuet, vidare till det som ska komma. Det åttonde och sista draget är ärlighet och äkthet. Det betyder att samtalsdeltagarna talar och agerar med sin upplevda verklighet som grund, utan själviska och bedrägliga strategier.⁶⁵

Bubers *I-Thou* uppstår då två människor med fundamentalt olika åsikter möts i samtal och utan att ändra åsikt verkligen försöker få fram varandras perspektiv. Det handlar inte om vänskap utan om just en kvalitativ upplevelse av *I-Thou*.⁶⁶ Adam Müller, 1700-talsförfattare och företrädare för den romantiska skolan, var också inne på detta spår. Müller byggde tidsenligt sin retorikteori på polaritet, motsatser, antiteser, och paradoxer. I den retoriska kommunikationen utgör talare och lyssnare en antites. Ändå ansåg Müller att retoriken bör sträva efter enhet och fred. Två motsatta åsikter kan mötas på ett högre plan. Paradoxalt nog finns den största strävan efter enhet där den största åtskillnaden finns. Ärligheten och tilliten i en sådan situation gör samtalet till genuin dialog.⁶⁷

Det är dags att vända blicken mot retoriken och se lite närmare på dess förhållande till samtal och dialog.

⁶⁵ Cissna & Anderson (2002), s 9-11.

⁶⁶ Czubaroff (2000), s 181.

⁶⁷ Bormann (1980), s 172-175. Bormann har sammanställt Müllers tankar om retorik och visar på paralleller till den moderna retoriken. Se också kap 8 i Booth, Wayne C. (2004). *The Rhetoric of RHETORIC: The Quest for Effective Communication*. Malden, MA: Blackwell Publishing. I kapitlet visas ett praktiskt exempel på hur två motsatta perspektiv eller positioner kan förenas på ett högre plan.

3.2 Retorikens förhållande till samtal och dialog

Uppfattningen om att retoriken behöver ett komplement för att vara funktionell har kommit till uttryck på olika sätt, framförallt under 1900-talet. Detta komplement är ofta dialektiken,⁶⁸ de logiska satserna eller replikskiftet där någon i undervisarroll leder en annan till att se *sanningen*.⁶⁹ I kontrast till detta argumenterar Jeanine Czubaroff för en *dialogik* som komplement. Dialogiken är inte som dialektiken präglad av styrning enbart utifrån ett synsätt, utan ger retoriken dialogisk prägel.⁷⁰ Retoriken har således förhållit sig till dialog och till samtal på olika sätt. Själva övertygandet har setts som dialogiskt till sin natur, med samtalet som sin grundsituation. Retoriken har också setts som principiellt skild från samtal men med förmågan att göra samtal retoriska. Samarbete har använts som nyckelord för att förstå samtal utifrån ett retoriskt perspektiv. Jag börjar avsnittet med att utveckla detta genom en presentation av några olika retorikers perspektiv på retorikens förhållande till dialog och till samtal, kopplat till retorikens grundläggande tankar om övertygande och om tillit. Jag visar hur tillit fungerar som en kompletterande beröringspunkt mellan retorik och samtalsanalys. Senare i avsnittet återkommer jag till bedömningen av samtal. Denna gång utifrån vad som anses vara retorisk kvalitet i ett samtal. Så kan det dialogiska och det retoriska tillsammans avgöra ett samtals kvalitativa och etiska egenskaper. Avslutningsvis följer en presentation av inbjudande retorik.

3.2.1 Retorik, tillit och samtal

Aristoteles definierade retoriken som *en förmåga att i varje enskilt fall uppfatta det som kan vara övertygande eller övertalande*, och kallade de tre formerna av retoriska bevismedel för *pisteis*.⁷¹ *Pisteis* är plural för det grekiska *pistis* som står för den tillit som skapas hos åhöraren.⁷² Övertygandet, menade Aristoteles, kan för det första ske genom talarens karaktär, *ethos*. För det andra kan talaren övertyga genom att försätta publiken i en viss sinnesstämning, *pathos*, som leder till att publiken blir övertygad. För det tredje kan själva orden som sägs, *logos*, övertyga. *Logos* appellerar till förnuftet.⁷³ Knutet till de tre *pisteis* är talarens tre plikter *delectare, movere och docere*: Talaren måste behaga sina lyssnare så att de inte tröttnar på att lyssna. Talaren måste också röra sina lyssnare så att de blir påverkade i rätt riktning, och han/hon måste undervisa dem så att de lär sig något nytt.⁷⁴ Tilläggas ska också att *ethos*-begreppet har tre dimensioner. Den ena dimensionen utgörs av talarens moraliska karaktär, *arete*. Den andra dimensionen utgörs av hans/hennes välvilja mot åhörarna, *eunoia*. Den tredje dimensionen utgörs av talarens förstånd eller kompetens, *fronesis*. Dessa dimensioner utgör talarens subjektiva *ethos*, medan man också kan tala om objektiva *ethos*.

⁶⁸ Dialektik är ”den vetenskap eller konst som prövar satsers sanning och arguments giltighet, kallas ibland också logik; inom det skolsystem som skapades under senantiken utgjorde grammatiken, dialektiken och retoriken tillsammans den grundläggande språkliga träning som skulle skapa en sann *eloquentia* eller vältalighet (jfr *trivium*)” Johannesson (2008), s 279.

⁶⁹ Czubaroff (2000), s 168.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ *Aristoteles Retoriken* (2012), s 69-70.

⁷² Lindqvist Grinde (2008), s 55.

⁷³ *Aristoteles Retoriken* (2012), s 70. Se också t ex Kjeldsen (2008), s 33-34.

⁷⁴ Se t ex Lindqvist Grinde (2008), s 58.

Objektivt ethos innebär att talaren ”lånar” ethos genom att efterlikna eller hänvisa till andra människor.⁷⁵

Inom samtalsforskningen är man intresserad av hur tillit och misstro fungerar eftersom tilliten till människor och till situationers omständigheter är grundläggande i samtal. Trots att tillit och misstro alltid finns i mänsklig kommunikation finns det inte många teorier kring hur det fungerar.⁷⁶ Här menar jag att det finns en kompletterande beröringspunkt mellan samtalsanalys och retorik. Denna beröringspunkt blir också tydlig då ansatser till att dialogisera retoriken görs.

Jørgen Fafner gör en ansats att dialogisera retoriken i ett resonemang som tar sin utgångspunkt i en traditionell monologisk retorik. Fafner påpekar att den traditionella retoriska teorin utgick från envägskommunikation: den talade *till* och inte *med*. Dialektiken däremot, använde sig av samtal för att nå fram till det med nödvändighet sanna svaret på en fråga. I motsats till den traditionella retoriken drar man i modern retorisk teori inte längre en gräns mellan retorik och dialektik.⁷⁷ Den moderna retoriken säger också att den som vill övertyga själv måste vara villig att bli övertygad, och den som vill tala också måste kunna lyssna. Övertygandet kan inte bara gå en väg. Övertygandet är dialogiskt till sin natur. Därav kan slutsatsen att det är samtalet som är den retoriska grundsituationen dras. Vad händer med persuasio-begreppet då? Jo, eftersom det talade språket alltid vill något har det alltid något persuasivt i sig. Precis som det finns en avsikt när någon språkligt vill få någon att handla på ett visst sätt, finns det också en avsikt när någon vill upplysa, lära ut, eller meddela något. Därför kan man säga att retorik alltid är avsiktsbestämt tal. Retoriken är också alltid beroende av *pistis*. *Pistis*-begreppet är bredare än *persuasio*-begreppet. *Pistis* är både mål och förutsättning för *persuasio*, och kan därför betraktas som retorikens nyckelbegrepp framför *persuasio*.⁷⁸ Slutsatsen blir då att både samtal och *pistis* är nödvändiga för att förstå retorikens natur. Något som också konstaterades av Adam Müller, 1700-talsförfattaren som nämndes tidigare.⁷⁹

Fafner citerar Kenneth Burke för att demonstrera betydelsen av *pistis* för den persuasiva processen. *Pistis* hör tätt samman med identifikation.

You persuade a man only insofar as you can talk his language by speech, gesture, tonality, order, image, attitude, idea, *identifying* your ways with his.⁸⁰

Fafner är inte den förste, och långt ifrån den ende, att se retoriken som dialogisk till sin natur. Müller byggde sin retoriska teori på just detta antagande.⁸¹ Men det finns också fler sätt på vilket samtalets relation till retoriken har setts. Thomas Farrell kan hålla med om att retoriken är avsiktsbestämt tal. Däremot gör han, i kontrast till Fafner och till den moderna retoriken, ingen sammanslagning av retoriken och dialektiken. Farrell är inne på Aristoteles linje och menar att samtal och retorik är två olika saker, även om de är varandras

⁷⁵ Se t ex Kjeldsen (2008), s 123-124.

⁷⁶ Linell (2009), s 225. Tillitens betydelse för dialogen betonades även av Müller. Se Bormann (1980), s 175.

⁷⁷ Fafner (1977), s 43-46. För den nya retorikens syn på retorik och dialektik se kap 1 i Perelman, Chaïm (2004). *Retorikens imperium*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

⁷⁸ Fafner (1977), s 43-46.

⁷⁹ Bormann (1980), s 173.

⁸⁰ Fafner (1977), s 44. Citat från Burke, K. (1969). *A Rhetoric of Motives*. Berkeley: Univ. of Calif. Press. s 55.

⁸¹ Bormann (1980), s 170. Även Müller såg dialog som retorikens bas, Bormann (1980) s 172.

motsvarigheter.⁸² Med samtal menar Farrell ett informellt utbyte av yttranden som kan äga rum vartsomhelst. Med retorik menar han ett samtals praktiska kapacitet att ena olika samtalsdeltagare, eller att samtalsdeltagare praktiskt börjar samarbeta. Retorik, menar Farrell, kan förekomma i ett samtal. Förutom att retoriken är planerad och avsiktlig, karaktäriseras den också av samarbete.⁸³ Ett retoriskt samtal har ofta en riktning, ett mål i sikte. Medan man i ett vanligt samtal har en mer plötslig känsla för samtalets riktning är samtalsriktningen i ett retoriskt samtal föreslagen. Samtal kan alltså ha retorisk prägel, men allting som sägs är enligt Farrell inte retoriskt.⁸⁴

Czubaroff är en av dem som använder uttrycket dialogisk retorik (dialogical rhetoric). Czubaroff menar att Bubers filosofi om dialog ligger till grund för den dialogiska retoriken.⁸⁵ Uttrycket dialogisk retorik används också av Cissna och Anderson. De betonar framförallt samarbete när de skriver om den dialogiska retoriken. Det handlar även här, liksom hos Farrell, om en samarbetsretorik. Om den traditionella retoriken intresserat sig för hur ett budskap formas och levereras av talaren och för hur det tas emot av publiken, så intresserar sig den dialogiska retoriken för hur budskapet uppstår genom samarbete. Den som för tillfället är talaren i ett samtal har inte ensam skapat sina egna yttranden – i samtalskontexten byggs det ena på det andra, och man leder varandra vidare. Talet syftar inte till att övertyga i traditionell mening, utan till att inbjuda till fortsatt tal. Samarbetsretorik beskrivs även som öppen retorik, expanderande retorik, konstruktiv retorik, och till och med som radikalt traditionell retorik. Med radikalt traditionell retorik menas att en dialogisk retorik kräver en öppenhet för förändring samtidigt som den behöver historisk kontext för forandet och förståelsen av yttranden. Och där människor inte kan samtala kan de förmodligen inte heller förhandla eller överväga.⁸⁶

Jag ser tillit, identifikation och övertygande som retorikens hjärta. Där i centrum finns skapandet av mötesplatser, och jag ställer mig därför bakom synen på retoriken som dialogisk till sin natur. Eftersom retoriken också kan innefatta samtal av mer monologisk karaktär sätter jag dock inte likhetstecken mellan retorik och dialog. Här tror jag man måste skilja mellan retorik som teori och retorik som praktik. Retoriken som teori kan lära oss att sträva efter en dialogisk norm, men i praktiken kan vår retorik se annorlunda ut.

Retorik och samtal ser jag inte likt Farrell som motsvarigheter, som monolog och dialog. Retorik innefattar även samtal som inte är planerade i förväg då det är svårt att tänka sig ett samtal utan något som helst avsiktsbestämt tal. Däremot behöver, som sagt, genuin dialog inte finnas i alla samtal. Dialogisk retorik är ett användbart uttryck som jag tänker mig normativt kan innebära att ett samtal har god kvalitet präglad av genuin dialog.

3.2.2 Samtalets retoriska kvaliteter

Att ett samtal utifrån ett retoriskt perspektiv kan sägas ha god kvalitet handlar inte bara om tilliten, identifikationen och övertygandet utan också om samarbetet, som flera retoriker alltså

⁸² Farrell [1983], s 259-260.

⁸³ Ibid, s 262.

⁸⁴ Ibid, s 269-270.

⁸⁵ Czubaroff (2000). Medan några forskare ägnat sig åt dialektiken som retorikens komplement har andra ägnat sig åt dialogen som retorikens komplement. Czubaroff visar hur en av dessa framstående forskare, Allen Clark, i sitt arbete från 1970-talet lyfter fram den dialogiska retoriken utifrån Bubers filosofi.

⁸⁶ Cissna & Anderson (2002), s 21-22. Samarbetsretorik återfinns även hos Müller. Se Bormann (1980), s 180.

varit inne på. Sharf fokuserar detta med samarbete i sin artikel om retorisk analys av samtal. Retorisk kvalitet utgör en dimension hos talhandlingar (discursive acts) som leder till samarbete genom att skapa en symbolisk verklighet som inbjuder till identifikation och deltagande. Den målorienterade och strategiska dimensionen hos talhandlingar är alltså avgörande för samarbete. I ett samtal med retorisk kvalitet söker man samarbete med ett specifikt mål i sikte (målorientering) och man kommunicerar med en medvetenhet om det andra kan identifiera sig med (strategi). Ju mer kommunikationen präglas av målorientering och av strategi, ju mer funktionell är den och kan bli analyserad som retorisk kommunikation.⁸⁷ Sharf inspireras av Burkes begrepp *inducing cooperation* och menar att samarbete i varje situation kräver lämpade medel som kan övertyga. Hon återger också Burkes ironiska kommentar om att symbolanvändande varelser till och med samarbetar för att kunna delta i en konflikt. Retorisk kvalitet utmärks självklart också av övertygandet. Att uppnå samarbete eller konsensus, eller att lyckas fånga och behålla någons uppmärksamhet, är exempel på resultat som kommer ur en kommunikation med retorisk kvalitet.⁸⁸

3.2.3 Inbjudande retorik

Utgångspunkten för Sonja Foss och Cindy Griffins teori om inbjudande retorik är att den traditionella uppfattningen av retorik innebär att talarens mål är att påverka lyssnarna till någon form av förändring efter talarens önskan. Det innebär ett försök att ta kontroll och utöva makt över andra. När det sker degraderas andra verklighetsperspektiv till förmån för talarens. Utmärkande drag för denna retorik är tävling, dominans och strävan efter att orsaka förändring, varför Foss och Griffin kallar den patriarkalisk. Alternativet blir då den feministiska retoriken som bygger på tre principer: jämlikhet, inneboende värde och självbestämmanderätt.⁸⁹ Övertygandet är dock fortfarande en viktig del av retoriken. Den feministiska retoriken, eller den inbjudande retoriken, bör inte dominera i varje enskild situation, men kan bidra till att göra retorikens område mer innehållsrikt och varierat.⁹⁰

En inbjudande retorik innebär att talaren, utan att se ner på andra perspektiv, bjuder in lyssnarna till sin upplevda värld så att de kan se utifrån talarens perspektiv. Talaren är också villig att bli inbjuden att se andra perspektiv och försöker sätta sig in i dem även om de skiljer sig markant från det egna.⁹¹ Den inbjudande retoriken har inga spår av dominans då det handlar om att förstå och uppskatta ett annorlunda perspektiv. Det uppstår en relation mellan talare och lyssnare som bygger på jämlikhet, respekt och uppskattning. Den förändring som kan åstadkommas genom inbjudande retorik är först och främst inte att lyssnarna tar till sig talarens idéer och gör dem till sina, även om det kan hända. Den typen av förändring är inte den inbjudande retorikens mål. Istället innebär förändringen att det skapas förståelse genom insikt i ett annat perspektiv.⁹²

Det finns två olika former för inbjudande retorik. Dels kan talaren bjuda in till sitt perspektiv, och dels kan han/hon skapa yttre omständigheter, en atmosfär av respekt och jämlikhet, som bjuder andra att presentera sina perspektiv. När talaren bjuder in till sitt

⁸⁷ Sharf (1979), s 22.

⁸⁸ Ibid, s 26.

⁸⁹ Foss & Griffin (1995), s 3-4. De engelska termerna är *equality*, *immanent value* och *self-determination*.

⁹⁰ Ibid, s 4-5, 17.

⁹¹ Ibid, s 5.

⁹² Ibid, s 6.

perspektiv ger han/hon inte ett narratio⁹³ på samma sätt som i den traditionella retoriken. Narratio formas inte för att öka sannolikheten att lyssnarna tar till sig talarens perspektiv som även deras sanning. Det personliga narrativet bär målet inom sig – att lyssnarna ska förstå. Målet är inte att narratio ska vara som ett steg på vägen till att acceptera en tes.⁹⁴ Inbjudan till eget perspektiv behöver inte nödvändigtvis ske genom tal utan kan också ske ickeverbalt genom symboliska handlingar. Inbjudan kan ske genom skapandet av en helt annorlunda tolkningsram jämfört med den som lyssnarna/mottagarna för tillfället befinner sig i.⁹⁵

Den andra formen för inbjudande retorik, att talaren skapar yttre omständigheter så att andra inbjuds att presentera sina perspektiv, är förutsättningen för ömsesidigheten i kommunikationen och förståelsen. Talaren måste skapa en atmosfär av trygghet, värde och frihet. Den som inbjuds att tala ska känna sig trygg att dela sitt perspektiv utan att bli ifrågasatt. Han/hon ska inte känna sig nedvärderad på grund av sitt perspektiv. Människors inneboende värde beror inte av perspektiv. Det ska också finnas en frihet att själv välja perspektiv och verklighet. En frihet som bara är möjlig om ingen försöker övertyga den andre om att ansluta sig till det egna perspektivet. Lyssnarna ska alltid ha möjlighet att välja utan att riskera att talaren förlorar respekten för dem.⁹⁶

Foss och Griffin nämner inte ordet dialog när de utvecklar den inbjudande retoriken. Därför använder jag inte dialog och inbjudande retorik synonymt, utan talar om dialogisk och inbjudande retorik när jag undersöker det offentliga samtalet. Däremot har de många beröringspunkter. Det som utmärker genuin dialog är bland annat oförutsedda konsekvenser av samtalet, erkännandet av den andre som annorlunda på ett sätt man själv inte kan greppa, den positiva inställningen till samarbete, öppenheten för att bli förändrad, och den ömsesidiga delaktigheten. Samtalet ses också, när det handlar om genuin dialog, uttryckligen som en inbjudan till inläring.⁹⁷ Allt detta kommer också till uttryck i den inbjudande retoriken. Jeffrey Murray visar hur den inbjudande retoriken hör ihop med genuin dialog. Det handlar om att en sammansmältning av Bubers tankar om ömsesidighet som utmärkande för genuin dialog och Emmanuel Levinas tankar om asymmetri i mötet mellan människor kan leda till bättre förståelse av dialogen. Det innebär i ett vidareutvecklat resonemang att en direkt vädjan till den moraliska känslan tillsammans med den inbjudande retoriken kan beskriva dialogens struktur.⁹⁸ Den inbjudande retoriken blir i resonemanget alltså en del av en dialogisk struktur.

3.3 Samtalets kontext

Lloyd Bitzer har gett retoriken värdefulla begrepp för att kunna arbeta med retoriska uttryck i kontext: exigence, audience och constraints, men också uttrycket *retorisk situation*. En retorisk situation består alltså enligt Bitzer av ett påträngande problem, av en publik som är kapabel att handla, och av tvingande omständigheter.⁹⁹ Kanske är det exigence som är mest avgörande för synen på den retoriska situationen. Det är också det begreppet som Richard

⁹³ Narratio är i retorisk terminologi ”en ’berättelse’ som ger en klar, åskådlig och sannolik skildring av något, särskilt den bakgrundsteckning som skulle komma efter *exordium* som den andra delen av ett väl komponerat tal”. Johannesson (2008), s 282. (Exordium är talets inledning. Johannesson (2008), s 280.)

⁹⁴ Foss & Griffin (1995), s 7.

⁹⁵ Ibid, s 9-10.

⁹⁶ Ibid, s 10-13.

⁹⁷ Se uppsatsens s 11.

⁹⁸ Murray (2004).

⁹⁹ Bitzer [1968], s 220-222.

Vatz opponerar sig emot i sin ifrågasättande artikel och låter så utgångspunkten för exigence bli omtvistad: Utgår exigence från själva situationen eller från talaren själv? Vad eller vem formar retoriken? Är det en ”objektiv” situation, eller en subjektiv talare?¹⁰⁰ Barbara Biesecker menar att den enkla linjära relationen mellan talare och publik i Bitzers och Vatz teorier bör bytas ut mot en interaktiv process. Tyngdpunkten bör inte ligga i kontext eller på talare, utan i vad som händer i kommunikationen mellan människor i den retoriska situationen.¹⁰¹ Detta stämmer väl överens med dialogismen som handlar just om att kommunikationen är en dynamisk process. Kontexten är ett stöd för att förstå samtalet och kan också förstås som dynamisk. Under samtalets gång kan flera kontexter aktiveras samtidigt.¹⁰² Istället för att se kontext som något statiskt och objektivt talar Linell om kontextuella resurser. Kontextuella resurser är potentiella kontexter. Det är samtalsdeltagarnas dialogiska aktiviteter som gör vissa kontexter aktuella. De potentiella kontexterna kan vara direkta eller abstrakta.¹⁰³ Den del av de abstrakta kontexterna som är mest intressant för uppsatsen skulle jag med ett retoriskt begrepp kalla för doxa. Doxa är grekiska för *lära* och begreppet står för allmänt spridda försanthållanden, trosföreställningar och förgivettaganden hos en grupp människor. Doxa visar verkligheten så som den ter sig för en viss grupp människor, och inte verkligheten som den är i sig själv. Doxa är ständigt föränderlig och aldrig helt motsägelsefri. Man skiljer mellan doxa som benämning på förutsättningen för kunskap inom alla sociala fält, och de olika doxor som är knutna till olika sociala fält och olika praktiker. Olika doxor interagerar ständigt och överlappar också ofta varandra.¹⁰⁴ Doxor kan alltså ses som abstrakta kontextuella resurser. Enligt Linell betonar dialogismen interaktionens kontextuella natur.¹⁰⁵

Med flera samtalsdeltagare blir Bitzers retoriska situation mer komplex. Det blir en mer komplex publik då talar- och lyssnarrollen hela tiden växlar, och då det finns flera tvingande omständigheter som kommer ur de olika samtalsdeltagarnas perspektiv och som påverkar samtalet på olika sätt. Så för att återgå till det omdiskuterade begreppet exigence så kan man i en samtalssituation tala om att alla samtalsdeltagare har perceived interpersonal exigence (PIE). Det innebär att samtalsdeltagarna har en personlig uppfattning om de tvingande omständigheter som finns i mötet samtalsdeltagarna emellan.¹⁰⁶ Därför bör samtalsdeltagarnas bemötande av det som de uppfattar som andras frågor och tankar undersökas, samt hur de försöker övertyga om egna uppfattningar. Det är enbart utifrån yttringar som samtalsdeltagarnas syn på vad som behöver bemötas, och hur de gör det, kan undersökas. Detta tolkas alltså som deras PIE.

3.4 Positioner i samtalet

Orientering mot den andre är som tidigare nämnt ett kännetecken för dialogism. Men det är möjligt för en samtalsdeltagare att positionera sig på olika sätt. Här nedan ska jag presentera

¹⁰⁰ Vatz [1973], s 226-231.

¹⁰¹ Lucaites et al (1999), s 214-215. Här har Müller liknande tankar då han motsätter sig talarcentrering och ser dialog istället för en linjär envägskommunikation. Se Bormann (1980), s 177-178.

¹⁰² Norrby (2004), s 49.

¹⁰³ Linell (1998), s 128-130.

¹⁰⁴ Rosengren (2002), s 67, 75. I Hellspong (2004), s 197, finns den grekiska översättningen av begreppet doxa.

¹⁰⁵ Linell (1998), s 35, 47.

¹⁰⁶ Glaser & Frank (1982), s 354.

begreppet samtalsram med variablerna inkluderande och exkluderande som innebär intagande av olika positioner gentemot olika personer i den retoriska situationen. Sedan tar jag upp två andra perspektiv på positioner som utgår från begreppen attitydyttring och footing.

3.4.1 Inkludera och exkludera

Som en bakgrund till den inkluderande samtalsramen tar Robert Branham och Barnett Pearce sin utgångspunkt i att idealet för modern vältalighet är samtalsretorik. Den oratoriska eller mer traditionellt retoriska vältaligheten är inte en stil som eftersträvas. Det har skett en intimisering av vältaligheten. Ett tal ska låta som samtal även om det faktiskt är ett monologiskt tal. Genom att använda en samtalsstil kan talare hjälpa till att forma en samtalsram genom vilken interaktionen och relationen till publiken ses. Det handlar mycket om att lyckas uppnå identifikation med publiken och att bygga på gemensamma värderingar.¹⁰⁷ Enligt Nylund har flera retorikforskare uppmärksammat att det traditionellt monologiska talet som politiker förr använde sig av för att övertyga en publik har ersatts av samtalet. I dagens samhälle spelar samtalet en betydligt viktigare roll.¹⁰⁸ Kurt Johannesson talar om detta som intimiseringen av den offentliga talsituationen och menar att den är typisk för modern retorik i Sverige. Gränsen mellan privat och offentligt språk är inte längre så tydlig. Vi ser inte längre språket som tal utan som samtal, vilket hänger ihop med synen på demokrati och jämlikhet. Vi förväntar oss att offentliga personer snarare talar *med* oss än *till* oss.¹⁰⁹ Att en förberedd retorisk kommunikation upplevs ha en samtalsram är ofta resultatet av genomtänkta stilval och förberedelser på olika sätt. Kommunikationen kan då upplevas som naturlig, enkel och öppen. Är det trots allt ändå en envägskommunikation kan den inkluderande samtalsramen dölja en hierarkisk skillnad mellan talare och lyssnare.¹¹⁰

Samtalsramen kan ibland vara exkluderande istället för inkluderande. En exkluderande samtalsram påverkar relationerna i talsituationen så att talaren inte identifierar sig med alla i publiken. Det kan ske oavsiktligt från talarens sida, men kan avslöjas i ordval som exempelvis *vi*, *dom*, *våra*, *deras*.¹¹¹ Resonemanget påminner om Edwin Blacks second persona¹¹² och Philip Wanders third persona.¹¹³ I en talsituation kan man analysera talarens publikuppfattning i hans/hennes tal. Vilka inkluderas som second persona och vilka exkluderas som third persona? När en talare använder en samtalsram positionerar han/hon sig i relation till andra människor. Att en samtalsram är vanlig i offentlig kommunikation är inte bara en fråga om stil. Det handlar framförallt om relationer och positionering.¹¹⁴

Även om teorin utgår från tal i offentligheten och inte direkt handlar om samtal så är den användbar. Även om det kan vara självklart att ett iscensatt samtal har en samtalsram så kan det förmodligen se helt olika ut hur samtalsdeltagarna förhåller sig till den och bidrar till den. Inkluderandet och exkluderandet kan se helt olika ut. Hur man bygger relationer och hur man

¹⁰⁷ Glaser & Frank (1982), s 424-425.

¹⁰⁸ Nylund (2000), s 11.

¹⁰⁹ Johannesson (2008), s 247-248.

¹¹⁰ Branham & Pearce (1996), s 426.

¹¹¹ Ibid, s 428-429.

¹¹² Black [1970]. *Second persona* är den publik talaren tänker sig att han/hon talar till.

¹¹³ Wander [1984]. *Third persona* är den publik som talaren inte inkluderar i sitt tal utan istället tar avstånd från.

¹¹⁴ Branham & Pearce (1996), s 435-436.

positionerar sig kan vara olika. En inkluderande samtalsram som inkluderar alla som deltar i samtalet skulle kunna bidra till att göra samtalet till genuin dialog, till ett samtal där alla möts.

3.4.2 Attitydyttringar

I samtal kan vi medvetet eller omedvetet visa vilka positioner vi intar genom att uttrycka attityder på olika sätt. Från retorisk synpunkt är det intressant att attityd handlar om värderingar, om människors inställning till olika saker. Attitydyttringar bör ses i förhållande till vad som är aptum i situationen. Att visa en attityd handlar om att uttrycka sig passande i situationen.¹¹⁵ Brigitte Mral definierar begreppet attityd som att "...en attityd i en retorisk situation är en personlig inställning eller hållning till eller värdering av situationen, sakfrågan, budskapet och/eller motparten."¹¹⁶

Från sin genomgång av Burkes attitydbegrepp drar Mral slutsatsen att Burke har tre kategorier för hur man kan komma åt en människas attityd. De är berättelser, fysiska tecken och icke-verbala handlingar. Mral konstaterar att Burke inte gör någon skillnad mellan attityd och attitydyttring vilket hon själv är noga med att göra.¹¹⁷ Vissa attityder i vissa situationer kan skapa väsenshet och innebär en känsla av identifikation. Publiken kan känna att de delar värderingar och världsbild med talaren. Uppdelning, det motsatta begreppet, kan också skapas eller förstärkas genom vissa attityder. Det leder till motsättningar och avståndstagande.¹¹⁸ En påverkan från den andre genom attitydyttringar som leder till att man ser den andres världsbild eller perspektiv kan göra ett samtal till dialogisk och inbjudande retorik.

Även om Mrals artikel kanske inte innehåller en helt färdig metod för retorisk attitydanalys finns det ändå verktyg att använda. Artikelns andra del består av tre kortare analyser av attitydyttringar i kärnavfallsdebatten. Där används bland annat Burkes teori om att berättelser avslöjar attityder. När berättelsers teman plockas ut kan attitydyttringen bli synlig.¹¹⁹ Berättelser behöver inte vara långa utan kan vara sammanfattade i ett kort ordspråk, i en metafor eller vara en implicit anekdot som uttolkaren kan sammanfatta helt kort.¹²⁰

I analysen fokuseras på hur kommunikationen påverkas av attitydmarkörer. En lista över icke-verbala uttryck eller blandformer av verbala och icke-verbala uttryck ser ut så här:

- Betoningar och prosodi
- Röstanvändning, intonation, tempo, styrka, pauseringar
- Suckar, leenden, skratt
- Intensitet, dynamik, engagemang etc. eller bristen därav
- Agonistisk respektive inbjudande retorik
- Härskartekniker uttryckt i t.ex. poser, gester, etc.
- Avbrott och överlappande tal
- Tystnadsstrategier, t.ex att inte svara på frågor
- Positioneringar, även klädval kan ha betydelse¹²¹

¹¹⁵ Mral (2010), s 7-8. Aptum är ett latinskt begrepp för *det som passar sig*. Se t ex Kjeldsen (2008), s 75.

¹¹⁶ Ibid, s 14. På s 7 visar Mral hur attityd etymologiskt härstammar från ett tekniskt uttryck inom målar- och bildhuggarkonsten som syftade på kroppshållning. Det härstammar från latinets aptus, som betyder avpassad.

¹¹⁷ Ibid, s 12.

¹¹⁸ Ibid, s 15.

¹¹⁹ Ibid, s 21, 22, 23, 25, 26.

¹²⁰ Ibid, s 11.

¹²¹ Ibid, s 16.

3.4.3 Footing

Erving Goffmans teori om footing, översätts just positionering på svenska. Footing är talarens förhållningssätt till sitt eget tal. Centrala begrepp i denna teori är uttalare, uttydare, och upphovsman. De har med graden av ansvar att göra. Det vill säga, uttalar talaren det som någon annan är ansvarig för, lägger talaren en egen tolkning till det någon annan är ansvarig för, eller är talaren helt ansvarig för det han/hon säger?¹²² Linell föreslår att det tredelade begreppet footing kan kopplas till en icke namngiven triad bestående av känsla, källa och idé. Känsla finns i det artikulerade språket, källor förklarar vem som sagt vad, och som står för vilka idéer.¹²³ Här finns beröringspunkten med pistis igen, med triaden pathos, ethos och logos. Så kan samtalets positioner relateras till de retoriska pisteis.

Utifrån vilket perspektiv talaren ser på det han/hon talar om och så delger de andra samtalsdeltagarna, kan man fråga sig vad det säger om talaren själv.¹²⁴ När samtalsdeltagarna delar med sig av sitt personliga perspektiv skulle det kunna göra samtalet till dialogisk och inbjudande retorik.

3.5 Samtalets innehåll

Samtalet utgår från olika samtalsämnen. Inom både retoriken och samtalsforskningen är topos ett användbart begrepp. Efter en presentation av det retoriska topos följer en presentation av de samtalsanalytiska begreppen initiativ och respons som handlar om att undersöka hur samtalsdeltagare ger samtalet innehåll och samarbetar för att utveckla samtalsämnena.

3.5.1 Topos

En talare kan bara övertyga en publik om han/hon först finner en gemensam utgångspunkt där han/hon är enig med publiken. Utifrån den platsen kan talaren argumentera sig vidare mot ett eventuellt övertygande. En sådan gemensam plats kallas inom retoriken för topos (i plural topoi) som är grekiska för ”ställe”. Betydelsen och användningen av begreppet topos har ändrats genom historien, men man brukar övergripande skilja mellan tre sätt att definiera topos på. För det första finns strukturella topoi som talaren använder sig av i sitt sökande efter material och argument, i form av mentala kartor, listor eller scheman. För det andra finns formella topoi som är formella tänkesätt som fungerar som grund för konkreta argument. För det tredje finns innehållsliga topoi som är olika former av fasta uttryck, argument och tänkesätt.¹²⁵ I analysen går det att tala om hur samtalet byggs upp och utvecklas utifrån olika topoi, vilken betydelse ett visst topos har för de olika samtalsdeltagarna, och vilken roll olika topoi spelar för samtalet.

Topoi kan ses som något som finns i ett samtal, eller som något som finns i den verklighet som samtalet handlar om. Dessa synsätt tillskriver Linell monologismen, medan dialogismen i stället för att handla om en återspeglning av en verklighet skapar något, och därför ser topoi som något som utmärker aktiviteter. Topoi är något som bildas och ombildas i en dynamisk process under samtalets gång.¹²⁶ Om man möts vid topoi kan samtalet bli genuin dialog.

¹²² Branham & Pearce (1996), s 56, efter Goffman, E. (1981). *Forms of Talk*. Oxford.

¹²³ Linell (2009), s 114-117.

¹²⁴ Se s 10. Att kommunikationen har ett perspektiv som också säger något om talaren själv är en av idéerna som är utmärkande för dialogism.

¹²⁵ Se t ex Kjeldsen (2008), s 161. Se gärna hela kap 7.

¹²⁶ Linell (1998), s 181. Kap 10 handlar om samtalsfaser och samtalstopiker.

3.5.2 Initiativ och respons

I ett samtal samarbetar samtalsdeltagarna för att ge samtalet innehåll utifrån olika topoi. Framförallt tre begrepp är användbara i analysen av ett samtals interaktiva sekvens, nämligen respons, initiativ och ömsesidighet. Genom respons visar samtalsdeltagare på förståelse av och inställning till det som sagts tidigare i samtalet. Genom initiativ introducerar samtalsdeltagare nytt material, det vill säga nya topoi eller så rör de sig vidare utifrån ett topos. Därmed antyder samtalsdeltagarna, förväntar sig och ger förslag på vad den/de andra kan bidra med. Ömsesidigheten beror på de olika samtalsbidragens beroende av varandra, och är inte något som analyseras separat. Det förklarar istället hur respons och initiativ är aspekter av samma handlingar. De ska alltid ses som relaterade till tidigare handlingar och som förslag till kommande handlingar.¹²⁷ Ett samtalsbidrag kan samtidigt ha inslag av både initiativ och respons. Medan initiativaspekten pekar framåt, pekar responsaspekten bakåt.¹²⁸

Ett initiativ kan framföras på olika sätt. Det kan vara begärande, hävdande, eller underställande, och det kan vara explicit eller implicit. Ett begärande initiativ är en explicit uppmaning till respons. Till exempel: *Vad anser du om påvens ledarskap?* Ett hävdande initiativ hävdar ett eget innehåll utan att ge en explicit uppmaning till respons. Till exempel: *Påven är en stark ledare för hela kristenheten.* Ett underställande initiativ hävdar ett eget innehåll och ger en explicit uppmaning till respons. Till exempel: *Påven är väl en stark ledare för hela kristenheten, är han inte?* Det är det begärande initiativet som är det som starkast kan påverka den innehållsliga progressionen i samtalet, och det är mest framåtpekande.¹²⁹

Störst fokus i analysen bör responsen ha, enligt språkteoretikern och litteraturhistorikern Mikhail Bakhtin, som menar att allt det vi säger och gör är en respons på något. Ordet respons handlar inte bara om att svara utan också om att ansvara. Inom dialogismen finns, som tidigare nämnt, en stark koppling till moral och det personliga ansvaret för kommunikationen.¹³⁰

Initiativ och respons kan ses som drag i ett spel. Drag är ett begrepp och, liksom initiativ och respons, en abstrakt enhet. Relaterat till initiativ och respons är turöverlämningen.¹³¹ Ett samtal består av flera turer där ordet växlande innehas av olika samtalsdeltagare. Den plats där turen kan lämnas över kallas turbytesplatsen.¹³² Närhetsplacering av turer innebär att varje yttrande normalt sett kan tolkas utifrån det som just sagts i samtalet. Samtal är ju en process där varje samtalsbidrag bygger vidare på det som redan sagts.¹³³

Ömsesidigheten betyder inte att deltagarna i samtalet har en jämlik relation. Samtalsaktörers makt- och kunskapsrelationer gör samtal asymmetriska. I interaktionen finns det två sätt på vilka maktrelationer kan konstrueras. Talarna kan lägga begränsningar på varandras turer, då en tur leder till en viss typ av respons. Talarna kan också genom frågor avslöja att de är okunniga. Då skapas en maktposition som till exempel Nylund menar är grundad på lokal auktoritet.¹³⁴ Det är därför svårt att tänka sig något samtal som inte är

¹²⁷ Linell (2009), s 179-180.

¹²⁸ Linell & Gustavsson (1987), s 15.

¹²⁹ Ibid, s 21-23.

¹³⁰ Linell (2009), s 186. Se uppsatsens s 10.

¹³¹ Linell & Gustavsson (1987), s 17.

¹³² Norrby (2004), s 110.

¹³³ Ibid, s 129-131.

¹³⁴ Nylund (2000), s 47-48.

asymmetriskt. Också Linell framhåller att kommunikation förutsätter asymmetrier. Asymmetrierna handlar just om kunskap och om deltagande på olika sätt. Om alla hade samma information skulle det inte finnas några asymmetrier, och inte heller någon anledning att kommunicera. Det som istället utmärker dialog är komplettering utifrån olika perspektiv och positioner.¹³⁵ Även om relationerna är asymmetriska kan man fråga sig vilka samtalsdeltagare som riktar sig till vilka och vilka som svarar vilka. Om man tillsammans med alla kan utveckla topoi kan det göra samtalet till genuin dialog.

Att ta reda på hur en dialogisk och inbjudande retorik kan se ut i ett offentligt samtal är alltså möjligt utifrån analys av samtalets kontext, positioner och innehåll. Nu ska jag övergå till det praktiska tillvägagångssättet.

4. Material och metod

I det följande ska jag ge en presentation av det empiriska materialet och sedan av samtalsdeltagarna. Därefter ska jag beskriva analysmetoden, kommentera några metodproblem och motivera teori- och metodavgränsning.

4.1 Materialpresentation och materialmotivering

Ett samtal om teologiska likheter och olikheter mellan katoliker och evangelikaler, samt deras relation till varandra, inspelad på DVD utgör uppsatsens empiriska material. DVD:n fanns till salu hos Svenska Evangeliska Alliansen (SEA).¹³⁶ Samtalet ägde rum i Elimkyrkan i Stockholm den 1 december 2011 och hade rubriken *Lika – men ändå olika. Samtalskväll mellan evangelikaler och katoliker*.¹³⁷ Arrangörer var SEA och kristna tidningen Dagen. Dagens opinionsredaktör Elisabeth Sandlund var moderator och samtalet hade fyra deltagare som presenteras lite längre fram. Den första halvtimmen av inspelningen består av moderatorns introduktion och samtalsdeltagarnas inledningsanföranden i tur och ordning. Det därpå följande samtalet är ca 45 minuter långt. Allt detta (ca 75 minuter) omfattar 737 rader transkriberat tal på A4 i 12 punkter. Efter samtalet följer en frågestund där samtalsdeltagarna svarar på publikfrågor som moderatören läser upp. De svarar enskilt på dessa och samtalar inte med varandra kring dem. Frågestunden inkluderas inte i analysen.

Med utgångspunkt i resonemanget om samtalsram på sidan 18 vågar jag påstå att det har blivit en trend att föreläsa med samtalet som retorisk form. Det är inte ovanligt med föreläsningar i olika sammanhang där föreläsaren intervjuas av någon i ett såkallat samtal, och så förmedlar det som ska sägas. Mindre vanligt är att flera personer samtalar för att uppnå ömsesidig förståelse och gemensamt förmedla någonting från en scen. Om dialog ses som något normativt i det sammanhanget, och något att sträva efter att efterlikna, är det intressant att analysera och bedöma samtalet utifrån ett retoriskt och dialogiskt perspektiv.

¹³⁵ Linell (1998), s 14. Hellspong presenterar symmetrivariablerna riktning, reaktion, fokus, koordination och uppmärksamhet. De ingår i en dialogmodell som utvecklas och används i en studie av barns språkutveckling. Hellspong, L. (1998). *Regulation of Dialogue. A Theoretical Model of Conversation with an Empirical Application*. Stockholm: Institutionen för nordiska språk, Univ. s 24-25, 135, 138-139.

¹³⁶ Svenska Evangeliska Alliansen (SEA) består av enskilda, församlingar, samfund och organisationer som vill vara en enad evangeliskt kristen röst och aktör i församlingsarbete och i det svenska samhället. De betonar öppenhet, dialog och debatt. <http://www.sea.nu/viewNavMenu.do?menuID=4> hämtad 2012-11-08.

¹³⁷ Samtalet presenteras på <http://www.sea.nu/viewNavMenu.do?menuID=55&oid=64225> hämtad 2012-11-08.

4.1.1 Det empiriska materialets genre

Den retoriska situationen för det empiriska materialet skulle kunna göra den övergripande genren till samlade retorik.¹³⁸ Det handlar om att samla publiken kring gemensamma värderingar, även om man också betonar det som inte är gemensamt. Men det kan också handla om deliberativ retorik¹³⁹ som övergripande genre. Den retoriska situationen kan handla om att uppmana publiken till ställningstaganden i trosfrågor. Men riktigt så enkelt är det nog inte. Bakhtin problematiserar detta med talgenrer och dialog. Det räcker inte med de klassiska retoriska talgenrerna. Talets generella lingvistiska drag säger mer om genren.¹⁴⁰

Om man istället ser på retorikens två typiska situationer som att tala *till* och att tala *med*, så uppstår det ur dem en tredje möjlighet som Fafner kallar för ”kommunicerat samtal”. Ett kommunicerat samtal betyder att två personer talar *med* varandra i ett samtal som är adresserat *till* en tredje part. En mängd olika talgenrer tillhör det kommunicerade samtalet. De vanligaste är förmodligen intervjuer och debatter i TV.¹⁴¹ Fafner ser både genrerna diskussion och debatt som sprungna ur den retoriska grundsituationen som är samtalet.¹⁴² Viktigare än att snävt genrebestämma samtalet är att se det som sker i det verbala mötet mellan människor som något unikt. *Iscensatt interaktion* kan räcka som genrebeskrivning. *Iscensatt*, enligt Nylunds formulering i sammanhanget politiska mediasamtal, syftar på att interaktionen

- är förberedd (och alltså inte alldeles spontan eller slumpartad)
- är avsedd att avlyssnas av en publik (och i den meningen en föreställning)
- aktualiserar olika verksamhetsroller och andra potentiella kontexter (en viss typ av föreställning iscensätts)
- sätter igång händelseförlopp (och kan sålunda bidra till social förändring)¹⁴³

Som definition av iscensatt interaktion passar detta in på uppsatsens material trots att sammanhanget är ett annat. Moderatoren har förberett samtalsämnen och deltagarna har förberett inledningsanföranden. Samtalet framförs inför publik. Deltagarnas roller som representanter för trosinriktningar är viktiga. Igångsättandet av ett händelseförlopp är svårare att direkt säga något om. Här kan det finnas mer av en förhoppning om att samtalet ska bidra till social förändring med förändrade attityder och bättre relationer kyrkorna emellan.

4.1.2 Transkription

En transkription är en överföring av talbeteende till skrift. Ordet används också om den text som då skapas. Det är dock inte samma sak att arbeta med den transkriberade texten i analysen som att arbeta med ursprungliga data. Transkriptionen i sig är inte data utan ska ses som ett arbetsredskap. Både transkription och data bör finnas med parallellt i arbetet. Som process är transkriberingsarbetet inte oproblematiserat eller neutralt, dels på grund av den

¹³⁸ Samlade retorik används av Mral för genus demonstrativum i samband med krisretorik. Mral [2012], s 7-8.

¹³⁹ Retorikens tre klassiska talgenrer är genus deliberativum som handlar om att förorda eller avråda från något för att fatta beslut inför framtiden, genus demonstrativum som handlar om att lovtala eller klandra någon eller något i nuet, och genus judiciaire som handlar om att anklaga eller försvara en handling för att ta ett beslut angående något som hänt. Se t ex Johannesson (2008), s 281.

¹⁴⁰ Bakhtin (1986), s 61. Se också Czubaroff (2000), s 173. Förutom de aristoteliska genrerna (se not 139) är det vanligt att genrebedöma utifrån typ av situation, område (t ex filosofiskt, tekniskt, socialt), eller tes.

¹⁴¹ Fafner (1977), s 91.

¹⁴² Ibid, s 101.

¹⁴³ Nylund (2000), s 229.

nödvändiga selektionen. Prosodi, till exempel, har jag helt bortsett ifrån i transkriptionen av materialet. Uttalsstil är inte noggrant återgivet. Förutom att transkriptionen är selektiv bygger den också på tolkning. Två personer kan transkribera ett samtal lite olika helt enkelt för att man uppfattar det som sägs på olika sätt. Ljud- och bildupptagning ger också de ursprungliga data ett visst perspektiv, och att i efterhand se och lyssna på ett samtal man inte själv deltog i ger en annan uppfattning än om man själv varit närvarande. Under transkriberingen krävs det upprepade avlyssningar. Det krävs också en medvetenhet om vilka analyser av materialet som sedan ska genomföras. Något som man paradoxalt nog inte vet förrän materialet är ordentligt *inlyssnat*, så som det blir under transkriberingen. Därför har jag gjort en bastranskription som senare kan skrivas om, särskilt då vissa delar ska presenteras. Analys- och presentationstranskription kan se olika ut. Det gäller att hitta ett relevant förhållande mellan autenticitet och läsbarhet.¹⁴⁴ Metakommentarer skriver jag inom parentes. Följande utvalda transkriptionsprinciper används:

(.)	paus (ej uppmätt, kortare paus markeras med kommatecken)
<u> </u>	emfatiskt tryck (stryks under)
va:nsinnigt	förlängning av föregående ljud
van-	avbrutet ord
hh .hh	utandning respektive inandning
(x) (xx) (xxx)	omöjligt att höra – (x) motsvarar ett ord, (xx) två ord och (xxx) tre eller fler ord ¹⁴⁵

4.2 Samtalsdeltagarna

Anders Arborelius tillträdde 1998 som den förste svenske biskopen i Stockholms katolska stift som bildades 1953. Stiftet omfattar 100 599 medlemmar i 43 församlingar som ligger spridda över hela landet.¹⁴⁶ Arborelius är född 1949, uppvuxen i Lund och konverterade till katolicismen 1969. Han har studerat moderna språk vid Lunds universitet, och senare teologi och filosofi i Belgien samt vid karmeliternas universitet i Rom. 1971 inträdde Arborelius i Karmelitklostret i Norraby och avlade sina klosterlöften i Belgien 1977. 1979 prästvigdes han i Malmö. Som biskop är Arborelius valspråk *In laudem gloriae: Gud till pris och ära*.¹⁴⁷

Bengt Malmgren är katolik och läkare. Han bloggar om kyrka och samhälle, psykologi och andlighet, tro och vetenskap.¹⁴⁸ Malmgren ingår i den kristna tankesmedjan Clapham-institutet¹⁴⁹ som är *ett forskningsinstitut och en tankesmedja med ändamål att stimulera utbildning, undervisning och vetenskaplig forskning om och i kristen tro*.¹⁵⁰ På Newsmill, där Malmgren debatterar, skriver han att han är mycket ekumeniskt inriktad och tror att det är viktigt med dialog mellan kyrka och samhälle.¹⁵¹ Malmgren omfattas av Katolsk karismatisk förnyelse, och leder Stockholms domkyrkas karismatiska bönegrupp.¹⁵²

¹⁴⁴ Linell (1994), s 2-7.

¹⁴⁵ Norrby (2004), s 98-99, efter Nordenstam, K (1994). *Korpus Gruppsam. Materialpresentation*. Göteborg. Observera att det inte är ett ordagrant citat. Det är delvis en anpassning till hur jag valt att använda principerna.

¹⁴⁶ <http://www.katolskakyrkan.se/1/1.0.1.0/24/1/> hämtad 2012-12-18.

¹⁴⁷ <http://www.katolskakyrkan.se/1/1.0.1.0/20/1/> hämtad 2012-12-18.

¹⁴⁸ http://katolsktfonster.se/forum/blogs/bengts_blogg/about.aspx hämtad 2012-12-19.

¹⁴⁹ <http://www.newsmill.se/artikel/2012/02/17/tv-ngssterilisering-r-en-felformulerad-problemst-lning> hämtad 2012-12-19.

¹⁵⁰ <http://www.clapham.se/> hämtad 2012-12-19.

¹⁵¹ <http://www.newsmill.se/user/bengtalmgren> hämtad 2012-12-19.

¹⁵² <http://www.katolskadamkyrkan.se/karism.html> hämtad 2012-12-19.

Stefan Gustavsson är generalsekreterare för Svenska Evangeliska Alliansen, direktor för CredoAkademin och förstelektor vid Mediehögskolan i Kristiansand. Gustavsson är utbildad teolog vid Lunds universitet och har under sitt yrkesverksamma liv kontinuerligt verkat som föreläsare, författare och debattör. Han har en blogg som han kallar *Samtid och Sanning*. Gustavsson sitter i Claphaminstitutets styrelse, och i ett antal andra styrelser och ledningsgrupper i kristna sammanhang. 2010 fick Gustavsson ta emot C S Lewis-priset av bokförlaget Libris och C S Lewis Company, i egenskap av en av Sveriges ledande apologeter, det vill säga en av de främsta försvararna av kristen tro. Sitt medlemskap har Gustavsson i en EFS-kyrka.¹⁵³ EFS är en självständig organisation inom Svenska kyrkan som betonar mission, lekmanengagemang och vardagskristendom.¹⁵⁴

Sten-Gunnar Hedin är debattör och författare samt ordförande för de kristnas pensionärsförbund RPG.¹⁵⁵ 1997-2006 var Hedin föreståndare för Filadelfia-församlingen i Stockholm – samma pingstförsamling som Lewi Pethrus ledde då pingstväckelsen kom.¹⁵⁶ Den kristna tidningen *Världen idag* har skrivit om Hedin att han är *en av de kyrkoledare som tydligast agerat brobyggare mellan de karismatiska samfundet och de historiska kyrkorna de senaste åren*.¹⁵⁷ Hedin är återigen verksam som pastor i Södertälje pingstförsamling.

4.3 Analysmetod

För att systematiskt analysera det som händer i samtalet använder jag induktiv metod. I motsats till deduktiv metod som är bevisandets väg är induktiv metod upptäckens väg.¹⁵⁸ Ett empiriskt resultat förstås utifrån teori som är nära kopplad till materialet. Resultatet jämförs med andra tidigare resultat. Eventuellt kan slutsatser dras som omformar eller genererar teori.¹⁵⁹ Retorikvetenskapen står inför en komplex och mångfaldig verklighet som inte kan mätas och vägas utan undersöks kvalitativt. Utmärkande för kvalitativ metod är flexibilitet under analysens gång, medan kvantitativ metod utmärks av strukturering och standardiserat upplägg. Även om kvalitativa studier i hög utsträckning utmärks av ostrukturerade observationer och ett intresse för det säregna, strävar jag i analysen även efter det representativa och efter strukturer.¹⁶⁰

Kvalitativ metod innebär tolkning av materialet utifrån ett hermeneutiskt förhållningssätt. Med hjälp av förförståelse för situationen och materialet görs tolkningen i en rörelse från del till helhet och från helhet till del. Man frågar sig till exempel vad ett uttalande betyder för samtalet i stort och hur samtalet i stort ger mening åt ett enskilt uttalande. Detta kallas för den hermeneutiska cirkeln. I stället för att tänka på en sluten cirkel bör man dock i stället tänka sig tolkningsförfarandet som en spiral där tolkningen ses som en dynamisk process som kan hantera ny och motstridig information så att helhetsbilden hela tiden kan förändras. Förförståelsen är dock grundläggande och används för att styra tolkningsprocessen. Förutom

¹⁵³ http://www.stefangustavsson.se/?page_id=2 hämtad 2012-12-19.

¹⁵⁴ http://www.efs.nu/portal/page/portal/efs_nu/fakta/vad_ar_efs hämtad 2012-12-19.

¹⁵⁵ <http://www.newsmill.se/artikel/2011/05/09/topp-n-r-israel-faller-bort-som-f-rklaring-tiger-de-tre-gna> hämtad 2012-12-19.

¹⁵⁶ <http://www.filadelfia.nu/?m=193> hämtad 2012-12-19.

¹⁵⁷ <http://www.varldenidag.se/nyhet/2010/05/28/Den-svenska-ekumeniken-del-3-Sten-Gunnar-Hedin-Igenkannandet-ar-min-drivkraft/> hämtad 2012-12-19.

¹⁵⁸ Holme & Solvang (1997), s 51.

¹⁵⁹ Ibid, s 58.

¹⁶⁰ Ibid, s 76, 78.

att egna frågor ställs till materialet kan förförståelsen ge insikt i vilka frågor som bör ställas till ett visst material. Med andra ord ge insikt i vilka frågor materialet självt ställer.¹⁶¹

Jag använder mig av den kvalitativa metoden kritisk retorikanalys med inslag av begrepp hämtade från samtalsanalys och dialogteori. Mitt perspektiv är dock framförallt retoriskt. Kritisk retorikanalys utgår från ett helhetsperspektiv på kommunikation vilket inkluderar budskapsproduktion, innehåll och mottagande som retorisk process i en retorisk situation. Den persuasiva dimensionen har en central roll i tolkandet av kommunikativa symboler som ord och handlingar.¹⁶²

Retorikens traditionella studieobjekt och metoder skiljer sig från mitt material och tillvägagångssätt. Glaser och Frank framhåller att den retoriska traditionen begränsat studiet av retorikanalys till retoriska uttryck i offentligheten, och därmed också retorisk samtalsanalys. De visar hur kritisk retorikanalys kan användas för att analysera samtal och argumenterar för att retorikteori kan utvecklas och utökas genom detta nya analysområde. Glaser och Frank konstaterar att kritikern är fri att använda vilken metodkombination som helst, bara den kan hjälpa till att nå den kritiska retorikanalysens mål att beskriva, tolka och värdera kommunikation.¹⁶³ Även Sharf är inne på denna linje då hon menar att kritikern bör skapa den metodkombination som bäst passar det aktuella samtalet,¹⁶⁴ vilket jag alltså gör.

Cissna och Anderson diskuterar sammansmältningen av retorisk studie och samtalsanalys i kapitlet *A Rhetorical Approach to Dialogue*.¹⁶⁵ De konstaterar att man inom retoriken har ägnat sig åt tal, texter och handlingar som är ägnade att övertyga en publik i en någorlunda formell kontext. Man har frågat sig vilka strategier talaren eller skribenten använder sig av, vilken övertygande effekt det kan tänkas ha, och hur publiken reagerar. När vardagsspråket i mer informella sammanhang har varit föremål för analys har det inte handlat om retoriska studier utan om någon form av samtalsanalys. Det har då handlat om interaktion som inte helt uppenbart vill övertyga. De två forskningstraditionerna har varit isolerade från varandra. Cissna och Anderson föreslår att en kreativ hopslagning av dessa två skulle ge nya och viktiga perspektiv på samtal. De talar, likt Burke, om att människor drivs av motiv när de kommunicerar. Även samtalet är retoriskt. Medan samtalsanalys varit mest fokuserat på att beskriva och analysera samtal, skulle den retoriska analysen kunna bidra med ett mer kritiskt perspektiv, menar författarna. Det viktiga är bara att kritikern inte på förhand väljer en etablerad metod att utgå ifrån. Det måste finnas en känslighet för samtalet, och metoden kan framträda efter att det empiriska materialet har *lyssnats in*.¹⁶⁶

Jag väljer alltså att kombinera kritisk retorikanalys där jag använder mig av retoriska men också av samtalsanalytiska begrepp som jag valt ut efter att ha transkriberat materialet, och som jag har presenterat i teoridelen. Avslutningsvis ska jag beskriva det konkreta tillvägagångssättet.

¹⁶¹ Ödman (2007), kap 7.

¹⁶² Foss (2009), s 6; Weiner (2006), s 110.

¹⁶³ Glaser & Frank (1982). I artikelns inledning citeras ett par turer i en av Platons dialoger där Sokrates frågar om inte den privata argumentationen ingår i retoriken. Faidros svarar att retoriken endast hör hemma i rätten och i andra offentliga samlingar. En syn på retoriken har hållit i sig sedan dess.

¹⁶⁴ Sharf (1979), s 28-29. Sharf föreslår att retorisk metodologi kan utvecklas genom kombination med metodologi från de sociala vetenskaperna. Retorikens fantasitemaanalys är ett exempel på resultat av tvärvetenskaplig forskning. Retorisk teori och metod kan också spridas till andra vetenskaper.

¹⁶⁵ Cissna & Anderson (2002), kap 2.

¹⁶⁶ Ibid, s 15-17, 22-25.

När jag tog mig an materialet började jag med att efter transkriberingen urskilja samtalets struktur. Jag började med att skilja materialets delar åt i övergripande faser. Sedan delade jag in samtalet efter mer eller mindre tydliga ämnesövergångar, vilket kallas för samtalets topikstruktur. Basenheten i samtal kallas för turkonstruktionsenheten eller samtalsturen. Samtalstureorna ses var för sig och som delar beroende av helheten. En annan struktur utgörs av stödsignaler till talaren.¹⁶⁷ Vid dessa har jag inte lagt mycket fokus.

Med hjälp av de valda begreppen analyserar jag materialet, och koncentrerar mig således på kontext, positioner och innehåll. Först går jag igenom samtalsfaserna för att sedan kunna se mönster, både för enskilda samtalsdeltagare och för samtalet i sin helhet. Därefter kan jag i ett vidare perspektiv se till det som kännetecknar en kvalitativ, dialogisk och inbjudande retorik. Genom dessa steg kan jag svara på uppsatsens frågor och göra en bedömning av samtalet. Så hoppas jag kunna beskriva och analysera samtalet, samt åstadkomma relevant kritik av det, för att skapa förståelse för dialogisk och inbjudande retorik i ett offentligt samtal som det empiriska materialet.

4.4 Metodproblem

En av utmaningarna i arbetet med att analysera samtalsretorik är att samtal är ett mellanmänniskt fenomen som ingen forskningsmetod helt och fullt kan fånga.¹⁶⁸ Samtalet är så komplext att vi inte ens förstår omfattningen av komplexiteten. När slutsatser dras om samtalets retoriska och dialogiska kvaliteter sker det utifrån en förenkling genom generella teorier och metoder. Om teori och metod både är enkel och giltig, kan man dock få tillräcklig kunskap om den komplexa verkligheten.¹⁶⁹ Även om teori och metod är generella och om jag generellt vill lära mig något om dialog genom att studera ett enda samtal, kan jag inte få generaliserbara resultat eftersom samtal liksom andra retoriska objekt är kontextberoende.

När det gäller resultatens pålitlighet kan eventuellt mitt eget intresse av teologiska frågor och mitt engagemang i en evangelisk församling påverka tolkningen av samtalet och av hur samtalsdeltagarna agerar. Å andra sidan är jag insatt i samtalets kontext och ämnen på ett sätt som en ickereligiös person inte är, och har således bättre förförståelse som kan ge en mer pålitlig tolkning. Teori och metod hindrar mig också från att göra en helt subjektiv tolkning, utan leder till en tolkning som är intersubjektivt förståelig.

Min egen förmåga att förstå och bedöma dialog kan ifrågasättas. Skriftkulturen har påverkat oss till en mer monologisk kultur. Den antika retoriken lär oss att talaren först planerar och utformar en *text* som sedan ska memoreras och framföras. Aristoteles såg logos som en produkt och som ett uttryck, medan det var naturligare för den tidigare muntliga kulturen att istället se språket som handling. Jag bär troligtvis på *the written language bias* som innebär att kommunikationen delvis ses utifrån ett monologiskt perspektiv utan min fulla vetskap.¹⁷⁰

---

¹⁶⁷ Norrby (2004), s 38-39.

¹⁶⁸ Czubaroff (2000), s 182.

¹⁶⁹ Holme & Solvang (1997), s 57.

¹⁷⁰ Linell (1998), s 38.

4.5 Teori- och metodavgränsning

Jag har hämtat teorier och begrepp från samtalsanalys i ett vidare perspektiv. Inom detta analysperspektiv talar man om kontextualiseringssignaler som hjälper samtalsdeltagarna att förstå i vilken kontext ett uttalande ska tolkas. Olika kontextualiseringssignaler som bland annat handlar om intonation, taltempo, och val av vissa formelartade uttryck, ingår i Gumperz kontextualiseringsteori.¹⁷¹ Jag valde dock att inte se på samtalets kontexter utifrån det perspektivet. Hur språk och röst används för att aktivera kontext är intressant men skulle göra uppsatsen för omfattande och för inriktad på det rent språkliga. För att analysera ett samtal krävs mer än bara kontextanalyser från olika perspektiv.

Som tidigare nämnt är samarbete ett nyckelord för dialog och för ett samtal med retorisk kvalitet. En vanligt förekommande samtalsanalytisk teori som handlar om samarbete, och som jag har valt bort, är Paul Grices samarbetsprincip med fyra maximer som handlar om att samtalsdeltagare omedvetet bara ger precis den mängd information som behövs, bara säger det de tror är sant, bara säger det som i sammanhanget är relevant, och att de är klara och tydliga.¹⁷² Om en talare agerar så helt rationellt är det inte frågan om ett dialogiskt samtal längre. I det dialogiska perspektivet påverkar samtalsdeltagarna varandra och förhandlar tillsammans fram samtalets omfattning och kvalitet samt vad som är relevant.¹⁷³

En teori som handlar om den påverkan olika uttalanden kan åstadkomma i ett samtal är John Searles talhandlingsteori. Teorin berör dock inte kommunikation i kontext och är helt talarorienterad,¹⁷⁴ vilket är orsaken till att jag valt bort den. I samtal är responshandlingar viktiga: Talhandlingar som till exempel att bekräfta en utsaga, att bedöma den, och att besvara en fråga.¹⁷⁵ Att istället tala om initiativ och respons säger mer om det dialogiska i samtalet.

5. Resultatredovisning

Materialet har, förutom frågestunden på slutet som jag utesluter, två övergripande faser. Den första varar i en halvtimme och består av inledningsanföranden. Den andra varar i trekvart och innehåller samtalet. Den andra fasen har jag delat in i en topikstruktur om sex topikfaser:

- Topikfas 1, rad 302-402: Reliker och materiella ting
- Topikfas 2, rad 402-495: Kyrkosyn
- Topikfas 3, rad 496-566: Nattvarden
- Topikfas 4, rad 567-638: Påven och Maria
- Topikfas 5, rad 639-695: Himlen
- Topikfas 6, rad 696-735: Skärselden

Topikfas 1 handlar om vilken roll materiella ting som till exempel relikier kan och bör spela i den kristnes tro och liv. Vördnad av relikier, det vill säga kvarlevor efter helgon eller föremål som förknippas med dem, är något som främst förknippas med katolicism och som evangelikaler traditionellt tar avstånd ifrån. Topikfas 2 handlar om vilken syn man som kristen bör ha på kyrkan (i bemärkelsen *de kristnas gemenskap*). Enligt katolicismen är påven

¹⁷¹ Norrby (2004), s 49-50.

¹⁷² Grice, H. P. [1975]. Från *Syntax and Semantics, volume 3*, i: A. P. Martinich (red) (2001) s 167-168. *The Philosophy of Language*. New York: Oxford University Press.

¹⁷³ Linell (1998), s 11.

¹⁷⁴ Linell (2009), s 15, 178, 181. För en genomgång av talhandlingsteori se A. P. Martinich (red) (2001). *The Philosophy of Language*. New York: Oxford University Press. Från sidan 123.

¹⁷⁵ Ibid, s 182.

kyrkans globala ledare medan evangelikaler inte inrättar sig under ett påvligt ledarskap. Från båda håll ser man metaforiskt kyrkan som *Kristi kropp på jorden*, men frågan är hur kyrkoorganisationen ska se ut. Topikfas 3 handlar om den oenighet som finns kring synen på nattvarden. Förutom att bekänna Kristi försoningsoffer som den personliga vägen till frälsning genom att ta emot bröd och vin (kropp och blod) i nattvarden, bekänner katoliker också sin tillhörighet till *Kristi jordiska kropp*, alltså tillhörigheten till Katolska kyrkan. Ickemedlemmar får inte delta i den katolska nattvarden. I evangelikala sammanhang får den som vill delta i nattvarden. Topikfas 4 behandlar två viktiga personer för katolicismen, påven som är Jesu lärjunge Petrus efterträdare, och Maria, Jesu mor som helgonförklarats. Dessa har ingen framträdande roll för evangelikaler där man inte värderar människor eller bibliska gestalter på samma sätt. Topikfas 5 behandlar synen på himlen där de döda eventuellt befinner sig och vilken roll de döda därifrån spelar i de levandes liv. Inom katolicismen är de döda aktiva medan de i evangelikal tro inte är det. Topikfas 6 handlar om den katolska föreställningen om skärselden som är en slags mellanstation mellan jordelivet och himlen där en människas själ renas inför det saliga himmelska tillståndet. I skärselden finns det en extra chans att bli frälst för den som inte riktigt tagit ett beslut om att vara kristen medan han eller hon levde på jorden. Tanken om skärselden finns inte i evangelikal tro.

Jag presenterar inte analysen kronologiskt utan tematiskt efter frågeställningarna. Först presenteras samtalets kontext, därefter olika positioner och sist samtalets innehåll. Slutsatserna som kan dras av detta och besvara de övergripande frågeställningarna om det dialogiska, inbjudande och kvalitativa i retoriken sparas till uppsatsens del 6. I presentationen av kontext, positioner och innehåll går jag först igenom samtalsdeltagarna i den ordning de håller sina inledningsanföranden, innan jag ger en sammanfattning. Den fjärde frågeställningen, den om retorikens tillitsgrunder, tillägnas inget eget avsnitt utan sådana retoriska aspekter tas upp där det är aktuellt.

5.1 Kontext

Efter en presentation av samtalets retoriska situation presenteras analysen av hur samtalsdeltagarna agerar utifrån PIE (perceived interpersonal exigence), det vill säga deras personliga uppfattningar av tvingande omständigheter i samtalet. I samband med att samtalsdeltagarna agerar utifrån olika PIE och olika doxor blir olika kontexter aktuella. Olika kontexter *aktiveras* så under samtalets gång. Avsnittet avslutas med en sammanfattning av samtalets kontexter på ett övergripande plan.

5.1.1 Samtalets retoriska situation

Till grund för den retoriska situationens påträngande problem ligger samtalsdeltagarnas olika ståndpunkter och perspektiv. Det handlar om ett behov av att lyfta fram likheter och olikheter. Det kan handla om att skapa förståelse för sakfrågor eller om att också skapa förståelse för varandra som människor. Här kan förmodligen det påträngande problemet se olika ut beroende på hur samtalsdeltagarna uppfattar det. Någon kan vara mer sakinriktad än relationsinriktad och tvärtom. På grund av samtalets iscensättning är det viktigt att sakfrågorna tydliggörs. Det är också det samtalssyfte som presenteras för publiken. Sandlund presenterar syftet i inledningen så här:

1. **ES:** Just de! Välkomna allihopa! Elisabeth Sandlund heter ja, eh, å e opinionsredaktör på
2. Dagen ock ska försöka va moderator, eh, så gott de nu går me fyra mycke talföra herrar tror
3. ja, allihopa. Men vi ska försöka undvika att de pucklar på varann i alla fall. Eh, temat för
4. kvällen ä ju lika men ändå olika, eh, å å, utgångspunkten ä ju att evangelikalt kristna å
5. katoliker har hittat varandra i väldit många, på väldigt många områden, ock uppenbarligen
6. finns det stora likheter men det finns också skillnader. Eh, å detta ska vi försöka bena i lite
7. i kväll, eh, naturligtvis glädjas åt allt som, där vi är överens, öh, men också tala om det där
8. det skiljer, och vilka problem de mö- möjligen ställer till me å hur vi kan tänka oss
9. framtiden å så. Det finns hu:r mycke som helst å tala om. När ja satt å gjorde en lista på

I Sandlunds inledning läggs fokus på de goda relationerna som en utgångspunkt men också på det som skiljer i sakfrågorna. Att *hitta varandra på många områden* kan tolkas som att man är överens i sakfrågor men också att man lärt känna varandra som människor. Relationsdimensionens betydelse kan förstärkas av det faktum att samtalsdeltagarna känner varandra sedan tidigare, vilket framkommer både i Sandlunds och i evangelikalen Gustavssons inledningsanföranden. Även om det påträngande problemet handlar om att förstå andra perspektiv finns förmodligen ingen förväntan på att någon av samtalsdeltagarna ska ändra sig och plötsligt överge sin trosinriktning. Det handlar inte om att någon ska bli övertygad om att fundamentalt ändra uppfattning.

Publiken består dels av alla dem som sitter i kyrkbänkarna och lyssnar, och dels av samtalsdeltagarna själva. Vilka som sitter i kyrkbänkarna kan jag inte med säkerhet uttala mig om. Eftersom samtalet anordnades av SEA och hölls i en evangelikal församlings lokal¹⁷⁶ kan man anta att en majoritet av de närvarande är evangelikalt troende kristna. Samtalsdeltagarna som publik är en direkt aktiv publik som är med och formar samtalet. Den andra publiken kan också påverkas av det som sägs, även om de inte blir direkt tilltalade. Deras uppfattningar kan förändras, både tankemässiga och känslomässiga samt uppfattningar av de personer som framträder på scenen, men de kan enbart kommunicera tillbaka till talarna genom frågelappar när samtalets två första faser är över.

De tvingande omständigheterna påverkas av de båda publikernas möjligheter i situationen. Samtalsdeltagarna kan ge direkt svar på tal, men står inför tvingande omständigheter som har med samtalets iscensättning att göra. I doxa ligger en förväntan på att samtalet ska vara artigt, respektfullt och strukturerat, med tydligt formulerade inlägg. Det finns tidsbegränsningar och en moderator som har rätt att reglera samtalet. Tvingande omständigheter skapas också av de trosinriktningar som samtalsdeltagarna företräder. Även om de personligen står för dessa kan det finnas viss diskrepans mellan inriktningens tradition och den personliga övertygelsen. De måste förhålla sig till båda och samtidigt anpassa sig till de båda publikerna som representerar flera olika trosinriktningar. Det finns inte bara en övergripande kristen doxa utan även olika kristna doxor. Hos kyrkbänkspubliken kan det finnas fördomar och kanske till och med en skeptisk inställning till samtal med andra trosinriktningar.

5.1.2 Samtalsdeltagarnas PIE och kontextaktivering

¹⁷⁶ <http://www.elimkyrkan.org/vi-ar/teologi/> hämtad 2013-01-05. Samtalet hölls i Elimkyrkan Stockholm, s 22.

I samband med att en samtalsdeltagare agerar utifrån en viss PIE aktualiseras också en viss kontext. Men det är också den kontexten som gör PIE aktuell. Jag går igenom samtalsdeltagarnas PIE och visar hur dessa hör hemma i olika kontexter.

Stefan Gustavsson

Evangelikalen Gustavssons PIE kan på ett övergripande plan handla om att han som lärare, apologet och representant för SEA på pedagogiskt vis ska förklara och försvara den kristna tron utifrån den evangelikala uppfattningen. Lärarrollen kommer till uttryck genom hela samtalet i Gustavssons undervisande och sakliga stil. I Gustavssons kontext kan det påträngande problemet vara att båda publikerna är i behov av en klar uppfattning om den evangelikala kristendomens grundläggande teologi och om det felaktiga i Katolska kyrkans teologi och tradition. I sin inledning understryker Gustavsson att han är apologet. Det blir ett ethosargument som inte bara skapar en uppfattning om fronesis genom att hans intellektuella förmåga och insikt i teologiska frågor lyfts fram, utan även om eunoia genom jämförelse och beröm av katolikernas intellektuella tradition.

79. frälsare å herre. (suck) Som apologet så är ja ju väldigt tacksam för den rika intellektuella
 80. traditionen som finns i den kris- katolska kyrkan, där vi på evangeliskt håll ofta har vart
 81. ganska ytliga å torftiga. (suck) Samtidigt ska man ju inte va naiv, de finns också

Gustavsson skapar också här en kontrast mellan katoliker och evangelikaler där katoliker har en *rik intellektuell tradition* och evangelikaler *har varit ytliga och torftiga*. Märk här att Gustavsson inte säger att evangelikaler *är* ytliga, de *har varit* det. Att katolikernas intellektuella tradition är rik behöver inte betyda att den är bra. Det kan betyda att den är omfattningsrik.

Genom hela samtalet plockar Gustavsson i sina turer upp påståenden från katolikerna och argumenterar emot dem. Detta sker genom logosargument i ett resonemang där den ena och den andra sidan enkelt kontrasteras mot varandra. I topikstrukturens första fas, till exempel, ger Gustavsson respons på katolikernas påståenden i den ordning de kommit upp under inledningsanförandena. Gustavsson anknuter inte alltid, men ofta, tillbaka till det perspektiv han anlade i sitt eget inledningsanförande, nämligen en enkel och logosbaserad undervisning om teologisk metod som han menar är den grundläggande skillnaden mellan evangelikaler och katoliker. Den innebär att evangelikaler har Bibeln som grund för sin tro, medan katoliker har Bibeln uttolkad av läroämbetet och traditionen.

311. inte detta idealistiska inslag eh skulle ja säga. Vi vi delar ju också den här starka
 312. bejakelsen av de skapade, för å göra en kommentar till dej Bengt eh, att de måste ju varje
 313. mänsk- eh varje kristen som tror på Gud som skapare å tror på inkarnationen, ock eh, de
 314. materiella e (harkling) dom medel som Jesus har gett oss i bröd å vin å vatten¹⁷⁷ eh eh dede
 315. e de materiella, men här kommer den teologiska metoden in, alltså utifrån skriften allena,
 316. hu:r närmar vi oss Gu:d, vilka medel använder vi, hur söker vi Gud. A då utifrån skriften,
 317. så blir ju reli:ker mer komplicerat, hela den tankegången kommer från traditionen som
 318. har växt fram du finner det inte så mycke i skriften. Eh, å vi vill då hålla oss till de:,
 319. so:m, Jesus ock apostlarna tydlit undervisar oss o:m, å uppmuntrar oss till, så skillnaden
 320. här ä inte om vi bejakar de materiella, de fysiska de påtagliga de måste varje kristen

¹⁷⁷ Bröd och vin syftar på nattvarden. Vatten syftar på dopet.

321. göra. Utan de e igen skulle ja säga den teologiska metoden, var vi hämtar detta ifrån. (.) Å

Det är dock inte vid alla tillfällen som Gustavsson har en enbart undervisande stil då han agerar utifrån PIE. När katolske biskop Arborelius påpekar att Gustavsson inte följer sin tradition svarar Gustavsson, fortfarande utifrån docere, men också delectare då han får alla att skratta:

614. **AA:** Ja, så där går du lite bort från Luther. (.) Om vi får, tillspetsa de, ja. (Sägs samtidigt
615. som **ES** fnissar.)
616. **SG:** Ja ja behöver inte följa Luther. Ja vill följa skriften. (**AA** säger ”ja”.) (**ES**
617. skrattar. Alla skrattar. Publiken skrattar och applåderar. **AA** skrattar. **SG** fortsätter
618. prata under tiden.) Ock tycker att att Luther gör de ofta (**AA** säger ”ja”.) men inte
619. alltid. (**AA** säger ”ja”.)

Gustavsson får fram sin poäng ytterligare en gång på grund av att Arborelius kanske inte riktigt greppat Gustavssons tal om teologisk metod. Utifrån en katolsk doxa där traditionens betydelse uppfattas som fundamental kan det vara svårt att se hur någon annan kan bortse från sin traditions förgrundsgestalter.

Anders Arborelius

Arborelius PIE kan vara att agera svarande i en kontext som handlar om att vara på *bortaplan*. I egenskap av katolsk biskop befinner han sig i en evangelikal kyrkolokal framför en publik som troligen till största delen består av evangelikaler. Som katolsk ledare i *bortaplanskontext* kan Arborelius PIE handla om att det finns ett behov av att försvara, men också berätta om den katolska tron och traditionen för alla närvarande evangelikaler i undervisande syfte, vilket han också gör i varje samtalstur. Arborelius har inte en återkommande tes som han undervisar om på samma sätt som Gustavsson och jag uppfattar honom därför inte som undervisande och argumenterande på samma sätt. Arborelius svarar dock alltid berättande och undervisande när den katolska tron ifrågasätts:

324. **AA:** Ja då hamnar vi, i relikerna igen.
325. **ES:** Jaa. (Med skratt i rösten.)
326. **AA:** De e ju inte de viktigaste i katolsk tro ock liv, men, (suck), vi kan ju, se på hur de
327. uppkom. Asså man började ju som kristna att samlas i katakomberna. Man fick inte fira,
328. gudstjänst i offentligheten, å då firade man på martyrens gravar. Asså, dom som hade
329. gett sitt liv för Kristus kunde på något sätt peka vidare till Kristus också genom sin kropp
330. eller dom kroppsliga rester som blev kvar. Ock, på något sätt blev de då en del av de
331. allmänna medvetandet att, eh, jaa, de hjälper oss att få en, tydligare ock mer
332. materialiserad kontant me Gud, när vi, berörs, av detta. Så de e ett hjälpmedel. Man

Att Arborelius uttrycker att relikerna inte är *viktigast i katolsk tro och liv* samtidigt som pauseringen och prosodin förstärker intrycket av uppgivenhet, kan tolkas som att han uppfattar frågan som klassisk och uttjatad. Arborelius håller en distans till det han talar om i sitt berättande. Han behandlar det som en sakfråga och talar inte om vad han själv upplever när det gäller relikerna eller hur han upplever att relikerna påverkar relationer till andra kristna. Samtalsturen ovan fortsätter, liksom andra samtalsturer, i berättande och förklarande stil med ett växlande av betoning på logos eller pathos. Arborelius är också omväxlande underhållande

och undervisande i sina samtalsturer. Även om PIE är detsamma aktiveras dessa båda allvarliga eller skämtsamma kontexter omväxlande.

Sten-Gunnar Hedin

Pingstvännen Hedin har två delvis konkurrerande PIE att förhålla sig till. Dels ser han att situationen kräver att han svarar på direkt ställda frågor, och dels ser han ett behov av att ena deltagarna och skapa så minimal splittring som möjligt. Sandlund frågar inledningsvis vad samtalsdeltagarna ser som det utmärkande för den egna trosinriktningen och vad de anser är det som skiljer katolsk och evangelikal tro och tradition från varandra. På detta ser alltså Hedin att han måste svara i sitt inledningsanförande samtidigt som han ser en kontext där enheten är absolut viktigast. Hedin utbyter några korta repliker med Sandlund innan han kommer igång med sitt inledningsanförande:

159. **ES:** Tack. Sten-Gunnar. (.) Va säger du?
 160. **SH:** Tack, ja om ja skulle svara på dina frågor där, försöka de...
 161. **ES:** Ja. (Sägs samtidigt som **SH** säger ”försöka de”.)
 162. **SH:** så, eh, vilket ju ä, en utmaning.
 163. **ES:** Ja.
 164. **SH:** Eh
 165. **ES:** De brukar va de vet du.
 166. **SH:** .hh när ja tillträdde som föreståndare för pingst, eh som eh vi lite förkortat säger, så

Hedin uppfattas på grund av sitt sätt att inleda som något tvekande och eventuellt tvivlande på sin egen förmåga att svara på ett bra sätt. Samtalsturen som följer består till största delen av en berättelse, och det handlar enbart om den egna rörelsen. I slutet av turen svarar dock Hedin på Sandlunds andra fråga om vad som skiljer. Han svarar då på sin ena PIE (situationens krav på att svara på vad som skiljer) som inte går att förena med den andra PIE som handlar om behovet att skapa enhet. Först kommenterar han samtalsdeltagarnas placering på scenen, som egentligen mest handlar om deras relationer till varandra.

195. Vi är naturligtvis en baptistisk rörelse, eftersom de va den, grenen vi växte fram på. Öh,
 196. om ja kort bara ska säga nånting om, (.) (suck), katolska kyrkan, eh sso:m, ja vet inte om
 197. du satte oss på bruna stolar å vi hör ihop Stefan å ja.
 198. **SH:** Nä, vi satte oss själva faktiskt (**ES** säger samtidigt något ohörbart)
 199. **ES:** Ni valde själva dom ja.
 200. **SH:** Så e de ja. (**ES** säger ”aa” samtidigt.)
 201. **ES:** Men ni hör ihop litegrann.
 202. **SH:** A, ja, men färgerna ä nu gömda av oss själva (skrattar lågt) (**ES** säger samtidigt
 203. ”mm, mm”.)
 204. **SH:** Å nu sitter vi här med kött å blod. (**ES:** Mm) Men om ja skulle göra de, å de ja kan
 205. tycka e svårast å ibland smärtsammast de e exklusivitetsanspråket från katolska kyrkan,
 206. eh, som ja tycker e, väldigt svårt, å smärtsamt, inte minst, när, ja, närmar mej, herrens
 207. bord. (.)

Att stolarnas färger göms av oss själva och att vi sitter här med kött och blod kan betyda att olikheterna bör skylas över av den samhörighet som kan skapas genom personliga möten. Hedins korta avslutning är mycket pathosladdad då han uttrycker starka känslor kring en stark

symbol för kärlek, gemenskap och jämlikhet inför Gud. Hedin använder inte ordet nattvard, utan säger *Herrens bord* som blir mer personligt. Efteråt blir det något av en mättad tystnad. I samband med nattvarden bekänner sig nämligen katoliker, förutom till Jesus, också till *Kyrkan* – metaforiskt Kristi kropp på jorden, vilket är synonymt med Katolska kyrkan. Därför kan de inte fira nattvard tillsammans med andra kristna.

I slutet av samtalet blir ytterligare en PIE aktuell då Hedin aktiverar den kontext i vilken han har ett ansvar som predikant och andlig ledare. Arborelius har just uttryckt den katolska tanken om skärselden som innebär en andra chans att komma till himlen för den som aldrig hann bli kristen under jordelivet. Detta ingår inte i pingströrelsens teologi, men Hedin säger inte uttryckligen att det är fel. PIE som innebär att inte orsaka splittring är fortfarande viktig. Hedin svarar här emot dessa två olika PIE samtidigt:

717. **SH:** Ja ja skulle bara säga de att de kan ju vara en gudomli möjlighet, de du sa, de vore
 718. ju skönt om de fanns en sån chans. Å de kan vara en gudomli möjlighet, men som kyrka
 719. uppfattar ja, inte att vi har ett uppdrag att förkunna, de. Gud kan möjligen ha de men vårt
 720. uppdrag är att säga att nu är frälsningens dag.

Hedin håller sig till sin teologi och det uppdrag han uppfattar att han har som andlig ledare, nämligen att ge en rätt undervisning. Men istället för att tillrättavisa Arborelius och så orsaka splittring uttrycker Hedin att det som Arborelius talar om kan vara *en gudomlig möjlighet*. Tack vare Gud kan båda ha rätt, och så kan de båda motstridiga PIE förenas. Genom uttrycket *vi som kyrka* betonar Hedin samhörigheten. Alla kristna bildar den universella kyrkan.

Bengt Malmgren

Malmgren har till skillnad från de andra inget PIE som handlar om att det finns ett behov att prata om den egna inriktningen. Inte en enda gång nämner han Katolsk karismatisk förnyelse som han representerar, utan talar genomgående om Katolska kyrkan och om sig själv som katolik. Det kan ha med Katolsk karismatisk förnyelses karaktär som enbart en strömning inom Katolska kyrkan att göra. Det är i Katolska kyrkan som Malmgren har sin identitet. Det kan också vara ett uttryck för ett PIE som inte vill skilja inriktningar från varandra utan värna om enheten. Malmgrens PIE liknar Hedins: han svarar på Sandlunds frågor, men utan att uttrycka sig negativt eller frågande om den evangelikala tron. I sitt inledningsanförande stärker han sitt ethos genom att visa välvilja då han berömmar evangelikalernas bibelsyn och missionsarbete. Malmgren nämner senare det som utmärker de tre övriga samtalsdeltagarnas inriktningar, Bibeln, pingsten och kyrkan, vilket visar att han ser var och en och poängterar samhörigheten:

234. vidare. Å precis som evangelikala har lagt betoning på Bibeln, å pingströrelsen har lagt
 235. huvudbetoningen på, pingsten, så kan vi säga att katolska kyrkan har lagt
 236. huvudbetoningen på temat kyrkan (.) kyrkan som Kristi kropp. Men precis som Bibeln
 237. inte bara tillhör protestanterna, å pingstens Ande inte kan begränsas till innanför den
 238. klassiska pingströrelsen, så kan forandet å realiserandet av kyrkan inte heller begränsas
 239. till inom ramarna för den definierade katolska kyrkans struktur. (.) Å kyrkan då som

Olikheterna ses alltså endast som *betoningar* och ingenting som skiljer på djupet. Allt det som betonas olika finns inom alla kyrkor vilket indikerar en samhörighet. Märk också att Malmgren säger *temat kyrkan* med emfas på *temat* när han talar om Katolska kyrkan. Det kan

indikera en nedtoning av Katolska kyrkan som Kyrkan och ett erkännande av de andra samfunden som kristna kyrkor. Trots att Malmgren berör sakfrågorna här är det inte de som är det centrala utan samhörigheten bakom sakfrågorna. Eftersom Malmgren inte ser några allvarliga problem i förhållandet mellan katoliker och evangelikaler är hans PIE, trots att det liknar Hedins, inte uppdelat i olika oförenliga PIE. Malmgren har också likt Gustavsson en återkommande tes: påven har önskat att kristenheten ska vara enad. Malmgrens PIE handlar om att den tesen måste framföras övertygande i en kontext där enhet behövs.

249. andra vatikankonciliet dekret om ekumeniken. Senare fick vi också ett viktigt dokument
 250. av påven Johannes Paulus den andre som hette *Ut unum sint*, att I alla må vara ett. Å en
 251. grundtanke här de är att den Helige Ande verkar också i de andra kyrkorna, ock
 252. samfunden, ock att dessa också om än inte fullständigt är inlemmade i Kristi enda kropp.

Märk här att Malmgren inte sätter likhetstecken mellan katoliker och andra kristna. Andra kristna är inte *fullständigt inlemmade i Kristi enda kropp* även om samhörigheten finns.

5.1.3 Sammanfattning av samtalets kontexter

Samtalsdeltagarnas PIE med tillhörande kontexter skiljer sig från varandra. Alla ingår de dock i samma retoriska situation. De har samma övergripande exigence att tydligt och respektfullt framföra likheter och skillnader mellan framförallt katolsk och evangelikal tro, med syfte att skapa förståelse och en god relation. Evangelikalen Gustavsson och katolske biskop Arborelius har en PIE som är mer inriktad på logisk undervisning och sakfrågor, men de är också de som ibland får publiken att skratta. Pingstvännen Hedin och katoliken Malmgren har en PIE som är mer inriktad på enhetsskapande och relationsfrågor. I samtalet finns alltså framförallt en undervisningskontext och en kontext som handlar om att skapa enhet. Båda aktiveras under samtalets gång och trots att samtalsdeltagarna oftast aktiverar en specifik kontext så talar alla i båda kontexterna. Alla uppfattas som framförallt välvilliga och berättar om det egna perspektivet för att förklara sina utgångspunkter.

5.2 Positioner

Här ses positioner utifrån tre perspektiv. Först presenteras aktualiserandet av inkluderande och exkluderande samtalsramar, sedan attitydyttringar och sist footing. Avslutningsvis följer en sammanfattning av positioner i samtalet.

5.2.1 Samtalsdeltagarnas samtalsramar

Samtalsdeltagarnas aktualiserande av inkluderande och exkluderande samtalsramar angränsar till kontextanalysen. För att förenkla kan man säga att när en samtalsram aktualiserar en viss kontext är det en doxa som aktualiseras. Till exempel när någon talar inkluderande till alla närvarande kristna så att den kontext, eller doxa, alla kristna delar aktiveras. Jag går igenom varje samtalsdeltagares användning av samtalsramar och hans aktivering av tillhörande doxa.

Stefan Gustavsson

Redan i inledningsanförandet etablerar evangelikalen Gustavsson den samtalsram som han sedan håller sig till under resten av samtalet. Han redogör för på vilket sätt han känner de båda katolikerna (se utdraget nedan), men kommenterar inte någon eventuell relation till pingstvännen Hedin. I samtalet riktar han sedan påståenden och frågor till katolikerna men aldrig till Hedin. Gustavsson skapar så en exkluderande samtalsram. Samtidigt handlar PIE,

som tidigare konstaterat, om att undervisa alla närvarande. Trots att budskapet på ett övergripande plan är riktat till alla är det bara katolikerna som tilltalas. Det blir ett *jag och ni* utifrån evangelikal doxa. Gustavsson aktualiserar dock ibland den övergripande kristna doxan. Till exempel när han knyter både sig själv och katolikerna till Jesusbekännelsen:

73. so:m sitter hä:r vi: känner varandra ganska väl, ock eh står i pos- i positiva samarbeten. Eh
 74. Biskop Anders å ja har jobbat tisammans i bevara äktenska:pe:t eh, vi har skrivit ett
 75. manifest för samvetsfrihet tisammans, eh, Bengt å ja sitter båda i ledningsgruppen för
 76. Jesusmanifestationen så vi har ett antal berörings- eh punkter. (.) (suck) Vi ä ju kristna
 77. tisammans å bekänner den treenige guden Fader Son ock Helige Ande. Vi bekänner oss
 78. till Guds son (.) inkarnationen, Jesus som sann Gud ock sann människa som världens
 79. frälsare å herre. (suck) Som apologet så är ja ju väldigt tacksam för den rika intellektuella

Att *vara kristna tillsammans* och ha den gemensamma trosbekännelsen som Gustavsson tydligt uttalar och inte bara nämner, aktualiserar den övergripande kristna doxan och skapar så en inkluderande samtalsram för de kristna som är närvarande.

Anders Arborelius

Katolske biskop Arborelius skapar i sina samtalsturer inte en lika tydlig samtalsram som Gustavsson. Även om Arborelius berättelser och förklaringar av den katolska tron är ämnade för alla är hans direkta påståenden och frågor riktade till Gustavsson. Det beror på att det är Gustavsson som är den som systematiskt och explicit genom samtalet ifrågasätter katolsk tro. Man kan därför inte säga att Arborelius exkluderar de andra genom att inte rikta sig direkt till dem. I ett försvar och en förklaring av poängen med att tala till avlidna kristna för att få hjälp och råd ger Arborelius samtidigt en pathosladdad beskrivning av samhörigheten alla kristna delar med Jesus som den förenande faktorn.

664. AA: De e jättespännande, för ja tror också de e lite skillnad på antropologin då .hh (.) att,
 665. vi tror att vi också möter, Jesus i varandra. E vi, döpta in i Kristi mystiska kropp, då lever
 666. Jesus i oss, vi kan se Jesus i varandra, Jesus kan använda oss för varandra .hh Jesus,
 667. fortsätter, att, leva i sin mystiska kropp å hans mysterium lever vidare i oss. Å om de gör
 668. så på jorden, om ja kan se Jesus i dej,¹⁷⁸ åde kan ja (.) då kan ja också när du dör, tro att du,
 669. lever ännu mer intensivt i Jesus ock kan ännu mer, eh visa Jesu kärlek till mej, va. Asså,
 670. ja tror vi betonar starkare just den mystiska kroppen, där dom som tillhör Jesus verkligen
 671. e honom så nära att dom återspeglar något av hans mysterium. Här ser ja, en underbar
 672. Jesusverklighet framför mej.¹⁷⁹ Ja ser inte bara den å den å den, utan något av Jesu skönhet,
 673. godhet, strålar fram i varje ansikte. De e en av, den förre påvens älsklingstankar som
 674. bygger på de:n eh, lite på de:n, judiske filosofen Vivinas ansiktet som uppenbarar något
 675. av Guds härlighet eftersom Gud har blivit människa i Jesus Kristus kan varje människa
 676. återspegla något å genom dopets nåd blir denna skönhet å Kristustäthet ännu starkare. Å:
 677. om de är så här på jorden så tror ja att de blir ännu tydligare i himlen. Så skulle ja
 678. försöka förklara den här, accentskillnaden kanske.

Först använder Arborelius *vi* i bemärkelsen *vi katoliker: vi tror att vi också möter*. Sedan övergår han till *vi* i bemärkelsen *vi kristna: är vi döpta in i... vi kan se Jesus i varandra*. Senare inkluderas även publiken i kyrkbänkarna uttryckligen när Arborelius berättar vad han ser framför sig.

¹⁷⁸ Här tilltalas Gustavsson.

¹⁷⁹ Här vänder sig Arborelius mot publiken.

Sten-Gunnar Hedin

Pingstvännen Hedins funderingar kring samtalsdeltagarnas fysiska placeringar på scenen, se sidan 33, kan också ses utifrån ett ramperspektiv. Hedin visar där att han inte vill sitta ihop med Gustavsson som ett *vi mot dom* gentemot katolikerna. Han gör också mitt i sitt inledningsanförande en markering av att inte tillhöra den evangelikala rörelsen. Däremot uttrycker han att pingströrelsen väldigt mycket liknar den. Ingenting som skiljer de båda rörelserna åt tas upp. Hedin skapar alltså en inkluderande samtalsram redan från början där alla samtalsdeltagare liknar eller skiljer sig från varandra lika mycket. Hedin vänder sig aldrig direkt till publiken men är däremot den enda som inkluderar och talar direkt till Sandlund som person och inte som moderator. Det sker i topikstrukturens tredje fas som handlar om nattvarden. Hedin talar där först om en protestantisk respektive katolsk nattvardssyn. Att Hedin här inte använder *evangelikal* kan förstärka motviljan att liera sig med Gustavsson. Hedin berömmar katolikernas hantering av nattvarden som *förbundets måltid* och framhåller protestanternas *slarvighet kring nattvardsbordet*, det vill säga att vem som helst är välkommen att vara med. Här visar sig en välvilja gentemot katolikerna vilket stärker Hedins ethosbygge. Men plötsligt inser Hedin att han är på väg att exkludera Sandlund, vars livsberättelse innehåller en avgörande vändpunkt just vid ett nattvardsbord,¹⁸⁰ och räddar snabbt upp sitt ethos och den inkluderande samtalsramen:

513. **ES:** Kom som du e, liksom. A, ja.
 514. **SH:** Ja:, ock nu vet ja ju att ja pratar eh å du hör ju här du som kom precis som du va å så
 515. gjorde du en andlig upplevelse.
 516. **ES:** Mm, så kan de va.
 517. **SH:** Å Gud kunde hålla ordning på sina upplevelser.
 518. **ES:** (Skrattar) Så dom blir i rätt ordning menar du. (Skrattar) Jaa.
 519. **SH:** Så de skulle vara enklare för oss. (Sågs samtidigt som **ES** pratar.) Ja vet inte om alla
 520. vet din ditt vittnesbörd, men just vid nattvarden (**ES** säger ”mm mm”) men men eh re:nt
 521. teore:tiskt lä:romässigt så så hö:r, eh naturligtvis nattvarden till, förbundsfolket, som är
 522. kyrkan.

Hedin är noga med att bekräfta Sandlunds upplevelse samtidigt som han inte tar tillbaka sin positiva inställning till Katolska kyrkans nattvardssyn. Att både det ena och det andra kan bli rätt ger han Gud äran för. Han ger också ordet *kyrkan* innebörden *förbundsfolket*, som står för alla kristna som Gud har inlemmat i Israels förnyade förbund med sig genom Jesus. *Kyrkan* är alltså inte synonymt med Katolska kyrkan, och särskilt inte vid nattvarden som bekräftar förbundet. Hedin lyckas alltså även i denna korta samtalstur undervisa om sin nattvardssyn. Ett par samtalsturer senare uttrycker Hedin pathosbetonat, och förstärkande av den inkluderande samtalsramen, en önskan om ett *öppet nattvardsbord för alla bröder och systrar i Kristi kyrka*.

Bengt Malmgren

Utdragen på sidan 34 och 35 där katoliken Malmgrens PIE behandlas är också intressanta för hans samtalsram. En samhörighet samtalsdeltagarna emellan betonas samtidigt som ickekattoliker inte fullt ut räknas med när Malmgren talar om Kyrkan. Det är lätt att uppfatta

¹⁸⁰ Sandlund (2004). Själva händelsen beskrivs på s 21-23.

en inkluderande samtalsram när Malmgren talar, men det finns två doxor som hela tiden är aktuella och som styr samtalsramen: den övergripande kristna och den katolska.

Det finns ytterligare en kontext, eller doxa, som Malmgren aktiverar på ett tydligt sätt i slutet av sitt inledningsanförande. Han får samtalsstödjande respons från pingstvännen Hedin. Kontexten handlar om *vi med en inriktning som betonar den Helige Ande*, och samhörigheten mellan Malmgren och Hedin blir tydlig.

293. läste ja nåt, eller hörde ja nåt intressant, ja va på ett teologist seminarium, i helgen, (x) de
 294. finns en pingsteolog som heter Daniela Augustin. Hon talade just om tungotalet, å
 295. egentligen (.) i allting som vi gör så kommer ju våra egna tankar, våra mänskliga
 296. föreställningar och preferenser in, men just tungotalet sa hon, de e de ultimata fastandet
 297. från jaget, där tömmer vi oss helt å hållet på de som e vårt eget å å bara låter Gud tala.
 298. **ES:** Amen, säger Sten-Gunnar. Ja undrar om vi inte får avbryta dej snart Bengt, du
 299. (skrattar) (Någon säger något ohörbart. Bengt säger ”vi slutar där”.) Vi slutar där. Ja men

Tungotalet är något som starkt förknippas med pingströrelsen. *Amen* är ett uttryck för instämmande och bekräftelse av det som just sagts.

5.2.2 Samtalsdeltagarnas attitydyttringar

I samtalet finns flera fysiska tecken eller icke-verbala handlingar som skulle kunna tolkas som attitydyttringar. Dessa är dock inte alltid så lättolkade och det kan antas att en hel del av dessa går förlorade beroende av kamerariktning och hur nära samtalsdeltagarna filmas. Jag har framförallt fokuserat på attitydyttringar som kan utläsas i samtalsdeltagarnas berättelser, men också på attitydyttringar som kan utläsas i deras röst användning, och presenterar här de tydligaste.

Stefan Gustavsson

I sitt inledningsanförande börjar evangelikalen Gustavsson med en tydligt positiv attitydyttring då han berättar hur roligt han tycker att det är att få ha samtalet. Han säger sig vara positiv till det ekumeniska klimatet i Sverige, ler och rösten ger ett trovärdigt intryck. Även om Gustavsson genom hela samtalet har en artig och glad ton skiner en negativ inställning till katolicism fram då och då. Det gör det redan i inledningsanförandet då Gustavsson tar upp några kontroverspunkter i den katolska tron. Gustavsson ställer upp dem i en parallellism och tillsammans med röstens ton och tempo låter det som en snabb och entonig uppräknings av liknande orealistiska påhitt. Det skapar en känsla av ironi över katolska teologisk metod, som Gustavsson pedagogiskt nämner i samband med detta.

112. se å så växer en lärobildning fram, å lärobildningen växer i omfång. Så: om vi ta: r nnåra
 113. av dom kontroverspunkterna som läran om Marias syndfrihet atonhundrafemtifyra,
 114. läran om påvens ofelbarhet artonhundra sjuttio, läran om Marias himmelfärd
 115. nittonhundra femti. Å de här ligger i den teologiska metoden (.) å i förlängningen så, kan
 116. ju den här skillnaden öka därför att de kan formuleras ytterligare, eh lärör. Så ja tror att

Det finns inget explicit uttryck för att det är katolicismen Gustavsson är negativ till. Allt hänger på katolikernas teologiska metod som endast implicit sägs vara felaktig. Implicit är också katolikerna, som på grund av sin teologiska metod tror på felaktiga läror, lurade.

Ansiktsuttryck och röst signalerar artighet och ironi samtidigt vid ett tillfälle då Gustavsson visar sig negativ till relikerna samtidigt som han ler och suckar istället för att säga en fullständig mening:

321. göra. Utan de e igen skulle ja säga den teologiska metoden, var vi hämtar detta ifrån. (.) Å
 322. då skulle ja säga bröd vin å vatten.¹⁸¹ Ja de undervisar Jesus om. Men relikerna, uhm (suck).

Det hörs också ironi i rösten, samt en motvilja mot katolikernas syn på påven, när Gustavsson talar om påverollens anspråk som ett ämbete sanktionerat av Gud själv:

445. de e ju fortfarande så: att katolska kyrkan har en teologi: a:v (.) kring påven som
 446. kyrkans överhuvud som vi andra inte har, ock om om man tänker ekumeniken m- mellan
 447. övriga kristna så få:r den ju därmed en en lite annan karaktär genom att, de e ingen som
 448. har, den formen av anspråk me sej ens i bakgrunden (.) att en av oss ha:r av Herren en
 449. sanktionerad position, över er andra. (SH börjar säga något.)

Känslan av ironi skapas av den underdrift som Gustavsson uttalar med emfas: *en lite annan karaktär*. Det som kommer strax därefter uttrycker i kontrast att det är ett mycket kraftfullt anspråk på ledarskap det handlar om. Ekumenikens karaktär som Gustavsson talar om borde därför stället ha en *mycket* annorlunda karaktär. Att *Herren* skulle *sanktionera en position* är totalt främmande i Gustavssons teologi.

Anders Arborelius

Katolske biskop Arborelius attitydmarkörer visar på negativ, och eventuell nonchalant inställning till evangelikal tro, men positiv inställning till kyrkornas närmanden till varandra. I inledningsanförandet säger han att han inte kan skillnaden på evangelikal och evangelisk tro (se andra utdraget nedan). Arborelius uttrycker visserligen en förhoppning om att lära sig, men verkar inte vara så intresserad av eventuella skillnader då han fortsättningsvis i samtalet istället talar om *olika protestantiska strömningar*. Dessa menar han har en idealistisk filosofi som är mycket individualistisk. Detta framställs som något negativt genom att Arborelius menar att filosofin kommer från att *vi i vår tid utgår från känslorna*, och individens *tyckande*. Det blir således något som saknar fast logisk grund och håller därför inte för att bygga en förnuftig tro på. Senare i samtalet använder Arborelius *evangelikal* en gång. Det kan då tolkas som att ordet används lite nedvärderande. Arborelius ställer sig frågande till den ickekatolska synen på Maria:

589. mycke man ändå kan komma varandra närmare. Å ett av dom mest intressanta möten vi
 590. hade med pingst var just om jungfru Maria. (SH säger "mm".) .hh Ock de som förvånade
 591. mej mest va att, de som va svårast att smälta va, (suck) synen på Maria som semper virgo
 592. (SH säger "m".) alltså alltid jungfru. (SH säger "m".) (.) .hh å då skulle ja vilja fråga, e de
 593. evangelikal tro att Maria hade flera barn? (ES fnissar.)

Att *evangelikal* används i samband med synen på Katolska kyrkans viktigaste helgon vars jungfrulighet är av stor betydelse skapar en kontrast: Det är katolsk tro att Maria var evig jungfru, och eventuellt då *evangelikal tro att Maria hade flera barn*. Om det heliga (Marias jungfrudom) fläckas ner är det i detta sammanhang *evangelikalt* och därmed starkt negativt.

¹⁸¹ Bröd och vin syftar på nattvarden. Vatten syftar på dopet.

Men det kan också handla om ren nyfikenhet från Arborelius sida, och det är kanske en tillfällighet att han denna enda gång använder ordet *evangelikal*.

I topikfasen som handlar om påven och Maria kallar Arborelius den aviga inställningen från protestantiskt håll till de roller katolicismen gett påven och Maria för *ingrodd misstro mot påven och Maria*. Något som är ingrott låter som något som är smutsigt, och det är således kopplat till en negativ inställning till evangelikal tro och tradition.

I samband med att de talar om relikier säger Arborelius lite skämtsamt och ironiskt att han förstår att det kan vara *lite jobbigt* från Gustavssons synpunkt med relikier. Det låter inte som en inlevelsefull förståelse för att det kan vara jobbigt. Just relikier är ett ämne som Arborelius antyder är tråkigt och uttjatat, se sidan 32 om Arborelius PIE. Andra platsen för en sådan antydning är när de kommer in i den sista fasen som handlar om skärselden.

När Arborelius skämtar bygger det ofta på ironi. Ett exempel är i inledningsanförandet som svar på Gustavssons tes om den teologiska metoden. Arborelius ironi handlar om att hans inställning till Gustavssons huvudargument är att det är svagt. Det är för enkelt att se Bibeln separerad från kyrkotradition.

129. Bibeln, ja, skriften, vem bestämmer vad som är skriften? Ja vi tror att, de e kyrkan som
 130. en gång avgjorde vilka skrifter som va kanoniska eller inte å att de inte bara damp ner så
 131. där plötsligt, med, luftpost, utan att de verkligen e något som har vuxit fram i kyrkan i
 132. tradition. Om vi då ska se på, evangelikal och evangelisk tro och du försökte, hjälpa mig
 133. på traven lite innan, för ja va inte så hemma på den här skillnaden mellan evangelikal
 134. och evangelisk, men de hoppas ja vi blir under kvällens lopp. Eh(suck), så skulle ja säga

I uttalandet kan man ana en metafor: Något som kommer med luftpost saknar rötter. Det som växer fram har rötter som kan kontrolleras. Det blir, återigen, ett negativt uttryck till individualistisk bibeltolkning i kontrast till en stadigt rotad bibeltolkning som kommer inifrån Kyrkan. Arborelius återerövrar också Gustavssons uttryck *växa fram* som användes i samband med den negativa inställningen till de läror som växer fram inom Katolska kyrkan, se sidan 38. Arborelius menar att Bibeln har *vuxit fram* inom Kyrkan, och det är något positivt.

Sten-Gunnar Hedin

Attitydyttringar som signalerar om en ödmjuk inställning till andra är mest utmärkande i pingstvännen Hedins berättande samtalsturer. Detta uttrycks i berättelsernas poäng, nämligen att den egna traditionen och Hedin själv inte är perfekta och har mycket att lära från katolskt håll. När de talar om relikier kommenterar Hedin självkritiskt *våra egna traditioner* och berättar om en egen erfarenhet av materialiserad tro. Det var nämligen så att när Hedin var sjuk skickade kristna så kallade *bönedukar* till honom som han i beröring med skulle bli frisk av. Idén härstammar från en bibelberättelse där människor som rörde vid Jesu lärjungars kläder blev friska. Hedin konstaterar att han satt skönt på bönedukarna, men han kommenterar inte om det var dem som gjorde honom frisk eller ej. Sedan följer en annan berättelse. Den inleds med en pathosfylld beskrivning av hur besviken han blev på en katolsk vän som han trodde förlitade sig helt på materiella ting för frälsningens skull och uppmanade Hedin att göra detsamma. Berättelsen tar sin vändning i att allt var ett missförstånd, och Hedin insåg att han själv inte på långa vägar var så from som den här katoliken var. Turen avslutas pathosfyllt med sorgen över den förlorade heligheten som Hedin upplever i sin egen tradition när den personliga upplevelsen blir allt och man inte alls förhåller sig till yttre ting.

Innan dessa berättelser kan man i samtalsturens inledning uppfatta något som kan tolkas som ett uttryck för en negativ attityd till Gustavssons tidigare kritik av katolsk tro. I utdraget är det Arborelius som talar på rad 345-350:

345. naturen. (.) Kanske vi kan gå över ti de. (ES säger ”mhm”). För (.) svenskt kynne är ju
 346. väldigt uppbundet vid naturen. Ja vet när mina medbröder kom från Belgien, eh,
 347. karmelitbröder, å skulle då lära sej de här älskade svenska psalmerna så var dom
 348. förvånade att de var så mycke om fåglar å bäckar å forsar (ES skrattar till lågt.) å inte så
 349. mycke om Gud. (ES skrattar lågt. Skratt också från publiken.) Kanske de e (.) eh om ja
 350. nu ska va lite provocerande (sågs med skratt i rösten) era relikier i protestantisk tradition.
 351. (ES säger ”m”). Va tror ni om de, kan de va beslätktat?
 352. **ES:** (Skrattar lågt) Intressant tanke. Sten-Gunnar.
 353. **SH:** Jaa, nä men de e ju s- naturlitvis så att vi blir lite ödmjuka, ju åtminstone ju längre
 354. man lever, ja ä ju gamlare än va du ä Stefan, så att, (publikskratt och lite skratt från ES)
 355. man har blivit väldigt mycke ödmjukare, men så e de naturlitvis, att om vi skrapar på våra
 356. egna traditioner så finns de ju där också de som inte har exakt sånt här, eh bibliskt stöd.

Hedins tal om ödmjukhet kan uppfattas som en diskret men skarp tillrättavising av Gustavsson som svar på hans sätt att framhålla den egna traditionen och metoden som bättre. Tillrättavisingen framförs på ett sätt som får publiken att skratta. Ödmjukheten som Hedin har förvärvat beror dessutom inte på honom själv utan på hans ålder. Så förstärks samtidigt ethos.

Tidigare har jag nämnt att Hedin har en motvilja mot den PIE som handlar om att även besvara frågan om det som skiljer. Det kan uppfattas som att Hedin visar en negativ attityd mot att tala om det som är utmärkande för någon annan. En starkt negativ attitydyttring framträder också i samband med att situationen med nattvarden berörs. Hedin uttrycker med allvarlig ton att han upplever det som *smärtsamt att inte kunna dela bordet*. Han uttrycker dock ingen negativ attitydyttring riktad mot katolikerna, utan talar om situationen och sin upplevelse utifrån ett jag-perspektiv.

Bengt Malmgren

Inte en enda gång går det att uppfatta en tydligt uttryckt negativ attitydyttring från katoliken Malmgren. Framförallt uttrycker sig Malmgren positivt om närmandet till andra kyrkor. När Hedin frågar om det sker en rörelse mot att se påven i jämlik nivå med andra kyrkoledare svarar Malmgren i samma positiva ton som han håller genom hela samtalet att han tycker sig se det:

455. **BM:** Ja tycker ju absolut de, å ja tycker båda dom sista påvarna, Johannes Paulus den
 456. andre ock Benedikt .hh att man eh verkligen försöker se sitt ämbete som ett tjänande ock
 457. inte som ett härskande. Å, ja vet att de pågår diskussioner tiammans med eh dom
 458. ortodoxa kyrkerna, ock eh, var man överens där, de e då kyrkans univers- salitet ock att
 459. varje delkyrka ska ledas av en, person så att säja, eh de finns ett antal biskopar då inom
 460. en delkyrka å sen ska de finnas en som leder de .hh till exempel då en eh patriark eller
 461. ärkebiskop. Ock att de också ska finnas, en som e ledare på de universella planet. Å från
 462. ortodox håll förstår ja så e man no inte främmande för att de skulle kunna vara biskopen
 463. av Rom de vill säja påven. Däremot e man inte liksom eh överens med, att han skulle
 464. leda på de sättet som han har gjort hi:ttills. Men ja upple- lever att de fa- finns ändå en
 465. utveckling där. Va säjer du Anders?

Malmgren talar med entusiasm i rösten när han inledningsvis säger *jag tycker ju absolut det*. Att påvarna *ser sitt ämbete som ett tjänande* framhålls som positivt i kontrast till *härskande* och tonar ner den hierarki som evangelikalerna har svårt för. Samtidigt verkar Malmgren inte vara positiv till att påven inte längre skulle vara den högste ledaren. Det enda alternativet till kristenhetens gemensamma organisering som uttrycks är att påven eventuellt skulle kunna leda på annat sätt, inte att ämbetet skulle kunna läggas ner. På samma sätt uttrycker Malmgren sig positiv till gemensamt nattvardsfirande, bara det sker på katolskt vis (utdraget nedan). Märk också, både i utdraget ovan och nedan, att Malmgren inte kan svara helt oberoende av Arborelius. I utdraget nedan uttrycker han det med ett tonfall som låter som om det är ett skämt, och det intrycket förstärkas av Sandlunds kommentar och skratt. Ändå gör ovissheten om Arborelius påverkan på Malmgren det svårt att veta hur attitydyttringar ska tolkas.

532. **BM:** A ja tror, ja tror på en utveckling här å kanske ganska, eh snabb utveckling. Eh, ja
 553. vet inte om ja e heretisk nu, ja vet inte va ja vågar säga när ja sitter bredvid min biskop.
 554. (Samtidigt som **BM** säger detta skrattar **ES** och säger: ”Akta dej du kanske blir...” och
 555. skrattar igen.) Men ja tänker så här ungefär, eh vi har ju dopet som gemensam sakrament

 562. de i stora delar av kristenheten. Ja har pratat me många i Svenska kyrkan å dom tror
 563. ungefär som, som vi katoliker kring nattvarden å, när ja läser Ulf Ekmans bok om
 564. nattvarden, så, eh a de e ju en eh helt å hållet katolsk nattvardssyn. Så när dom, eh
 565. kriterierna är uppfyllda så menar ja att i enskilda sammanhang borde man mer å mer,
 566. kunna få tillåtelse att fira gemensam nattvard, så tycker ja.

Trots att anpassning krävs av andra kristna för att ett närmande ska kunna ske uttrycker Malmgren också en positiv attityd till andra kristna, förutom i utdraget ovan också i sitt inledningsanförande till en kvinnlig pingsteolog som han menar har lärt honom något viktigt om den Helige Ande, se utdraget på sidan 38.

5.2.3 Samtalsdeltagarnas footing

Samtalsdeltagarna intar olika positioner i förhållande till sina egna budskap. De agerar antingen uttalare, uttydare eller upphovsman. En analys av varje yttrande i varje samtalstur kan naturligtvis inte presenteras. Här visar jag på det mest utmärkande, och på det som avviker från det.

Stefan Gustavsson

När Gustavsson i inledningsanförandet beskriver tendenser som han ser i de olika inriktningarnas förhållande till varandra gör han det som uttydare, det vill säga som ansvarig för sina egna ord men utifrån tankegångar någon annan står för. I samband med det kommer han in på tesen *olika teologisk metod* som blir slutsatsen av det han som uttydare ser. När han drar slutsatsen kan man alltså tolka det som att han är upphovsman till den och helt ansvarig. Gustavsson håller sig till denna typ av footing genom hela samtalet. Han analyserar och *uttyder* det han ser och hör, och drar slutsatser som han står för själv, oftast kopplat till sin tes. Det är dock utifrån sin identitet som evangelikalt kristen som Gustavsson drar slutsatser, vilket inte gör det helt lätt att tolka huruvida han gör sig till uttydare eller upphovsman. Det kan vara så att han vill att de egna slutsatserna inte ska tillskrivas enbart honom utan hela den evangelikala sidan vilket skulle ge honom ett starkare ethos i argumentationen. Samtidigt

visar Gustavsson att han tänker själv när han presenterar det egna perspektivet och argumenterar emot katolikerna. Han använder omväxlande *jag* och *vi* (evangelikaler) i samma resonemang:

305. **SG:** Aa ja kan ja kan ge ett eh ett (suck) eh par kommentarer. Eh, först när de gä:lle:r den
 306. bakomliggande filosofin, eh (suck) så skulle ja ju säga att eh evangelisk å evangelikal tro
 307. e e i klassisk mening e inte idealistisk å e ju före Kant. De som e problemet på vår sida
 308. de e ju att vi efter upplysningen med Kant å sen teologer som Sch- eh Schleiermacher å
 309. så har fått en så väldigt stark liberal, inslag som har undergrävt å förstört eh eh förstört så
 310. mycke, av eh av kristen tro, men klassisk evangelisk tro om man tar reformatörerna har
 311. inte detta idealistiska inslag eh skulle ja säga. Vi vi delar ju också den här starka

Ett annat exempel på att positionerna flyter samman är när Gustavsson besvarar kritiken från Hedin. (Se Hedins kritik i utdraget på sidan 41.) Han tar inte kritiken främst personligt utan försvarar sig utifrån sin traditionstillhörighet och den tes han driver:

392. **SG:** Eh, vi ska ju självklart va självkritiska, de, e j-, eh just självkritiken mot den egna
 393. traditionen e ju inbyggt i det protestantiska. Eh, alltså att medvetenheten om vår egen
 394. felbarhet å hur vi bygger in felaktiga tankegångar därför hela tiden behöver låta Guds ord
 395. utmana de. Å de e klart att de kan finnas en lite eh f- eh (suck) eh naturromantisk syn här

Märk här också hur Gustavsson säger att *vi* ska vara självkritiska, vilket signalerar att han själv inte gjort sig ansvarig utan fungerar som uttydare från evangelikalt håll för det han ser. Bibeln är uttalat Gustavssons auktoritet som Guds ord. I samtalet använder han ibland bibelord och sin uttydning av dem för att motivera sina uppfattningar. Vid sådana tillfällen flyter istället positionerna som uttydare och uttalare ihop.

722. **SG:** Å ja tillhör förstås dom då som inte eh t- tror på skärselden, .hh eh ock eh (.) m ja:
 723. tycker ju att den texten i första korintierbrevets tredje kapitel som talar om att eh bli
 724. frälst genom eld den den handlar ju om hur man som kristen bygger .hh eh me:d, guld å
 725. silver å ädla stenar ett bestående verk, eller hur man bygger me trä halm å strå å de tål
 726. ens ens livs verk tål inte Guds prövning utan, eh går under men själv blir man frälst, å

Gustavsson är upphovsman när han säger *jag tillhör dom som inte tror på skärselden*, och *jag tycker ju att den texten...* När han talar om vad texten i bibelboken handlar om är han däremot uttydare.

Anders Arborelius

Arborelius svarar Gustavsson med ett liknande sätt att positionera sig i sin inledning, både som upphovsman och uttydare:

123. **AA:** De va intressant Stefan att du sa att de va den teologiska metoden, som, va den stora
 124. skillnaden. Ja brukar alltid säga att de e den bakomliggande filosofin. Ock, de tror ja e två
 125. sätt å se på saker som kan belysa varann ock kanske förklara något. Eh i katolskt
 126. tänkande har vi alltid en bakomliggande realistisk filosofi. Å här tänker vi då på Thomas
 127. av Aquino. Man utgår från verkligheten, å Gud har stigit ner i den å bivit människa, talat
 128. till oss med mänsklig röst, ock fortsätter att tala till oss med mänsklig röst i sin kyrka.

Här ger Arborelius sin egen uppfattning samtidigt som han uttyder det katolska förhållningssättet utifrån en katolsk teolog. Arborelius använder också *jag* och *vi* (katoliker) i samma resonemang, vilket gör honom både till upphovsman och till uttydare.

Senare i samtalet är det ofta så att Arborelius egen åsikt försvinner i berättandet om det som Katolska kyrkan står för. Till exempel när de talar om relikernas betydelse:

337. utvecklade sig, då, någon form av relikvördnad som då växlar lite i intensitet från, eh, ja,
 338. vissa länder där man tycker om att kyssa allting (ES skrattar lågt.) Till de kyliga svenska
 339. katolska där man lite skäms för de där, om man nån gång ser en relik. De är alltså inte
 340. obligatoriskt att ha denna stormande kärlek till relikerna som katolik. (ES skrattar till lågt.)

Vilken personlig betydelse relikerna har för honom själv nämner han inte. Dock märks det i attitydtyttringar, som tidigare presenterat, att Arborelius har egna värderingar. Just ämnet relikerna, och kanske även relikerna i sig självt, verkar Arborelius tycka är tråkigt. Se sidan 32.

Sten-Gunnar Hedin

Då flera av Hedins samtalsturer består av personliga berättelser om personliga upplevelser gör det honom till upphovsman. I samband med dessa berättelser tar han också upp kritik av den egna traditionen, och gör det tydligt som upphovsman utifrån sitt jag-perspektiv. Inspiration till kritiken hämtar han från det han lärt sig från katolskt håll, vilket också gör honom till uttydare för den katolska trons nytta i det egna sammanhanget. Som i detta exempel:

373. vi gjorde ju ett sällskap till Rom å ja tyckte de fanns väldigt mycke relikerna förstås, så. Men
 374. ja kan ha en en viss förståelse för de ock en en s- ödmjukhet inför vårt eget sätt, att
 375. tradera historien. Å ja sörjer väl litegrann om vi ska va lite självkritiska till att vi
 376. åtminstone i i min egen tradition, eh förlorar en hel del utav heligheten, som eh vissa
 377. yttre ting påminner oss om, vi:, å i synnerhet vår egen tradition då å de ja förut sa:, att vi

I samtalsturen är det mycket *jag*, men att *vissa yttre ting kan påminna oss om helighet*, det är en katolsk tankegång som Hedin som uttydare uttrycker som betydelsefull även då det gäller hans egen tradition.

Ofta är det tydligt vad som är pingströrelsens hållning och vad som är Hedins egen åsikt, som i utdraget nedan. I det här fallet stöder sig dock Hedin också på Bibeln. Han är alltså inte bara upphovsman i detta uttalande.

644. **SH:** A ja tror att vi har vi har nog inte betonat de på de sättet. (ES säger ”mm”). Däremot
 645. så så har ju ja en uppfattning om att Gud är en Gud både för döda ock levande, som Jesus
 646. själv säger. Eh, å de tror ja ju å den allmänna tron. Sedan har vi no blivit väldigt tysta, å de:
 647. tror ja har att göra me både relikerna ock me helgonen eh att vi inte talat så mycke om va
 648. som sker efter döden, så som eh de- dom ortodoxa å den katolska kyrkan gör. Eh.

Hedin säger som upphovsman att han har en uppfattning om Gud. Denna uppfattning är dock direkt hämtad från Bibeln, men Hedin gör den också till sin egen. Ansvarig för uttalandet är dock Jesus, enligt Hedins bibelsyn. Självt är Hedin uttalare av Jesusorden.

Bengt Malmgren

Malmgren intar oftast positionen som uttydare för katolsk uppfattning i teologiska frågor. Ordet *jag* används mycket sällan. När Malmgren talar om evangelikalerna och deras tro relaterar han det både till katolikernas syn och till en personlig uppfattning, och blir så både uttydare och upphovsman:

215. Gud har blivit människa, de ska ja kommentera lite också. När de gäller dom
 216. evangelikala evangelikala, så a, då tänkte ja ju också på de här me Bibeln, att ni betonar

217. verkligen Bibeln som Guds ord å näring för de andliga livet, å de tycker vi ju, vi
 218. katoliker, ju e nånting väldigt bra, de behöver verkligen lyftas fram. Eh, också betoningen
 219. av den personliga tron å helgelsen, vilket e väldigt viktigt, ock eh, också att ni ä bra på
 220. praktisk evangelisation, både här på hemmaplan å när de gäller mission ute i värden. Där
 221. har vi mycke å lära också. Ja ska kommentera dom här punkterna lite. (ES säger ”mm”).

Återkommande hos Malmgren är som nämnt den positiva attityden till ekumenik i olika sammanhang. Detta är en personlig position som Malmgren är medveten om att han inte delar med alla katoliker och eventuellt heller inte med Arborelius. Se sidan 41 och 42. Ändå agerar han inte bara upphovsman när han talar positivt om närmandet till andra kristna. Han hämtar återkommande stöd hos påven, och gör sig så till uttalare. Malmgrens återkommande tes som nämndes på sidan 35, *Ut unum sint* (att I alla må vara ett), är ett citat hämtat från påven. I samtalsfasen som handlar om kyrkosyn tar Malmgren fram en bok och läser innantill vad påven sagt om ekumenik i en intervju. Detta blir också hans egen ståndpunkt.

5.2.4 Sammanfattning av positioner i samtalet

När det gäller samtalsramarna exkluderar evangelikalen Gustavsson pingstvännen Hedin och skapar ett *jag och ni* till katolikerna. Katolske biskop Arborelius samtalsram är inte lika tydlig. Hans direkta påståenden och frågor riktas enbart till Gustavsson, men det är på grund av att allt explicit ifrågasättande kommer från honom. Arborelius samtalsram inkluderar även vid ett tillfälle publiken i en direkt kommentar. Pingstvännen Hedin och katoliken Malmgren strävar efter att vara så inkluderande som möjligt, samtidigt som det hos Malmgren ibland finns ett exkluderande av ickekatoliker som tillhörande Kyrkan.

När det gäller attitydyttringar uttrycker sig Gustavsson positiv till samtalet men negativ till katolsk tro och teologisk metod. Arborelius uttrycker sig negativ till evangelikal tro. Hedin uttrycker en ödmjuk inställning till katolsk tro och till sin egen tradition. Malmgren uttrycker sig positiv till ekumenik och till andra kristna, men negativ till att kompromissa med katolsk tro och tradition.

Rollerna som upphovsman och uttydare flyter ofta ihop hos samtalsdeltagarna. För Hedin är rollen som upphovsman dock tydlig och mest använd, och för Malmgren är rollen som uttydare mest tydlig och använd. De flesta är också uttalare. Malmgren använder i den rollen citat från påven, medan Gustavsson och Hedin använder Bibeln.

5.3 Innehåll

Samtalets innehåll handlar om hur topoi väljs och behandlas av samtalsdeltagarna, och hur de tar initiativ och ger respons under samtalets gång. Först presenteras topoi och sedan initiativ och respons samtalsdeltagare för samtalsdeltagare. Detta kan dock flyta ihop något. Sammanfattningen av samtalets innehållskonstruktion får avsluta avsnittet.

5.3.1 Samtalsdeltagarnas val och behandling av topoi

Topikstrukturens sex faser representerar olika strukturella topoi och fungerar alltså som platser där samtalsdeltagarna uppehåller sig och uttrycker sina positioner och perspektiv. Topikfaserna och deras topoi är följande:

Topikfas 1, rad 302-402: Reliker och materiella ting

Topikfas 2, rad 402-495: Kyrkosyn

Topikfas 3, rad 496-566: Nattvarden

Topikfas 4, rad 567-638: Påven och Maria
Topikfas 5, rad 639-695: Himlen
Topikfas 6, rad 696-735: Skärselden

Här nedan presenterar jag hur samtalsdeltagarna väljer och behandlar framförallt dessa topoi.

Stefan Gustavsson

Evangelikalen Gustavsson är den ende av samtalsdeltagarna som väljer de topoi som samtalet kommer att kretsa kring. När Sandlund efter inledningsanförandena frågar om någon spontant vill fortsätta samtalet kring något som tagits upp i de olika inledningarna är det Gustavsson som först anmäler intresse. Första topos blir då relikier och materiella ting. Även topos nummer två, kyrkosyn, är det Gustavsson som väljer när han mitt i en samtalstur byter ämne med Sandlunds godkännande. Topos nummer tre som handlar om nattvarden väljs av Sandlund och denna fas deltar Gustavsson inte i. När han får ordet passar han istället på att byta ämne och den fjärde topikfasen kommer så att handla om påven och Maria. De två sista topoi väljs av Sandlund.

När Gustavsson väljer att tala om påven och Maria är det knutet tillbaka till kyrkosyn då han inleder med att tala om påvens roll. Det Gustavsson helst vill prata om är alltså det som är specifikt katolskt och som han vill argumentera emot. Kring dessa topoi utvecklas teologiska resonemang. När samtalet kommer in på nattvarden är det med en vinkling som inte handlar främst om teologiskt resonemang utan om längtan efter att mötas som människor med samma Gud. Det är mer pathos och mer upplevelsebetonat än det är kring övriga topoi. Gustavsson faller inte in i det perspektivet utan fortsätter istället utveckla sitt perspektiv på vad som är teologiskt problematiskt med katolsk tro och tradition. Gustavsson har ett eget innehållsligt topos bestående av tanken om teologisk metod. Ett topos som återkommer i varje strukturellt topos där han deltar.

Anders Arborelius

Katolske biskop Arborelius svarar först i hälften av topikfaserna, och deltar i alla utom en, den om nattvarden. Det förblir därför oklart hur han ställer sig till gemensamt nattvardsfirande.

När Arborelius som andra samtalsdeltagare håller sitt inledningsanförande verkar han inte hålla det utifrån något han förberett utan låter det vara ett direkt svar på Gustavssons inledning med den teologiska metoden som huvudpoäng. Arborelius vinklar om Gustavssons innehållsliga topos så att skillnaden istället för att handla om metod handlar om filosofi. Man skulle kunna säga att Arborelius flyttar fokus till ett annat innehållsligt topos för att belysa det föregående och så utveckla det egna perspektivet. När de senare uppehåller sig kring relikier och materiella ting vinklar Arborelius om relikier i bemärkelsen *saker* till bemärkelsen *naturen* och menar att svenska protestanter också har relikier i sin *naturvördnad*. (Se utdraget på sidan 41.) När de samtalar om kyrkosyn vinklar Arborelius om från att prata om Rom till att prata om Wittenberg för att ironiskt illustrera hur viktiga Rom och påveämbetet faktiskt är även för protestanterna. (Även om han inte får medhåll.) När de samtalar om påven och Maria och deras roller vinklar Arborelius om topos till att istället fokusera på Marias eviga jungfrudom.

Arborelius är inte den som väljer topoi, men den som tar ut svängarna mest i behandlingen av dem.

I topikfas fyra om påven och Maria är det bara Arborelius och Gustavsson som deltar. Denna fas handlar enbart om det som skiljer i teologin. Arborelius menar i slutet av sin sista samtalstur i den topikfasen att de har olika syn på de döda, och med hjälp av det styr Sandlund över till topos himlen istället.

Sten-Gunnar Hedin

Det viktigaste topos för pingstvännen Hedin är nattvarden. Det introducerar han i sin inledning som enda skiljepunkt. Han gör det som tidigare konstaterat utifrån ett jag-perspektiv och beskriver en smärtsam upplevelse. Sandlund tar upp detta topos senare i samtalet och ger ordet direkt till Hedin. Hedin fortsätter då att utveckla sitt perspektiv utan att anklaga katolikerna. Däremot berömmar han dem och talar om den egna traditionens svagheter: medan katolikerna på teologiskt riktigt sätt ser nattvarden som *en förbundsmåltid där dopet är förbundstecknet*, har protestanterna *en slarvighet omkring nattvardsbordet*. Genom att mena att *vi som bröder och systrar borde kunna ha ett gemensamt nattvardsbord* uttrycker Hedin en stark längtan. *Bröder och systrar* står för starka band och en naturlig längtan efter att dela det som är viktigt i livet med varandra. För övrigt är det bara i topikfas ett, om relikor och materiella ting, som Hedin har en längre sammanhängande samtalstur. Även i den turen riktas beröm mot katolikerna och kritik mot sig själv och den egna rörelsen. I topikfas två ställer han en fråga utan att själv bidra med en åsikt för att få katolikerna att vidareutveckla tankarna om påvens roll, i topikfas fyra deltar han inte förutom med samtalsstöd, i topikfas fem och sex har han bara en mycket kort samtalstur i vardera, som visserligen tillför åsikter men som inte ändrar samtalets riktning. Hedin är den som tar avsevärt minst talutrymme i samtalet.

Bengt Malmgren

Katoliken Malmgren håller ett ungefär dubbelt så långt inledningsanförande som de övriga, och blir till slut vänligt avbruten av Sandlund. Ungefär halva den tiden använder han till att tala om kristen enhet och ungefär halva till att tala om synen på relikor som hjälpmedel för tron. Malmgren är sedan delaktig i de tre första topikfaserna. Mest aktiv är han i den andra som handlar om kyrkosyn. Malmgren har ett innehållsligt topos som utgörs av påvens tanke *Ut unum sint*, som nämndes på sidan 35, och som går ut på att kristenheten ska vara enad. Malmgren uttalar orden *Ut unum sint* en gång i inledningsanförandet och en gång när de talar kring kyrkosyn, men i stort sett varenda samtalstur handlar om detta. De tre sista topikfaserna där Malmgren inte är aktiv, och Hedin är minimalt aktiv, handlar om att bena ut skiljepunkter i teologi och tankesätt. Detta verkar Malmgren inte vara intresserad av att säga något om. Det är den kyrkliga enheten som är avgjort viktigast för honom.

5.3.2 Samtalsdeltagarnas initiativ och respons

Samtalsdeltagarna utvecklar samtalet och tillför nytt material genom att ta initiativ och ge respons. Här presenterar jag samtalsdeltagarnas användning av initiativ och respons.

Stefan Gustavsson

I inledningsanförandet är Gustavssons respons på Sandlunds frågor ett hävdande initiativ. Han tar initiativ till att tala om teologisk metod och han hävdar att detta är den viktigaste

skiljelinjen. Som självutnämnd förste talare i den första topikfasen responderar Gustavsson på katolikernas initiativ i inledningsanförandena, men inte på Hedins. Genom hela den samtalsturen är Gustavssons respons formulerat i olika hävdande initiativ. Till exempel att *evangelikal tro inte är idealistisk* och att *liberala inslag förstör kristen tro*. Turen avslutar han med att hävda att relikter inte hör till Jesu undervisning och därför bör förkastas. På så sätt uppehålls samtalet kring relikter som det första samtalsämnet.

Den andra topikfasen initierar Gustavsson genom att mitt i en samtalstur ge ett hävdande initiativ som respons på ett tidigare uttalande om kyrkosyn då han påstår att den katolska tankegången om att alla andra kristna borde återvända till den katolska kyrkan *inte är triumfatorisk utan logisk utifrån den katolska kyrkosynen*. Senare i samma topikfas ger Gustavsson respons på ytterligare två tidigare initiativ. Först på kritiken från Hedin som handlar om att han borde bete sig mer ödmjukt (se sidan 41), vilket för övrigt är enda gången han responderar på Hedins initiativ. Kritiken får en allmän respons som är mer utformad som en undervisning om evangelikal tradition än personligt riktad till Hedin (se sidan 43). Sedan svarar Gustavsson på ett hävdande initiativ från Arborelius om att protestanternas relikter finns i naturen. Gustavsson menar att det istället för att handla om relikter handlar om *bibliska uppmaningar om att lära sig något om Gud genom att betrakta naturen*. Han inväntar ingen respons på detta utan fortsätter respondera på ett annat initiativ. Genom hela samtalsturen uttrycker sig Gustavsson genom hävdande initiativ. Mot slutet hävdar han att *katoliker tänker sig kristen enhet genom att andra återinförs i Katolska kyrkan*, men avslutar med att säga *eller hur tänker ni där nu?* Det blir således ett underställande initiativ med explicit uppmaning till respons, vilket är ett undantag för Gustavssons beteende. Möjligen kan det även tolkas som underställande initiativ då Gustavsson inflikar *och rätta mig om jag formulerar det fel* i sin inledande utläggning om hur den katolska tron bygger på skrift och tradition tillsammans. Även i det fortsatta samtalet byggs Gustavssons samtalsturer upp av hävdande initiativ.

Anders Arborelius

Arborelius inledningsanförande bygger på hävdande initiativ och fungerar som respons till både Sandlunds frågor och Gustavssons hävdande initiativ, till exempel att *den bakomliggande filosofin är den största skillnaden mellan trosinriktningarna*, att *Bibeln inte kan ses separat från kyrkotradition*, att *protestanter har en idealistisk filosofi*, och så vidare. I första topikfasen har Arborelius en längre samtalstur som respons till Gustavssons ifrågasättande av relikter. Den avslutar han med ett underställande initiativ då han säger att det som finns i naturen är protestantiska relikter och frågar *Vad tror ni om det, kan det vara besläktat?* När de talar om kyrkosyn ger Arborelius respons till Malmgren som frågat efter hans åsikt, och responderar så genom att bekräfta det Malmgren just talat om.

465. utveckling där. Va säger du Anders?

466. AA: De e rikiit att, eh Johannes Paulus frågade ju i Ut unum sint, eh alla kristna, hur vill

467. ni att ja ska va för att kunna vara, er påve. Å de visar ju att de finns en vilja att försöka,

I slutet av samtalsturen gör han ett hävdande initiativ då han påstår att *många kristna mer omedvetet än medvetet accepterar någon form av påvligt primat*. När de talar om påven och Maria gör Arborelius ett begärande initiativ som vinklar om topos till att handla om Marias

jungfrudom. Han frågar om det är *evangelikal tro att Maria hade flera barn*. Under resten av samtalet använder sig Arborelius enbart av hävdande initiativ.

Inte en enda gång under samtalet ger Arborelius direkt respons på initiativ från Hedin. Möjligtvis kan man vid ett tillfälle tolka responsen i en samtalstur som respons på ett begärande initiativ från Hedin riktat till de båda katolikerna. Malmgren svarar Hedin först, och Arborelius fortsätter sedan Malmgrens samtalstur på samma linje. (Samtalsturen som inleds med ett bekräftande av Malmgrens uttalande i utdraget ovan.) Arborelius ger inga riktade initiativ till vare sig Hedin eller Malmgren. Antingen är Arborelius initiativ riktade till alla eller riktade till Gustavsson. Vid ett tillfälle nämner dock Arborelius *ett av dom mest intressanta möten vi hade med Pingst* varpå Hedin ger samtalsstödande *mm*.

Sten-Gunnar Hedin

Hedins respons på Sandlunds frågor i inledningsanförandet är berättande utifrån det personliga perspektivet. Man kan säga att det är ett hävdande initiativ då Hedin avslutar inledningen med att uttrycka att *det är smärtsamt att inte kunna fira nattvard tillsammans med katolikerna*. I den första samtalsfasen gör Hedin sedan ett hävdande initiativ till Gustavsson då han menar att han själv är ödmjukare än Gustavsson och underförstått att Gustavsson borde ändra beteende. (Se sidan 41.) I direkt anslutning till det gör han ytterligare ett hävdande initiativ som han argumenterar för genom en personlig berättelse. Initiativet handlar om att allt i den egna traditionen inte har exakt bibliskt stöd. Senare i samtalet gör Hedin ytterligare några hävdande initiativ, speciellt tydligt när det gäller nattvarden i topikfas tre där inledningens initiativ återkommer, fast utvecklat, och när det gäller förkunnelsen om vad som händer efter döden i sista topikfasen. Där hävdar Hedin att *det är viktigt att kyrkan inte förkunnar läran om skärselden*. Samtidigt som Hedin där gör ett tydligt hävdande initiativ bekräftar han också Arborelius vars uttalande initiativet är en respons på. I Hedins samtalsturer är det dock mycket personligt berättande, vilket gör graden av inbjudan till respons svårtolkat. Det är inte precis några initiativ som provocerar till att säga emot, i jämförelse med Gustavssons och Arborelius initiativ. Att argumentera emot personliga berättelser är inte så lätt. När det gäller den personliga berättelsen om nattvarden tar Hedin inte själv initiativ till att ta upp det senare i samtalet. När nattvarden etableras som topos i samtalet är det på grund av Sandlunds begärande initiativ till Hedin, och de utbyter några korta turer. Vid ett tillfälle gör Hedin ett begärande initiativ:

451. **SH:** Ja de e så intressant bara å veta, om det sker en rörelse när de gäller ämbetet
 452. påveämbetet. Ja har eh eh, tycker ni att de har skett en rörelse där de finns en öppenhet
 453. från, eh Vatikanen, ti- till att se: påven i, led me de övriga kyrkoledarna, eller? Fi- finns
 454. de överhuvudtaget nån rörelse?

Samtalsturen kommer direkt efter Gustavssons samtalstur. Vid turbytesplatsen är Hedin snabbast, bortser från Gustavssons kritik mot påveämbetet, och riktar sin fråga till katolikerna. Malmgren börjar utveckla sin syn på saken varpå Arborelius sedan fyller ut. Hedin riktar ofta initiativ tydligt till någon av de andra på scenen, inklusive Sandlund. Dock gör han det aldrig till Malmgren, utan i så fall till de båda katolikerna samtidigt.

Bengt Malmgren

Malmgrens inledningsanförande är till stor del berättande och innehållande hävdande initiativ utifrån, som tidigare nämnt, framförallt två topoi, nämligen kristen enhet (eller kyrkosyn) och relikier. Ingenting kan uppfattas som direkt provocerande i sammanhanget. Huvudpoängen är som sagt enheten. Dessa två topoi blir sedan varsin topikfas i samtalet. Topikfaserna initieras av Gustavsson, men man kan också sägas att de plockas upp som respons på Malmgrens initiativ i inledningsanförandet. När Sandlund inbjuder Malmgren att hålla sitt inledningsanförande gör hon det genom ett underställande initiativ:

208. **ES:** Hm. Ja. Bengt, de här me Anden, de hakar du väl på?

209. **BM:** Jodå, de gör ja. (**ES** fnissar till.) Eh, ja har först listat bara ett par saker här (**ES**

210. säger ”mm”). enlit dina två frågor. Å de som ja vill betona när de gäller katolska kyrkan

Malmgren fortsätter med att ge respons på Sandlunds initiala begärande initiativ, nämligen att utveckla sin syn på vad som utmärker Katolska kyrkan och vad som skiljer katolsk och evangelikal tro åt. I slutet av sin utläggning ger han respons på det underställande initiativet då han återger en lärdom från en kvinnlig pingstteolog om den Helige Ande. Det kan ses som en koppling också tillbaka till Hedins inledningsanförande. Beskrivningen av pingströrelsen handlar såklart till stor del om den Helige Ande. Hedin ger också sitt samtalsstödande *amen* när han hör om Malmgrens nyförvärvade lärdom.

Nästa gång Malmgren ger respons är det efter Hedins längre samtalstur i topikfasen om relikier och materiella ting. Han nämner bland annat *skapularet* som Hedin berättat om. Men responsen kan också vara en allmän reflektion över topos relikier. Samtalsturen innehåller också hävdande initiativ som handlar om att *alla får göra som dom vill* och att *relikier inte får bli något tvångsmässigt*.

I den andra topikfasen om kyrkosyn responderar Malmgren bara på begärande initiativ riktade gemensamt till honom och Arborelius, först från Gustavsson och sedan från Hedin. Efter att ha svarat Hedin riktar Malmgren ett begärande initiativ vidare till Arborelius då han ber om också hans åsikt. Malmgren svarar direkt på initiativ från alla utom från Arborelius.

I den tredje topikfasen om nattvarden ger Malmgren respons på Hedins hävdande initiativ om att de borde kunna fira nattvard tillsammans. Malmgren är så den ende, förutom Sandlund, som ger direkt respons på Hedins initiativ. För övrigt är det mycket berättande utifrån katolskt perspektiv i Malmgrens samtalsturer, vilket kan ses som ett hävdande av ett perspektiv, men kanske inte som så många tydligt enstaka hävdande initiativ att spinna vidare på i samtalet.

5.3.3 Sammanfattning av samtalets innehållskonstruktion

Samtalets innehåll konstrueras genom bruk av topoi och genom bruk av initiativ och respons. Evangelikalen Gustavsson är den ende samtalsdeltagaren som etablerar topoi. Två topoi tas upp av katoliken Malmgren i hans inledning, men etableras som topoi i samtalet av Gustavsson. Gustavsson etablerar topoi där det utmärkande för Katolska kyrkan kan belysas. Kring dessa topoi bygger han teologisk argumentation. Evangelikalen Gustavsson och katolske biskop Arborelius är de som talar mest om skillnader och ifrågasätter *den andra sidan*. De deltar ensamma i topikfas fyra om påven och Maria, men de deltar inte i topikfas tre om nattvarden som får ett känslomässigt perspektiv av främst pingstvännen Hedin. Arborelius ändrar samtalets riktning genom att ge kontrasterande synvinklar på de topoi samtalet kretsar kring. Hedin tar avsevärt minst talutrymme i samtalet. Det viktigaste topos för honom är

nattvarden. Hedin utvecklar topos genom personliga berättelser eller ger enbart korta kommentarer. Malmgren tar upp kyrkosyn och relikier i sitt inledningsanförande, som sedan på Gustavssons initiativ blir de två första topoi. Malmgren är bara aktiv i samtalets tre första topikfaser. Hans återkommande innehållsliga topos utgörs av påvens tanke om att kristenheten ska vara enad. Liksom Malmgren har också Gustavsson ett återkommande innehållsligt topos, nämligen att teologisk metod skiljer de båda inriktningarna åt.

Gustavsson använder nästan uteslutande hävdande initiativ. Han presenterar ofta flera olika sådana i en följd utan explicit inbjudan till respons. Gustavsson svarar på initiativ från katolikerna, men inte från Hedin. Ett par gånger uttrycker Gustavsson underställande initiativ. Arborelius använder mest hävdande initiativ, men varierar avslutningen av sina samtalsturer med omväxlande hävdande, underställande och begärande initiativ. De initiativ av Arborelius som är personligt riktade är riktade till Gustavsson. Arborelius svarar på initiativ från alla utom från Hedin, utom möjligtvis indirekt vid ett tillfälle. Även för Hedin är hävdande initiativ vanligast, men de skiljer sig från Gustavssons och Arborelius då de inte direkt inbjuder till respons. Vid ett tillfälle riktar Hedin ett begärande initiativ till katolikerna. Vid olika tillfällen under samtalets gång riktar Hedin initiativ personligt till var och en utom till Malmgren. Malmgren använder också mest hävdande initiativ. Vid ett tillfälle gör han dock ett begärande initiativ till Arborelius. Malmgren svarar direkt på initiativ från alla utom från Arborelius.

6 Slutsatser och diskussion

De resultat som presenterades i föregående avsnitt ska här diskuteras mot bakgrund av de dialogiska och retoriska teorier som presenterades i teoridelen. Här svarar jag på de övergripande forskningsfrågorna: I vilken utsträckning är samtalet genuin dialog och inbjudande retorik? Hur ser samtalets retoriska kvalitet ut? Min utgångspunkt är att genuin dialog inkluderar inbjudande retorik, vilket också är nära knutet till retorisk kvalitet, varför jag diskuterar frågorna tillsammans. Först diskuterar jag samtalet utifrån kontext, sedan utifrån positioner, och sist utifrån innehåll.

6.1 Samtalet utifrån kontext

En av de dialogiska idéer som togs upp på sidan 10 är samtalets kontextbundenhet. En genuin dialog inbegriper alltid en kontext, och därför kan kontexten säga något om det dialogiska i samtalet. En annan dialogisk idé är att kommunikationen alltid har perspektiv. Det kommer bland annat till uttryck genom samtalsdeltagarnas olika PIE. Samtalsdeltagarna har inte samma perspektiv på kontexten eller det de talar om. De olika kristna doxorna är utgångspunkten snarare än den övergripande kristna doxan i kontrast till Mobergs studie av en grupp pingstvännen där samhörigheten och det gemensamma synsättet präglar språkbruket.¹⁸²

I den retoriska situationen sitter samtalsdeltagarna tillsammans på scenen. De är närvarande i samma retoriska situation vilket är en viktig grund för genuin dialog.¹⁸³ Trots att de har olika PIE befinner de sig i en situation där det är meningen att olikheter ska få utrymme. Olika PIE skapar förutsättning för en dynamisk process. Det blir hela tiden ett växlande mellan undervisningskontext, enhetskontext, en allvarlig kontext och en skämtsam

¹⁸² Se s 6.

¹⁸³ Att vara närvarande här och nu på en gemensam plats är utmärkande för genuin dialog, se s 11.

kontext. Samtalsdeltagarna talar dock framförallt utifrån en viss typ av kontext när de försöker nå sina olika mål. Kontexterna växlar genom samtalet därför framförallt med deltagarnas skilda samtalsturer, vilket gör samtalet i sin helhet mindre dynamiskt än om de i större utsträckning skulle ha mötts i samma kontexter. Utmärkande för ett samtal med retorisk kvalitet är som sagt en samarbetsretorik som inbjuder till identifikation och deltagande genom målorientering och strategi.¹⁸⁴ Den retoriska kvaliteten blir lidande när inte alla antar inbjudan att samarbeta för alla mål. Det ligger ingen värderingsskillnad mellan målen här. Att lyfta fram olikheter, som främst evangelikalen Gustavsson och katolske biskop Arborelius gör, och att lyfta fram likheter, som främst pingstvännen Hedin och katoliken Malmgren gör, ingår båda i den retoriska situationens övergripande mål. Det gör även betoningen av de problematiska konsekvenserna, och betoningen av hur man i praktiken kan gå vidare och komma närmre varandra. Man skulle kunna säga att samtalsdeltagarna har tagit sig an olika delmål från det övergripande samarbetsmålet. Vad som är det viktigaste målet (eller det största problemet, PIE) i situationen uppfattas olika. Ändå kan man säga att det finns en positiv inställning till samarbete,¹⁸⁵ samtalsdeltagarna är ju trots allt på plats för att tillsammans reda ut likheterna, olikheterna och dess konsekvenser. Men även om viljan till samarbete finns så samarbetar de alltså inte riktigt i samma kontext eller kring samma problem. Gustavsson och Arborelius är utifrån sina roller som apologet och lärare respektive biskop framförallt inriktade på att tydliggöra problem när det gäller teologiska sakfrågor. Hedin och Malmgren är mer inriktade på att lösa problemet att de som kristna inte är så enade som de borde vara.

I en jämförelse med Glaser och Franks studie av PIE skulle man kunna se fantasitema som kontextaktivering: En samtalsdeltagare vill utifrån PIE övertyga om den kontext han/hon uppfattar som gällande. När den kontexten inte accepteras av en samtalsdeltagare i Glaser och Franks studie ändrar han budskapet så att relationsspänningar löses upp och kontexten ändå accepteras.¹⁸⁶ Detta går inte att se i det studerade samtalet. Undervisningskontext tas aldrig riktigt emot av dem som befinner sig i enandekontext och tvärtom. I samtalets första del finns kontexterna med omväxlande. Men i topikfas tre deltar bara Hedin och Malmgren, och i resten av topikfaserna dominerar Gustavsson och Arborelius, och Malmgren deltar inte alls.

Den egna upplevelsen av PIE är grundläggande för samtalsdeltagarnas kommunikation. Trots att de där ser olika problem finns i samtalsdeltagarnas PIE en ärlighet och en äkthet som utmärker genuin dialog.¹⁸⁷ De går in i samtalet utifrån det som de uppfattar som påträngande problem. Man kan säga att de genom PIE bjuder in de övriga till att se sitt perspektiv. Gustavsson bjuder in till att se den evangelikala tankegången om teologisk metod, Arborelius bjuder in till att se olika delar av det katolska perspektivet, Hedin bjuder in till att se betydelsen av nattvarden och Malmgren bjuder in till att se betydelsen av kristen enhet överlag. Gustavsson och Arborelius bjuder in till att dela perspektiv på sakfrågor. Hedin och Malmgren bjuder framförallt in till att dela perspektiv på relationsfrågor.

---

¹⁸⁴ Se s 14-15.

¹⁸⁵ En positiv inställning till samarbete utmärker genuin dialog, inbjudande retorik och retorisk kvalitet, se s 11, 14-15, 16.

¹⁸⁶ Se Glaser & Franks forskning, s 5-6.

¹⁸⁷ Ärlighet och äkthet är utmärkande för genuin dialog, se s 11.

Det respektfulla i den retoriska situationen och den jämlika konstellationen med två katoliker och två evangelikaler inbjuder också samtalsdeltagarna till att dela perspektiv. Samtalsdeltagarna inbjuds till att presentera sina perspektiv då de får hålla förberedda inledningsanföranden innan det är öppet för att tala fritt, vilket är en förutsättning för inbjudande retorik.

Man kan sammanfattningsvis säga att samtalet är arrangerat med förutsättningar för genuin dialog, och kanske kan uppfattas så, men att det vid närmare analys visar sig att samtalet rakt igenom inte är genuin dialog. Samtalsdeltagarnas mål- och kontextuppfattning påverkar på olika sätt, positivt och negativt, den dialogiska och inbjudande retoriken, samt dess kvalitet.

6.2 Samtalet utifrån positioner

En av de dialogiska idéerna handlar som sagt om att kommunikationen har perspektiv.¹⁸⁸ Det är utgångspunkten för samtalsdeltagarnas olika positioner. Om alla samtalsdeltagare i sin samtalsram inkluderar alla närvarande skapas en förutsättning för genuin dialog. Det handlar om att se alla som närvarande inte bara fysiskt utan också i samtalsramen. Detta gör samtalsdeltagarna på olika sätt. Pingstvännen Hedin och katoliken Malmgren är de som har en mest tydlig inkluderande samtalsram. Mest exkluderande samtalsram har evangelikalen Gustavsson. De bidrar därför i olika utsträckning i detta avseende till att göra samtalet till genuin dialog. Dialogiska och inbjudande drag som positiv inställning till samarbete och öppenhet för förändring¹⁸⁹ kan också båda relateras till samtalsram. En inkluderande samtalsram öppnar för möjligheten till samarbete och eventuellt också för förändring. Det är ju bara de personer man ser i sin samtalsram man kan samarbeta med och förändras av. Samtalet förlorar alltså något av sin retoriska kvalitet så fort en exkluderande samtalsram används som exkluderar samtalsdeltagare. Det är då heller inte inbjudande retorik.

En positiv attityd till att se den andres perspektiv, även om man inte delar det, kan ses som en förutsättning för genuin dialog.¹⁹⁰ Mycket av det som ligger i kriterierna för genuin dialog handlar om attityder. Viljan att bli överraskad, en positiv inställning till samarbete och en öppenhet för förändring är olika uttryck för attityder. I samtalet fann jag både positiva och negativa attitydyttringar. De positiva attitydyttringar som bidrar till att göra samtalet till genuin dialog är då framförallt Gustavssons positiva uttryck till samtalet som sådant och Malmgrens positiva uttryck till ekumenik. Viljan att bli överraskad och förändrad skulle jag däremot bara säga att Hedin ger uttryck för. Medan de andra håller hårt om sitt eget uttrycker Hedin en ödmjuk inställning till den andra sidan och uttrycker till och med hur han tar till sig det som kommer från katolskt håll. Flera olika negativa attitydyttringar skulle då kunna tänkas hindra den genuina dialogen, framförallt Gustavssons och katolske biskop Arborelius negativa attitydyttringar till den andra tron och traditionen. Ändå skulle jag säga att det inte är så. Trots den eventuellt negativa attityden till den andra sidans tro uttrycker de inga negativa attitydyttringar gentemot varandra som personer. Enligt Buber krävs det ju inte att man är överens för att det ska kunna uppstå genuin dialog. Då Malmgren uttrycker sig negativ till att kompromissa med det katolska uttrycker det en vilja att inte bli överraskad eller förändrad. Man kan därför ändå säga att samtalets retoriska kvalitet påverkas negativt då vissa negativa

¹⁸⁸ Se s 10.

¹⁸⁹ Se s 11, 16.

¹⁹⁰ Om detta handlar den etiska aspekten i dialogismen utifrån Buber, se s 10.

attitydyttringar kommer till uttryck. Samarbetsmålet kan förloras och samtalet mister retorisk kvalitet.

Footing handlar om utifrån vilket perspektiv samtalsdeltagarna delger sitt budskap och hur mycket eget ansvar de tar för sina ord.¹⁹¹ Man skulle då kunna säga att ett stort mått av eget ansvar betyder en mer personlig närvaro i samtalet och alltså en förutsättning för genuin dialog. Alla samtalsdeltagare bidrar med delgivning som upphovsman och gör så samtalet mer till genuin dialog. Mest gör Hedin det. När samtalsdeltagarna agerar uttalare framkommer det vad de anser ger mest ethos åt argumentationen. För Malmgren är det påven. För Gustavsson och Hedin är det Bibeln. Här kommer en äkthet fram. Den position som de talar utifrån blir tydlig genom deras footing. Trots att de i rollen som uttalare inte tar eget ansvar blir ändå deras utgångspunkt framhävd, vilket förstärker den dialogiska och inbjudande retoriken. Men samtidigt är det så att antagandet av positionen som uttalare kan påverka samtalets retoriska kvalitet negativt. När Malmgren blir uttalare argumenterar han utifrån påven som evangelikalerna inte riktigt kan identifiera sig med, och som för dem inte har lika högt ethos.

Sammanfattningsvis kan sägas att samtalet utifrån positioner till viss utsträckning är dialogisk, kvalitativ och inbjudande retorik. Inkluderande samtalsram, positiva attitydyttringar, och ett uppträdande som upphovsman gör samtalet till dialogisk och inbjudande retorik. Detta finns alltså i viss utsträckning i samtalet, främst hos Hedin, men också hos de andra.

6.3 Samtalet utifrån innehåll

Allt som sägs i ett samtal är ett svar på något och söker i sin tur ett svar. Innebörden i det som sägs utvecklas i en gemensam process.¹⁹² Dessa två dialogiska idéer är grunden för att se samtalet som genuin dialog utifrån innehåll.

Att mötas vid strukturella topoi är en förutsättning för genuin dialog. Det egna intresset får inte hindra mötet. I samtalet är samtalsdeltagarna tydligt intresserade av olika topoi. De deltar till och med inte i samtalet kring vissa topoi, men engagerar sig mycket i de topoi där det personliga intresset finns. Till dessa topoi kan man säga att de ger de andra en inbjudan genom sina initiativ men att de vid dessa topoi inte alltid kommunicerar med en medvetenhet om det andra kan identifiera sig med, vilket försämrar den retoriska kvaliteten. Det andra kan identifiera sig med tänker jag till stor del handlar om det mål eller PIE som andra har. Trots att det finns en öppenhet och en ärlighet saknas det ofta bekräftelse av de andra, vilket negativt kan påverka meningsskapandet.¹⁹³ Att bara engagera sig i vissa topoi utifrån ett visst mål handlar också om en närvaro vid vissa topoi, och bara där närvaro finns kan genuin dialog uppstå.¹⁹⁴ Däremot kan man fråga sig om samtalsdeltagarna kan mötas vid ett topos som de har gemensamt intresse för men olika syn på. Så är fallet ofta för evangelikalen Gustavsson och katolske biskop Arborelius. De utvecklar topoi utifrån sina egna perspektiv och så håller de samtalet igång. Genom att respondera till varandra utvecklas samtalet även om de inte möter varandra åsiktsmässigt. Olika åsikter hindrar inte genuin dialog.¹⁹⁵ Däremot hindrar det

¹⁹¹ Se s 20.

¹⁹² Se s 10.

¹⁹³ Hansson-Nylund konstaterar i sin studie av offentliga samtal att ett öppet, ärligt och bekräftande klimat är viktigt för meningsskapande. Se s 6.

¹⁹⁴ Närvaron är utmärkande för genuin dialog, se s 11.

¹⁹⁵ Enligt Buber, se s 10.

den genuina dialogen om man inte tillsammans med alla kan utveckla topoi. I samtalet har jag sett hur vissa samtalsdeltagare inte svarar vissa samtalsdeltagare. Samarbetet, den ömsesidiga delaktigheten och det temporala flödet som kriterier för genuin dialog¹⁹⁶ är aktuella i samband med samtalsdeltagarnas initiativ och respons. Om man plockar upp tidigare initiativ från alla i det temporala flödet, svarar alla och riktar sig till alla borde förutsättningar för genuin dialog skapas, vilket det alltså inte gör rakt igenom i detta samtal. Sedan kan man fråga sig om den explicita responsefterfrågan ökar möjligheten för genuin dialog. Det mesta av responsefterfrågan i samtalet är implicit genom den utbredda användningen av hävdande initiativ. De hävdande initiativ som inbjuder mest till respons är de som är provocerande, och det är således de som styr samtalet mest. Mest aktiv och styrande i samtalet är evangelikalen Gustavsson som etablerar topoi och tar för sig mycket. Minst aktiv och styrande i samtalet är pingstvännen Hedin. Ömsesidigheten i innehållskonstruktionen är därför mycket ojämn, vilket inte bidrar till att göra samtalet till genuin dialog. Det finns dock inga dominansstrategier i samtalet på det sätt som Weiner beskriver i sin studie av iscensatta samtal. Respekt och artighet är det agerande som präglar samtalet rakt igenom, i kontrast till programledarnas växling mellan det effektiva och det artiga i Weiners studie.¹⁹⁷

Hur aktiva samtalsdeltagarna är i samtalet kan också ha att göra med hur de uppfattar samtalssituationen. Tänker man att samtalsledaren ska introducera ämnen, eller att man själv när som helst kan göra det? Att ta många initiativ leder till att man uppfattas som dominant. Gustavsson är den ende som tar initiativ till att etablera topoi, och ifrågasätter den katolska tron mycket i sina samtalsturer. Däremot avbryter han inte någon utan uppträder artigt.¹⁹⁸

I likhet med iscensatta debatter har samtalet distinkta faser med inledning och kärnaktivitet med flera delfaser. Det är enkelt att se vart topikfaserna börjar och slutar. Strukturen beror förmodligen på iscensättningen, trots att samtalsdeltagarna, i kontrast till debatterna, oftast talar direkt till varandra och är friare att utveckla samtalet.¹⁹⁹ Gustavsson som är mest styrande är också den som är mest strukturerad och därför kan man säga att han också styr samtalets struktur, kanske som en del i en strategi att metodiskt beta av fråga för fråga utifrån sin återkommande tes.

Här skulle jag vilja säga något om samtalsdeltagarnas olika strategier för att nå de olika målen. Gustavssons strategi kan i alla fall tydligt knytas till innehåll då den är att ha ett innehållsligt topos att hålla sig till som en tes genom hela samtalet. Så ska målet att lyfta fram den viktigaste skillnaden nås. Men är det ett samarbetsmål när samtalet ständigt knyts till samma tes? Jag skulle inte säga det. Det liknar mer en monolog, och ingenting som formas i process tillsammans med de andra. Det bygger också mycket mer på logos än pathos och verkar inte riktigt nå fram. Katoliken Malmgrens strategi är också att hålla sig till ett innehållsligt topos. I kontrast till Gustavsson är hans svaghet istället logos. Det blir lite förvirring kring det här med enheten. Hur ska alla kristna kunna ses som en enhet när det samtidigt finns ett exkluderande av andra kristna? Pingstvännen Hedins strategi kan sägas vara att hålla en ödmjuk attityd rakt igenom med sin betoning på pathos. Hedin skulle kunna inbjuda mer explicit till respons för att få gehör för sina tankar vid det topos som han anser är

---

¹⁹⁶ Se s 11.

¹⁹⁷ Se s 7.

¹⁹⁸ Se Nylunds forskning om två politikere situationsuppfattning, s 8.

¹⁹⁹ Se Svenssons forskning, s 7-8.

viktigast. Katolske biskop Arborelius strategi är att svara på det som kommer upp och ge det nya perspektiv. Han är den som hanterar de tre tillitsgrunderna mest balanserat.

Sammanfattningsvis kan också sägas att samtalet utifrån innehåll inte är särskilt dialogiskt, kvalitativt eller inbjudande. För att förbättra det skulle alla samtalsdeltagare försöka delta kring alla topoi och försöka se på topoi utifrån det andra kan identifiera sig med. De borde också försöka svara och bekräfta alla som deltar i samtalet. Det skulle även stärka den etiska aspekten som innebär att man ser den andre som den han/hon är, med andra ord visar en förståelse för det han/hon säger.²⁰⁰

6.4 Slutord

I uppsatsen har jag beskrivit, analyserat och kritiserat ett samtal för att skapa förståelse för hur en dialogisk, kvalitativ och inbjudande retorik kan se ut och fungera i ett offentligt iscensatt samtal. Denna retorik har jag framhållit som något normativt eftersom genuin dialog handlar om att skapa identifikation och tillit, vilket är grunden för det retoriska övertygandet. Jag har visat ett exempel på hur man kan tänka kring retorik och dialog i både teori och praktik. Det visade sig att det analyserade samtalets retoriska situation hade förutsättningar för ett samtal där samtalsdeltagarna skulle kunna mötas, samarbeta och inbjuda varandra att dela perspektiv. Jag såg dock hur samtalsdeltagarna delar upp det övergripande samtalssyftet, eller målet, i delmål och tar sig an ett av dem utifrån olika upplevda kontexter. Det leder till att de också visar olika intressen kring topoi och behandlar topoi utifrån det egna perspektivet. Medvetenheten om det andra kan identifiera sig med skulle kunna förbättras. Möten mellan samtalsdeltagare uppstår då och då under samtalets gång, som när åsikter i sakfrågor bryts mot varandra och när vissa kontexter och doxor aktiveras. Det inträffar dock sällan att alla fyra möts samtidigt, kanske bara då den övergripande kristna doxan aktiveras. Jag tror att det finns en risk när det gäller iscensatt interaktion med syfte att mötas, samarbeta och inbjuda till perspektivutbyte, att för stort ansvar läggs över på den retoriska situationen med sina mer eller mindre gynnsamma förutsättningar. Kanske blir det också fokus på att framföra det egna perspektivet till den ”passiva” publiken. En genuin dialog är en process med växlande kontexter. Konsten är att kunna se och gå in i olika kontexter, engagera sig för olika topoi och initiativ utifrån olika perspektiv. Inget samtal kan dock vara perfekt. Det analyserade samtalet visar på många utmaningar som finns, men jag skulle också säga att förutom att det erbjuds en föredömlig situation, så är också många inslag i samtalet föredömliga. Särskilt när samtalsdeltagarna visar prov på god positionering, det vill säga ger uttryck för inkluderande samtalsram, för positiva attitydyttringar och för rollen som upphovsman.

Iscensatt interaktion där olika inriktningar i ”konflikt” möts för att skapa konsensus tycker jag är intressant som fenomen. Utifrån denna studie av ett enda sådant samtal kan jag dock inte dra generella slutsatser om vad som är utmärkande för denna samtalstyp. Många offentliga iscensatta samtal behöver analyseras för att ta reda på hur dialogiska, kvalitativa och inbjudande denna typ av samtal i praktiken är. Resultaten skulle kunna användas som en kunskapskälla i syfte att stärka det offentliga samtalets kvalitet som genuin dialog. En större jämförande studie med fokus på denna typ av iscensatt interaktions förhållande till annan

---

²⁰⁰ Enligt Buber, se s 10.

offentlig interaktion eller till privata samtal skulle behövas för att kunna se hur själva iscensättningen kan påverka samtals dialogiska, kvalitativa och inbjudande retorik.

7. Sammanfattning

Uppsatsen undersöker ett iscensatt samtal mellan fyra religiösa ledare med syftet att ta reda på hur en dialogisk, kvalitativ och inbjudande retorik kan se ut och fungera i ett offentligt samtal. De övergripande forskningsfrågorna är: I vilken utsträckning är samtalet genuin dialog och inbjudande retorik? Hur ser samtalets retoriska kvalitet ut? Vägledande frågor för analysen behandlar samtalets retoriska situation och samtalets kontext utifrån samtalsdeltagarnas olika perspektiv, samtalsdeltagarnas positioner i förhållande till varandra, till samtalsämnen och till det egna talet, samtalets innehåll genom olika topoi och genom respons och initiativ, samt retorikens tre tillitsgrunder. Samtalsdeltagarna representerar Katolska kyrkan, Katolsk karismatisk förnyelse, evangelikalt troende kristna, samt pingströrelsen. Från retoriskt håll har det inte forskats mycket kring samtal. I några tidigare studier korsas de retoriska och samtalsanalytiska perspektiven, och de flesta behandlar privata samtal eller offentlig politisk debatt.

Samtal mellan två personer översätts *dialog* i ordböckerna. Dialog kan dock vara monologisk eller genuin enligt Buber. Den monologiska dialogen är ett instrumentellt samtal för att nå uppställda mål medan den genuina dialogen handlar om mötet mellan människor. Ett samtal behöver därför inte innebära genuin dialog, som i uppsatsen ses som ett kvalitativt samtal utifrån en normativ aspekt. Retoriken har bland annat setts som dialogisk till sin natur. Samarbete är ett nyckelord för att förstå samtal utifrån ett retoriskt perspektiv. I ett samtal med retorisk kvalitet söker man samarbete för att nå ett visst mål och man kommunicerar strategiskt med en medvetenhet om det andra kan identifiera sig med. Den inbjudande retoriken står i kontrast till traditionell uppfattning av retorik där talaren efter egna önskemål ska påverka lyssnarna. Den inbjudande retoriken bygger istället på jämlikhet, inneboende värde och självbestämmanderätt. Talaren bjuder in lyssnarna till att se sitt perspektiv och är själv öppen för att bli inbjuden till att se deras.

Utgångspunkt för uppsatsens retoriska och samtalsanalytiska teorier är att samtal påverkas av kontext som samtalsdeltagarna befinner sig i, deltagarnas intagna positioner i förhållande till varandra, och även till sakfrågor och budskap, samt deltagarnas gemensamma konstruktion av samtalets innehåll. Knutna till dessa områden är teorier om retorisk situation, potentiella kontexter, perceived interpersonal exigence (PIE), samtalsram, attitydyttringar, footing, topos samt initiativ och respons.

Det analyserade samtalet ägde rum i Elimkyrkan i Stockholm 2011 och är en timme och en kvart långt. Det handlar om teologiska likheter och olikheter mellan katoliker och evangelikaler, samt deras relation till varandra, och är inspelat på DVD. Analysmetoden är induktiv och kvalitativ kritisk retorikanalys utifrån ett hermeneutiskt förhållningssätt. Metoden har inslag av samtalsanalys. Det empiriska materialet har transkriberats och delats in i övergripande faser och i topikstruktur. Materialet analyseras sedan med avseende på kontext,

positioner och innehåll. Detta relateras sedan till samtalet som dialogisk, kvalitativ och inbjudande retorik.

Resultaten visar att samtalsdeltagarna har olika uppfattningar av vad som är situationens problem eller mål utifrån sin egen roll eller bakgrund. Medan två av dem är mer inriktade på logisk undervisning och sakfrågor är två av dem mer inriktade på enhetsskapande och relationsfrågor. När det gäller positioner skapar speciellt en samtalsdeltagare en exkluderande samtalsram där inte alla samtalsdeltagare räknas in, medan en annan skapar en inkluderande samtalsram. Både positiva och negativa attitydyttringar förekommer på olika sätt hos samtalsdeltagarna, dock inga negativa attitydyttringar mot varandra som personer. Graden av ansvar för egna uttalanden varierar, men är i regel ganska högt. De flesta är någon gång uttalande där någon annan är ansvarig för idéerna. Endast en av samtalsdeltagarna etablerar samtalsämnen. Explicit responsefterfrågan är sällsynt. Talutrymmet är ojämnt fördelat, och alla deltar inte i samtalet kring alla samtalsämnen. Alla samtalsdeltagare ger inte respons till alla. En samtalsdeltagare får bara respons på sina initiativ från en av de andra.

Samtalet är utifrån retorisk situation upplagt som genuin dialog, men samtalsdeltagarnas mål- och kontextuppfattning påverkar både positivt och negativt på olika sätt den dialogiska och inbjudande retoriken, samt dess kvalitet. Utifrån positioner är samtalet i viss utsträckning dialogisk, kvalitativ och inbjudande retorik. Utifrån innehåll kan samtalet inte ses som särskilt dialogiskt, kvalitativt eller inbjudande. Samtalets etiska aspekt skulle stärkas om samtalsdeltagarna agerade mer bekräftande av varandra.

Studier av många offentliga iscensatta samtal som syftar till konsensus mellan människor i ”konflikt” behövs för att ta reda på hur dialogiska, kvalitativa och inbjudande de i praktiken är. Större jämförande studier av iscensatta och icke-iscensatta samtal behövs för att se hur själva iscensättningen kan påverka samtalen som dialogiska, kvalitativa och inbjudande.

8. Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Aristoteles Retoriken. Översättning, inledning och noter av Johanna Akujärvi. Introduktion av Janne Lindqvist Grinde. (2012). Ödåkra: Retorikförlaget AB.

Bakhtin, Mikhail M. (1986). *Speech Genres & Other Late Essays*. Översättning av Vern W. McGee. Redigering av Caryl Emerson och Michael Holquist. Austin: University of Texas Press.

Buber, Martin (2002). *Between Man and Man*. London: Routledge.

Buber, Martin (1965). *The knowledge of man: A philosophy of the interhuman*. New York: Harper & Row.

Burke [1950]. Ur "From *A Rhetoric of Motives*" på s 1324-1325, i Patricia Bizzell & Bruce Herzberg (red.) (2001). *The Rhetorical Tradition: Readings from Classical Times to the Present*. Boston: Bedford/St. Martin's.

Cissna, Kenneth N. & Rob Anderson (2002). *Moments of Meeting. Buber, Rogers, and the Potential for Public Dialogue*. Albany: State University of New York Press.

Fafner, Jørgen (1977). *Retorik: klassisk og moderne: indføring i nogle grundbegreber*. København: Akademisk forlag.

Foss, Sonja K. (2009). *Rhetorical Criticism. Exploration and Practice*. Long Grove, Ill.: Waveland Press.

Hellspong, Lennart (2004). *Konsten att tala. Handbok i praktisk retorik*. Lund: Studentlitteratur.

Holme, Idar Magne & Bernt Krohn Solvang (1997). *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Johannesson, Kurt (2008). *Retorik eller konsten att övertyga*. Stockholm: Norstedts.

Kjeldsen, Jens E. (2008) *Retorik idag. Introduktion till modern retorikteori*. Lund: Studentlitteratur.

Lindqvist Grinde, Janne (2008). *Klassisk retorik för vår tid*. Lund: Studentlitteratur.

Lindström, Anna (1999). *Language as social action. Grammar, prosody, and interaction in Swedish conversation*. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.

Linell, Per (2009). *Rethinking Language, Mind, and World Dialogically. Interactional and Contextual Theories of Human Sense-Making*. Charlotte, NC: Information Age Publishing.

- Linell, Per (1998). *Approaching Dialogue. Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Linell, Per (1994). *Transkription av tal och samtal: Teori och praktik*. Universitetet i Linköping: Tema Kommunikation.
- Linell, Per & Lennart Gustavsson (1987). *Initiativ och respons. Om dialogens dynamik, dominans och koherens*. Universitetet i Linköping: Tema Kommunikation.
- Lucaites, John Louis; Celeste Michelle Condit & Sally Caudill (red.) (1999). *Contemporary Rhetorical Theory – A Reader*. New York: Guilford Press.
- Moberg, Ulla (1998). *Språkbruk och interaktion i en svensk pingstförsamling. En kommunikationsetnografisk studie*. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- Norrby, Catrin (2004). *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur.
- Nylund, Mats (2000). *Iscensatt interaktion. Strukturer och strategier i politiska mediesamtal*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Nylund, Mats (1995). *Politisk samtalsretorik. En samtalsanalytisk fallstudie i dominans och neutralitet i ett politiskt valsamtal*. Forskningsinstitutet Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.
- Ottesjö, Cajsa (2005). *Att fortsätta och att återgå. Studier i koherensskapande praktiker i vardagliga flerpersonsamtal*. Institutionen för lingvistik Göteborgs universitet.
- Rosengren, Mats (2002). *Doxologi. En essä om kunskap*. Åstorp: Rhetor förlag.
- Sandlund, Elisabeth (2004). *Drabbad av det oväntade*. Örebro: Cordia AB.
- Svenska Folkbibeln* (1998). Stockholm: Stiftelsen Svenska Folkbibeln, Ljungby: Stiftelsen Biblicum.
- Svensson, Christian (2001). *Samtal, deltagande och demokrati i svenska TV-debattprogram*. Tema Kommunikationer Linköpings universitet.
- Weiner, Gudrun (2006). *Att strida med ord – en kritisk retorikanalys av politiska talkshows i tysk tv*. Åstorp: Retorikförlaget.
- Ödman, Per-Johan (2007). *Tolkning, förståelse, vetande: hermeneutik i teori och praktik*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Artiklar

Biesecker, Barbara A. [1989]. "Rethinking the Rhetorical Situation from within the Thematic of *Différance*," i: John Louis Lucaites, Celeste Michelle Condit & Sally Caudill (red.) (1999). *Contemporary Rhetorical Theory – A Reader*. New York: Guilford Press.

Bitzer, Lloyd F. [1968]. "The Rhetorical Situation," i: John Louis Lucaites, Celeste Michelle Condit & Sally Caudill (red.) (1999). *Contemporary Rhetorical Theory – A Reader*. New York: Guilford Press.

Black, Edwin [1970]. "The Second Persona," i: John Louis Lucaites, Celeste Michelle Condit & Sally Caudill (red.) (1999). *Contemporary Rhetorical Theory – A Reader*. New York: Guilford Press.

Bormann, Dennis R. (1980). "Adam Müller on the Dialogic Nature of Rhetoric," i: *The Quarterly Journal of Speech*, vol. 66, s 169-181.

Branham, Robert James & W. Barnett Pearce (1996). "The Conversational Frame in Public Address," i: *Communication Quarterly*, vol. 44, s 423-439.

Czubaroff, Jeanine (2000). "Dialogical Rhetoric: An Application of Martin Buber's Philosophy of Dialogue," i: *Quarterly Journal of Speech*, vol. 86, nr 2, s 168-189.

Farrell, Thomas B. [1983]. "Aspects of Coherence in Conversation and Rhetoric," i: Robert T. Craig & Karen Tracy (red.) (1983). *Conversational Coherence. Form, Structure, and Strategy*. Beverly Hills: Sage Publications. s 259-284.

Foss, Sonja K. & Cindy L. Griffin (1995). "Beyond persuasion: A proposal for an invitational rhetoric." *Communication Monographs*, vol. 62, s 2-18.

Tillgänglig på <http://www.sonjafoss.com/html/Foss21.pdf> hämtad 2012-10-29.

Glaser, Susan R. & David A. Frank (1982). "Rhetorical Criticism of Interpersonal Discourse: An Exploratory Study," i: *Communication Quarterly*, vol. 30, s 353- 358.

Hansson-Nylund, Helena [2012]. "Dialoger om fotbollsvåld. Förebyggande kriskommunikation," i: Brigitte Mral & Orla Vigsø (red.) (2012). *Krisretorik – Retoriska aspekter på kriskommunikation*. Ödåkra: Retorikförlaget.

Mral, Brigitte [2012]. "Attityder som retoriska medel. Exemplet kärnavfallsfrågan," i: Brigitte Mral & Orla Vigsø (red.) (2012). *Krisretorik – Retoriska aspekter på kriskommunikation*. Ödåkra: Retorikförlaget.

Mral, Brigitte (2010). "Attitude matters," i: *Rhetorica Scandinavica*, nr. 56, s 6-30.

Murray, Jeffrey W. (2004). "The face in dialogue, part II: Invitational rhetoric, direct moral suasion, and the asymmetry of dialogue," i: *Southern Communication Journal*, vol. 69, nr 4, s 333-347.

Sharf, Barbara F. (1979). "Rhetorical Analysis of Nonpublic Discourse," i: *Communication Quarterly*, vol. 27, s 21-30.

Vatz, Richard E. [1973]. "The Myth of the Rhetorical Situation," i: John Louis Lucaites, Celeste Michelle Condit & Sally Caudill (red.) (1999). *Contemporary Rhetorical Theory – A Reader*. New York: Guilford Press.

Wander, Philip [1984]. "The Third Persona: An Ideological Turn in Rhetorical Theory," i: John Louis Lucaites, Celeste Michelle Condit & Sally Caudill (red.) (1999). *Contemporary Rhetorical Theory – A Reader*. New York: Guilford Press.

Webbsidor

<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> hämtad 2013-01-03.

<http://gospel.jesuslever.eu/2011/05/19/de-sista-enhet-pingst-och-katolska-kyrkan/> hämtad 2012-10-11.

http://katolsktfonster.se/forum/blogs/bengts_blogg/about.aspx hämtad 2012-12-19.

<http://varldenshistoria.se/fraga-oss/vad-aer-skillnaden-mellan-protestanter-och-katoliker> hämtad 2012-12-19.

<http://www.bibeln.se/las/uppdelning/e/evangelium> hämtad 2012-12-19.

<http://www.clapham.se/> hämtad 2012-12-19.

<http://www.dagen.se/nyheter/pingst-ffs-och-katolska-kyrkan-i-offentligt-samtal/> 2012-11-29.

<http://www.dagen.se/nyheter/samfund-och-kommun-i-unikt-samarbete/> hämtad 2013-01-03.

http://www.efs.nu/portal/page/portal/efs_nu/fakta/vad_ar_efs hämtad 2012-12-19.

<http://www.elimkyrkan.org/vi-ar/teologi/> hämtad 2013-01-05.

<http://www.filadelfia.nu/?m=193> hämtad 2012-12-19.

<http://www.isidor.se/kks/en-gb/omf%C3%B6rnyelsen.aspx> hämtad 2012-12-18.

<http://www.katolskedomkyrkan.se/karism.html> hämtad 2012-12-19.

<http://www.katolskakyrkan.se/1/1.0.1.0/20/1/> hämtad 2012-12-18.

<http://www.katolskakyrkan.se/1/1.0.1.0/24/1/> hämtad 2012-12-18.

<http://www.katolskakyrkan.se/1/1.0.1.0/3/1/> hämtad 2012-12-18.

<http://www.katolskakyrkan.se/1/1.0.1.0/5/1/> hämtad 2012-12-18.

<http://www.ne.se/l%C3%A5gkyrklighet/246694> hämtad 2012-12-19.

<http://www.ne.se/sok:jsessionid=291fc4b7e730b7b868722a783a49?q=evangelikal> hämtad 2012-12-19.

<http://www.ne.se/sok?q=dialog> hämtad 2013-01-03.

<http://www.ne.se/sok?q=evangelium> hämtad 2012-12-19.

<http://www.newsmill.se/artikel/2011/05/09/topp-n-r-israel-faller-bort-som-f-rklaring-tiger-de-tre-gna> hämtad 2012-12-19.

<http://www.newsmill.se/artikel/2012/02/17/tv-ngssterilisering-r-en-felformulerad-problemst-llning> hämtad 2012-12-19.

<http://www.newsmill.se/user/bengtalmgren> hämtad 2012-12-19.

<http://www.pingst.se/viewNavMenu.do?menuID=12> hämtad 2012-12-19.

<http://www.sea.nu/viewNavMenu.do?menuID=4> hämtad 2012-11-08.

<http://www.sea.nu/viewNavMenu.do?menuID=55&oid=64225> hämtad 2012-11-08.

http://www.stefangustavsson.se/?page_id=2 hämtad 2012-12-19.

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/jesus-mer-an-en-myt_79165.svd 2012-11-29

<http://www.tilliv.se/begrunda/pdf/2005/2/MV.pdf> hämtad 2012-12-19.

<http://www.vaknasverige.se/2011/03/23/pelle-hornmark-leder-pingst-till-rom/> 2012-11-29

<http://www.vaknasverige.se/2012/10/07/oppet-brev-till-pingst/> 2012-11-29

<http://www.varldenidag.se/nyhet/2010/05/28/Den-svenska-ekumeniken-del-3-Sten-Gunnar-Hedin-Igenkannandet-ar-min-drivkraft/> hämtad 2012-12-19.